

BUNJEVAČKO KOLO

OMLADINSKI ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA II

AUGUST - OKTOBAR 1934

KNJ. II SV. 7-9

SANJARKI

I.

Sjedila si u bašti pod savijenom lozom sa grlicom u rukama. Tako su bijele. Tako su mile one daleko žele... Neprestano si je gladila rukom, i tiho šaputala: Kuda bi, grlico bijela htela? Zar želiš sestrice svoje ili goluba krasna? ...

Jesen je svim ovladala. Sve vene. Još su najčvršće georgine. Sanjarko, georgine nisu još uvenule. Nakupiću jedan buket, uređit ću doneću Ti s riječima: Georgine su crvene, rumene, pune svežine. I ti ćeš neprestano gledati u njih pa će ti lice postati rumenije, a oči zelenije ...

O, kako te je divno gledati ovakvu, o, to je pravi užitak! Gledaj, ruže su tužne, sagni se Sanjarko i čuti ćeš zašto su tužne... Sagni se, razveseli ih, jer late njihove plaču od ljubavi za pojavom Tvojom. Lišće kako polako pada! ... Šušti, stere se ... Sagni se, ili barem uzmi u ruke koji list i čućeš kako lišće govori milo Tvoje ime: Sanjarko, kraljico bašte, dvije grlice na klupi, jesenjska radost ... O, kako je divno tebe gledati, o, to je pravi užitak! ...

II.

O, kako te je divno gledati ovakvu: Haljina crvene boje, pojas bijeli i zlatne vlasi. Ti sjediš. Sitnim glasom pjevaš: O, pjesmo moja, čežnjo moja! A jesen se stazama šeće... Njena je haljina magla, — divne li haljine! Njene su noge sjene. Njene ruke, ali, šta su ruke? Sve samo opada. Njene su vlasi tuga i cijeli kraj je žalostan ...

Ipak je divno gdje je jesenjska radost! Znadem, sada se beru najlepší rodovi; a kad se sve ukloni, vinogradi i polja se odmaraju, oni su sanjivi ...

Zar te nije krasno gledati crvenu u jeseni i potičeš svakoga na tihu radost? ...

III.

Sanjarko, tvoje su oči krasnije od onog zrelog grožda! Tvoje su usnice slasnije od soka svežeg grožda! Pa ipak ti neprestano posmatraš grozdove. Zar te to čega sjeća? Odeš i sjedneš među najplodnije čokote i misliš ... O, k tebi tada doći i sve će tuge proći! Nikada još nisam bio sam s tobom duže, a ni časak u prirodi. Znadem da bi mi ti toliko pričala ... Samo Ti

uvek voliš ono nešto što nije prava radost ni od srca žalost, zato i jesi uvijek raspoložena. Sjeti se rječi izrečenih dok smo bili tako dobri, da nam je jedina misao bila s mama . . .

Vinograd pun je grozdova. A staza trave, samo što toga naskoro neće biti! Sve će se skloniti a ono za čim ja čeznem ostaje. Tvoje plave oči govore mnogo. Tako mile. Iskrene. Gledaj, da ostanu takve i biće vječna želja moja. A ti misao moja . . .

Blašković V.

Djidine pisme iz svitskog rata

U prošlom broju objavili smo jednu pismu poznatog nacionalnog radnika iz zarobljenog bajskog trokuta g. Josipa Vukovića (Đide), koji živi stalno u Subotici. Njegov pridratni nacionalan rad je opšte poznat u Subotici i okolici.

Želivši da upoznamo mlade generacije sa patriotskim, jugoslovenskim shvatanjem Josipa Vukovića-Đide za vrime svitskog rata, mi mu s njegovom dozvolom objavljujemo pisme. Triba naročito spomenuti, da to činimo sa velikim zadovoljstvom tim prije, jer hoćemo da demonstriramo činjenicu kako su prvaci Bunjevaca shvatili svoj položaj za vrime svitskog rata, kada je još bilo sve u neizvisnosti, kako su i tada maštali o ujedinjenju i oslobođenju. Nisu ove pisme književne vridnosti i pisane su, pod uticajem raznih dijalekata. U ovom slučaju nije ni važna književna vridnost već nacionalna.

G. Josip Vuković je svoje pisme većinom slao na adresu ondašnjeg župnika g. Lajču Budanovića u Bački Breg. Oni su živili u tismom prijateljstvu i saradivali su na narodnim poslovima Bunjevaca. Vuković je svoja pisma i pisme slao u otvorenoj kuverti i svako njegovo pismo beše cenzurirano od vojnih vlasti. No i pored toga nije se ništa dogodilo. G. Lajčo Budanović, sadašnji biskup subotički, sačuvao je sva ta pisma i kao jedno sjajno svidočanstvo bunjevačke odvažnosti i patriotskih osićaja za vrime svitske kataklizme vratio je piscu. Ove pisme, koje sada objavljujemo, posvićene su msgr. Lajči Budanoviću ondašnjem breškom župniku, koga je pisac zvao menom „Meštar“.

MEŠTRU

(LAJČI BUDANOVIĆU)

*Amo čaše, toči vino,
da se i mi veselimo.
Onog starog iz budžaka,
nemoj šiljer, crnog amo,
u crnog je jača snaga,
snage da se dočepamo.*

Vaćaj čašu, ded u ruku,
a na stranu bol i tugu,
neka čaša sitno zveči.
Ispi sve do prsta mala,
zašto da nas tuga gnječi,
još Slavenska nij propala(?)

Davno smo i pili vina
— kletu ropstvo od starina.
Nismo znali, što je lijepo,
nit' imali zagovora,
već smo vukli jaram slijepo
misleć tako biti mora.

Zato Meštre čaše amo,
da za prošlost bolje znamo.
Vince grije i ubada
sjećajuć' nas zlih vremena,
a to goji volju rada
za budućnost svih Slavena.

Vince grije, žeže, pali,
hoće prsa da razvali.
To ti treba, neka struji,
neka vrije krv u grudi,
nismo više podlog' kuji,
već Slaveni, čelik ljudi.

Pijmo Meštre crna vina,
u grob slike od starina.
Što je prošlo to je bilo,
toga više biti neće. —
Slavenstvo je uskrsnilo(?)
i na novi put se kreće.

Svuđ' se piva, gusla gudi.
Slavenstvo se se širom budi.
Nije više rob prokleti,
neće tuđeg gospodara.
Za budućnost i dom sveti
planove si lipče stvara.

Pijmo Meštre, toči vino
da se i mi veselimo
Nema zašto jadiť jade,
nema više zlih vremena.
Pijmo Meštre !— već se znade
budućnost je svih Slavena

Bojna pošta 481. XI. 24. 1917. ĐIDO.

Moji m meštru

Med četiri zida u sobici onoj
kad već svršiš pos'o i molitve svoje
sa čime se baviš, o čemu se misliš?
Duša kud ti leti? Je li sanak snuje?
To da mi je znati.

Kad zalazi sunce gledajuć ga Meštre
Je l' ga suzom pratiš, je li stiskaš šaku?
I kako se misliš, gdi je bolje živit,
Je l' gdi sunce peče, je l' u crnom mraku?
To da mi je znati.

Što će donet jutro? Ti čemu se nadaš?
Je li će se čuti gusle i tambure
po širokoj ravni, kad zora zaplavi?
Je li ćemo zebsti od oluje, bure?
To da mi je znati!

Kad ograni sunce, je l' će melem biti
Na, ozeblo srce bolesne nam grudi?
Jeli će nas pržit plamenom i vatrom
da ćemo ga kleti, od njega se kriti?
To da mi je znati!

I kad spustiš glavu u desnicu svoju
Kad ti suze teku poput kiše oštre
Od radosti plačeš! — Ta ti dobro znadeš
Što će donet jutro! Je li tako Meštre?
To da mi je znati.

18. I. 1917

Zašto čutiš meštre?

Zašto čutiš Meštre? Što ti duši smeta,
što Ti usna nijema?
Za me riječi nema?
Znaš da je riječ tvoja, lijek mi ovog svijeta

Boljena ti duša? — Ne, nikada nije!
Ni u teškom jadu
Ti ne gubiš nadu
Tvoja duša klonut' nikada ne smije.

Znam život ti jadan zbog crnih zlotvora,
pa se bojiš stoga
i osina svoga
al ja trebam Meštre, tvoga razgovora.

Bol ti srce gnječi, što prolaze dani
da se išta sprema
za stvar svih Slavena
što nam rod još uvijek tudja majka mami?

Zato ćutiš Meštre? — Ta širok svijet znade,
zato j'rata kleta
sva njegova bjeda;
slavenskome jugu da se prava daje.

Kad pobjedi pravda, po zemlji Slavena
zapjevat će vila
i nas će pod krila,
a da će pobjedit o tom dvojbe nema.

Nemoj ćutit Meštre, to nam ne pomaže
Bar u vrijeme kajno
razgovor imajmo.
Razgovori tvoji dušu mi ublaže.

Tvoje riječi, Meštre, to mojoj su duši
svijetlilo u mraku,
kad leti po zraku
napupanom cvijetu rosica u suši.

Bojno polje 481. III. 2. 1918.

DIDO

Slepčeva reč

Da, ja sam slep, a sunce je tako zlatno... Kad sam ga još gledao bilo je milo kao život, a sad mi njegove zrake mozak deru i ocrnjuju mrak.

Kad osetim njegovo proletnje dražkanje na koži, žedan sam krvi, krvi tvorca. Žedan sam krvi krvoloka.

Zašto sam slep o tvorče?! Svedobar si, svedobar si?! Vi-diš, a ja sam slep. Kaži da jesi svedobar, ali nemoj izaći preda me, dok ne stvoriš još jedno sunce... Stvori ga, stvori i sađi u blato, uzmi nož iskopaj sebi oči... Ja imam boga tvorče, u srcu, i taj plače... plače, a ti mu se cinično smeješ. Ti si svemoćan, a svedobar?! Moja slepoća, to je laž tvoje svedobrote.

Jest, ti se šećeš po raj, donovi cokula su ti puni tvrdih klinaca koji dosežu blato. Ti se šećeš, zuriš i bezbrižno po vazduhu zviždeći okrećeš među prstima tvorački štap — a što bog plače... — štap koji po blatu šara, izbacujući one koje će posle zgaziti opora cokula u bezbrižnoj šetnji.

Gaziti se mora; to je posao, to je zabava... i dok nas gaziš prolazi ti vreme. Stvorio si nas, da nas gazis. A svedobar si?! Da, ali šta bi ti radio kad kući stigneš svojoj dosadnoj!

Naša krv mora uvlažiti donove cokula, da bi se prašina za njih lepila; jer je i to za tebe razonoda: čistiti zardalim nožićem krvlju zakuvano blato sa cokula. Haha, tvorački božanstveni šetaču, stvori samo te tvoje cokule, stvori samo za jedan dan, samo za jedan dan, neka hode same, a ti izleti iz tvoračkog štapa u izbrazdano blato. Samo za jedan dan. Cokule neka gaze. U brazdi ori noktima kao i svi otpaci tvoga štapa.

Haha, prva vatra na kojoj bi se ogrijao, siguran sam, bila bi vatra od tvog štapa. Hodao bi bos a i sam pepeo štapa bi progutao.

Ne, nemoj to; hodaj samo i dalje u cokulama, dosta mi je da samo jedan klin iz tvog dona staviš u cokule i neka ti taj klin natera žulj. A ti? Ti ispi samo bljutavu čorbu vodenoga žulja...

Jer ja sam o tvorče, slep! Prosjak, koji je nekad ljubio sunčane dane, verovao boga i bio čovek...

Slep, prosjak, a bog plače u duši...

Sediš na čošku, nikog ne vidiš. Svi te vide, a ti ih samo osetiš. Držiš šešir u rukama, a ruke ispružene mole — prose. Ondud naide čovek; ne meso nego čovek, bog mu u duši. Svedobar... Naide, turi ruku u džep, izvadi novčić... i... i... polako priloziti... — i ode, pobegne.

Ne sme, ne sme, da ti se približi. Ne sme baciti novčić u šešir. Boji se, bog se boji; boji se da će ga kap u oku, kap u kojoj je lik njegovog boga, boji se da će ona kanuti na ruku... Boji se, da će tvoj bog osetiti njegovo sažaljenje, osetiti da je jadan, nemoćan...

Ti stojiš, slep, prosjak. On pobegne. Ti se ne mičeš. Niko ništa ne primećuje, samo tvoj bog sve to trpi. Prazne očne duplje gore. mozak hoće da se spari, plakao bi... plakao da suze speru bol.

Ali gde će slepac plakati?!

Slepcu ostaje samo gorki jecaj; jecaj koji se koprca, lupa i otima oko srca; hoće da prolomi rebra hoće da se oslobodi... a li njegovi udarci su slabi za rebra... a među rebrima je srce.

Tvorče, može li se prositi?! Ko boga u duši nosi, može li?!

Aa ja sam slep... prosjak... Tvorac je svedobar.

Kad na koži osetim dražkanje prolejnog sunca i čujem žamor o harmoniji probuđenih boja... čujem melodije, pesme i igre boja... ja tad žedam krv... žedan sam krvi tvorca, krvoloka...

Jer ja sam slep... prosjak... a tvorac je svedobar.

L. S. Zvekanović.

SLUTNJA

Grimiz — zoru Tvoju, svjetlost Tvoga dana
 Tvoje sunce žarko slavom ugledasmo
 Majko naša, Majko, suzam' dočekana:
 U toplu Tvom krilu i mi se zgrijasmo.

Vjesnica slobode, zvijezda naše sreće
 Jedva je zasjala. Džin ljuti se sprema,
 Da nas Tebi otme, da nam gazi cvijeće,
 Da nas grozno muči, da nas više nema

Slobodan naš narod sretan pir piruje,
 Samo Bajski Trokut crno velo krije;
 U njem tuga vlada nitko ne miruje,
 Njemu sunce sreće na smiraju sije.

Gdje si div-junače, jedinstveni rode?
 U nevolji brat se tuži bratu svomu;
 Ne daj nas lišiti od slatke slobode,
 Da poginemo u moru tuđinskomu!

Držasmo da će nam jedinstvo kruniti
 Simbol željnog mira, grana maslinova,
 Ali noć se spušta: grozota će biti.
 Predvečerje stiže iskušenja nova.

Budi pozdravljena o slobodo medna!
 Za ljubav Tvoju svi u smrt polazimo.
 Ti ćeš nas pratiti sve do groba ledna,
 Da teškoga ropstva više ne snosimo.

Kad nam narodna svijest počne umirati,
 Kad nas sve obori obijest tuđinaca,
 Povjesnica svijeta nas će spominjati:
 „I ovdje je negda bilo Bunjevaca.“

PETAR PEKIĆ

BUNJEVAČKE FATAMORGANE I STVARNOSTI

Bunjevci su najmanje pleme dužnih Slovena. Otkad nose ovo ime, nikad se nisu ubrajali ni u jedan narod, sve do današnjih dana kada se ispovida Jugoslovenstvo. Čak i Mađžari su Bunjevce isključili iz krila narodnosti, ubrajajući ih u niko „ostale“ (egyebek). Bunjevci su bili jedna vrsta nacionalne pastorčadi. A zašto? Zato što su bili maleni za

BUNJEVAČKO KOLO

narod, a nisu se ubrajali ni u jedan narod koji su formirala pojedina plemena Južnih Slovena, niti su se pridali mađarskoj nacionali. Oni su bili uvijek samo jedno pleme Južnih Slovena. Oni su bili uvijek Jugoslovenci. Nikad uži narod među Južnim Slovenima, nego Južni Sloveni. Bunjevci ništa novog nisu našli u Jugoslovenstvu nego samo formu za konsku i prirodnu njihove jugoslovenske biti, koja stoji otkad nose ime Bunjevac. Bunjevci su čisti Jugoslovenci, oni nisu nikad pripadali posebnim jugoslovenskim i užim narodima kao slovenačkim, srpskim ili hrvatskim, nego su spadali pod pojam zajedničke oznake: Jugoslovenci. (Bunjeváciok délszlávok — vele oduvijek Mađarima i oduvijek su Bunjevci samo Jugoslovenci i ništa više). To je prava narodnost Bunjevaca.

To je bunjevačka stvarnost i istina, a fatamorgane su sva ostala lupetanja i pristrasne intereseždžijske demnjave. Ovu istinu ćemo oširiti drekavcima u oči, jer to traži čitavo bunjevačko pleme koje oduvijek diše Jugoslovenski.

A zašto te drske fatamorgane prid braćom drugih plemena?! Prosta je stvar. Nepozvani bunjevački nacionalni sektaši su uzurpirali sebi pravo, da viču kako oni pristavljaju mišljenja i osjećanja Bunjevaca. A svi znaju za njih da ne misle jugoslovenski — dakle sva braća nemaju u njih povirenja. I svi misle da su Bunjevci kao oni. I kad Bunjevac sa čuđom pita u sebi što ga tako gledaju kad čuju da je Bunjevac, on ni pojma nema da su mu to pribavili bunjevački nacionalni sektaši svojim vitoperastim mahinacijama. To je strašno što ovi sektaši imaju podlo, kukavičko srce i na nadležnim mjestima ne smiju odati svoja nastrana nacionalna mutnolovačka maglaisanja, nego se izjašnjaju za Bunjevce. A ljudi inače znaju za njih, i kad dodje prid njih Jugosloven-Bunjevac oni i njega računaju među crne. I jedan je Bunjevac i drugi. Eto, to je strašna fatamorgana. Bunjevci-Jugoslovenci treba da izbiju iz usta ovim sektašima nacionalne to da oni pristavljaju Bunjevce i stvar je gotova. Jer narod je Jugosloven. Triba te stranputaše onemogućiti da se nazivaju istim imenom kojim mi. A to je lako. Samo malo mozga i sloge. Njih drži u slozi bojazan, nas treba da drži sigurna pobjeda.

Kako rekorno, narod je Bunjevac. On samo treba svoje iskrene pristavnike. Triba učutkati zastranjene Bunjevce koji su izdali svoju mater, a njene rođene sinove ipak bi vodili pod svojim nepoželjnim okriljem. A to će učiniti Bunjevci-Jugoslovenci intelektualci kojih ima i kvalitetom i kvantitetom više nego ovih sektaša nacionalnih. Samo treba prihvatiti zdravu nacionalnu politiku.

Politika nacionalnih Bunjevaca je bila dosad ćopava. Ili se nisu organizovali i glas im se lako gubio u sreću naroda, koje boga mi ne prolazi kroz štampu u uši svita. To su bile snage mnoge ali raskidane. Ili su ovi Bunjevci ulazili u jugoslovenske organizacije, ali to nisu bile bunjevačko-jugoslovenske-organizacije. Tu su bila većinom braća iz drugih plemena, pored kojih su se Bunjevci opet gubili i nisu činili vidni kvantu.

A bunjevački nacionalni sektaši opet su se sabili u čvrste organizacije, odbacili tvrdičluk, oajčali novčano, i cinično viknuli iz sveg tabora: mi smo glas naroda, mi smo njegovi pristavnici, a gdje su organizacije Bunjevaca-Jugoslovena? Mi vodimo narod, naše mišljenje je njegovo, jer smo mi u mogućnosti da zapušimo uši onome ko zine

BUNJEVAČKE FATAMORGANE I STVARNOSTI

pitanjem u pogledu Bunjevaca. A ko će ići u narod, ili ko će slušati tu vašu dreku na sto strana, iako je iskrenija i jača od naše.

Eto klica užasne fatamorgane koja nas ocrnjuje pred drugom braćom. To je čopava tačka bunjevačke nacionalne politike. To treba sad izgaditi. Svi Bunjevci-Jugosloveni u jedan tabor. Može svaki biti i ostati, i treba da bude član i ostalih jugoslovenskih organizacija, ali se treba sabiti u jedan teški jugoslovenski malj. Bunjevaca, koji će razmrskati jezik lažnih pritstavnika. Ne silom, nego duševnom snagom i veličinom. Raskrinkati njihova kukavička podmetanja.

Bunjevci-Jugosloveni jedini imaju prava reći da govore u ime bunjevačkog puka, i jedini imaju prava zabraniti bunjevačkim nacionalnim sektašima da izuste bunjevačko ime. Bunjevci-Jugosloveni treba da se sabiju u jedinstveni tabor, koji će se pritivoriti u ogromnu finu bubanjsku opnu na kojoj će s unutarnje strane biti iskreno srce bunjevačko, a na drugoj strani čistinom i istinom zvoniti njegov odjek čitavom svitu. A crne mage fatamorgana pod petu. Bunjevci se imaju boriti za svoju čast i nacionalni ponos bez kompromisa. Ne diramo tuđe, ali neka se čuva ko dira naše. Prvi su ovi perverzni nacionalni sektaši koji su protivni Jugoslovenstvu.

Neka može čovik reći da su Bunjevci poriklom iskršli od Vlaha, Srba ili Hrvata pa i Cigana, ali taj neka je sad Bunjevac i Jugosloven!

Neka su nam ovi sektaši nacionalni i protivnici, ali idejno, a neprijatelji i krvnici. Častan protivnik je uvijek čist, njegova ideja, kojoj se svaki mora pokoriti ako se pokaže jača i svitlija od naše.

U ovom slučaju nepobitno je čistija jugoslovensko-bunjevačka jer je ova vikovima tekla kroz naraštaje priko materinskog mlika. Ne samo da je čistija, nego je jedina. Ovi nacionalni emigranti i mutnolovci, nemaju ideje. Nisu oni, stranputaši ideje radi, no iz megalomanije strašnije no u čavke nakićeme tuđim perjem. Jer zašto su postali bunjevački nacionalni sektaši? Zato što su bili duhom slabi, da provida mađžarsku šovensku politiku kojom su se dobijali mađžarski janičari. O tih janičara je bilo dosta i od Bunjevaca i to najviše rekrutovanih iz redova ovih stranputaša. Ljudi sa šupljim ambicijama.

Ovo je argumenat brutalan, ali istinit. Mađžari su narod silom pomadžarivali, koje legalnom, koje ilegalnom. Ali obrazovane ljude ne. Njih su duhovnom silom, mogli bi to reći, iznudom i s druge strane povlasticom. Povlastica je bila u ovome: budi Mađžar, pa ćeš biti gospodin, plemić, „méltóságos úr“ — možeš povladjivati svojoj degeneričkoj ambiciji i megalomaniji. Iznuda je bila u ovome: budeš li Bunjevac, ili Sloven uopšte, bićeš („vad rac“) divlji Rac, varvarin. Sve što je bilo sloven s ko, a u ovom slučaju bunjevačko, to je za njih bilo tendenciozno varvarsko, divlje racko, seljačko. Grubo, ponižavajuće seljačko. (Ova tendencija je svakom razumljiva ko i trunak mrczga ima. Mađžari su bitili na druge namolovati varvarizam da bi svit zaboravio da su njihove mongolske glave stigle u kulturnu Evropu žderući sirovo meso ispod sedla. Samo ovi slabići, nacionalni stranputaši, mađžarski janičari nisu to shvatili).

Kad su došla nova vremena slovenske slobode, ti pojmovi, da je Bunjevac identičan sa pojmom duhovnog seljaka, ostadoše u dogmatičnim glavama ovih stvarnih ili tajnih „méltóságosa“, mađžarskih janičara. I stidili su se bunjevačkog imena. Nisu mogli ispovidati to „seljaštvo“. Patentirana i titulirana gospoda „gospoda“ morala su tražiti izlaza. Mađžari nisu mogli biti. A Bunjevac je „seljak“.

BUNJEVAČKO KOLO

Tako su postali bunjevački nacionalni stranputaši, koji su toliko jugoslovenski raspoloženi, da čak ne žele znati ni za jugoslovensku himnu. Sem ako već krajnji oportunizam to ne traži. A ne znaju oni da prave gospode ima mnogo i najviše sa žuljevima na dlanu, medju brazdama. Gospodin je onaj, ko u pitanju časti pokazuje uvek tabulam rasam.

Dakle ove nacionalne skakavce i štetočine šaška na tilu bunjevštine Jugosloveni-Bunjevci imaju učutkati i udaljiti. To je jedini način da se čuje, istinita, bunjevačka rič.

Nama nije mi lo što ovo postoji, i što moramo ovako izneti. Mi smo Bunjevci i najradije bi gledali, da se oni opamete i vrate u brat-ski zagrljaj. Mi bi ih iskreno primili. Ali dok njihove tvrdoglave moždinice reže na nas, mi ih moramo razgoličiti. Jedini put da se ove kobne i štetne fatamorgane unište, je taj da se istina i stvarnost hrabro iznese već jedanput. Otvoreno prsa u prsa, a ne došaptavati i spletkariti po budžacima. Pobjeda nam je ovako bliža, lipša i časnija. Pobjeda je onih koji prihvate čiste ideale, jer će sa njima i narod. Ti čisti su ideali jugoslovenski bratski nastrojenja Bunjevaca, koji će i stranputašima sve prostiti, priznaju i krivicu i vrate se na pravi put. Za ovima ej narod. Oni nose nejavu svetu rič. Ona je teška, zaglušuju je, ali će ipak doći do pobjede.

U vezi sa prizrivilim gledanjem naših neprijatelja na nas je i fatamorgana o bunjevačkom jeziku. Bunjevci su predmet grubih i nepravednih potsmijavanja u pogledu jezika. No mi gledamo ko se smije! Korektnog čovika smo slabo našli medju njima.

Naime grubo je rasprostranjena fama da Bunjevci, govore na pola madžarski. Pokvarena grubost! To su prvo širili Madžari. Načast im! A ovi mekušci, koji su uvijali kičmu prid svakim, ovi nacionalni vitrokazi, čije kazaljke su pružale strilice tamo otkud je jače duvalo, ovi su se kukavički klanjali prid svojim izrugivačima i diskretno poltronski se smiškali na to. Oni su povlađivali toj neistinitoj gnusnoj fami, misto da su hrabro istupili: ne, naš narod govori svojom sočnom slovenštinom.

Naši borci su istupili tako. Bcrlili su se i bore se. Čast starim boreima, njima se može danas zahvaliti što Madžari, a i ostali ne kažu da potpuno madjarski govorimo... Da se sasvim stidimo našeg jezika. Jer svemu je kriv taj glupi stid mekušaca, da prid Madžarima, pa posli i ostalima priznaju, da govore ovaj „seljački“ i baš za to nada sve lip jezik.

Imamo madžarizama. Neiskreno i neobjektivno bi bilo to negirati. Ali to nije nikako čudo. U doticaju sa Madžarima primili su Bunjevci mnogo štošta od njih, kao što su i Madžari od Bunjevaca. Najviše su to izrazi zvaničnih akata i imena nadležstava, za koja su postojali samo madžarski izrazi pod madžarskom vlašću. Nikakvo čudo što su Bunjevci upotribljavati to (zajedno sa Srbima) kad drugo nije bilo.

Evo ilustracije toga u današnjici. Tek je podrug decenije otkad ovuda puca slovenska rič a Madžari su već puni slovenskih stručnih izraza. Madžar, naš vojnik će reći: „Elementünk az „obukarã“... Fogom a „dozvolat“... ot ál a „garnizonski zatvor“ itd. Tek podrug decenije, i kud bi došli kad bi sve nabrajali. A Bunjevci za toliko vremena primiše svega oko četrdeset madjarizama. Gospoda koja se potsmijavaju neka broje. Muke će imati dok ne napabirće četrdeset madžarizama

BUNJEVAČKE FATAMORGANE I STVARNOSTI

u bunjevačkom govoru. I njima Bunjevci govore napola mađarski. Divan ričnik taj mađarski, kad svega osamdeset riči ima.

To je istina a fatamorgana je mizerna. Najčešći mađarizmi su: kerítés, végzés, dehogy, kezeš, (közös) što i subotički Srbi upotripljavaju ili su upotripljavali (álás, vágás) i zatim sve ono novo što se samo priko mađarske štampe pripagiralo. A koliko mađari imaju slavizama? A koliko Srbi turkizama. A koliko Hrvati i Slovenci germanizama, pa romlanizama? I ipak nisu jezični škoti. — A ta potsmijavala neće da uoči da Bunjevci imaju slavizam što ni jedno jugoslovensko pleme nema. Bunjevac ne kaže: mašna, njemu je dobra i poša, kragna to je Bunjevcu: obašva. Što je drugom manšeta, to je Bunjevcu: za-ponjak, itd, itd. Gadne fatamorgane se privrću u lipe istine, samo ako se potrudima da optičku varku i zlonamirne ili nesavisne optičare odstranimo.

Pravo je čudo što se bunjevački jezik očuvao, ali je zasluga slovenski zdravog naroda. Iako mali, iako satiran, iako od jednog dila intelektualaca svojih napušten čuvao je u srcu svoje. No taj jezik će postepeno nestati drugim bratskim književnim naričjima, koja imaju šira područja. Bunjevci su svisni toga. Zato i pišu još tim jezikom, da ostane kao lipa uspomena, da se vidi da su ti ljudi što su nosili ime bunjevštine radili. I to je istina. Ne da pozni kroničar našeg naroda možda šapuće ovako: bilo u našem narodu davno pleme Bunjevci koji su samo proplamsavali, a nikad jače goriti. Vrime je da gorimo, vatrom slovenskom kojom smo od iskona tinjali, kad nas je pokušao ugastiti mnogo moćniji neprijatelj.

Naše naričje, kao i sva u našem jeziku, lipo je i originalno u svojim folklorističnim i muzičkim varijacijama. Još nikad lipše ne čusmo, no kad naše Bunjevke (koje su mnoge posvišavale po četiri razreda sridnje škole, a nose se narodsk) govore čistim nemišanim bunjevačkim jezikom. Mogli bi reći, književnom ikavštinom. To je jedna divna melodija. Šteta što će propasti i izgledati nam kao lipa fatamorgana ono što je sad stvarnost i istina.

I još samo jedno. Mađari su pomadžarili koga su mogli. Među pomadžarenima pored Srba, Hrvata, Čeha, Slovaka bilo je i Bunjevaca. (Mađari-Slovenij napr.: dr. Vojnović Geza, pisac pridgovora mađarskim privodima Šekspira, Petefi, Miksat, Vaš Gereben) ali ima među Bunjevcima imena koja daju mogućnosti pritpostavci da su to pobunjevčeni Mađari. Imena, recimo samo, Vaci, Sekelj kod Bunjevaca daju dvi mogućnosti: ili su to bivši Mađari ili su mađarizovana imena Bunjevaca, koji su i pored toga ostali Bunjevci.

Prvo bi svidočilo o nacionalnoj snazi Bunjevaca, a drugo bi bilo najveća čestitka za Bunjevce.

Dakle ova imena svidoče, da su Bunjevci bili nacionalni, da se nisu dali i da su otimali od neprijatelja otštetu. Ovo su dvi-tri riči o našim istinama. Samo toliko, da znamo šta imamo. Čovik se ravna prema onome što ima, a mi naročito dobro moramo osmotriti št je našeg i šta imamo. Čovik se ravna prema onome što ima, a mi naročito dobro moramo osmotriti šta je naše i šta imamo jer su mnogo otimali, a i name-tali tude.

Pošteno istupio mi samo sa svojim bunjevačkim.

Stipan Šimković.

SLOMLJENA MLADOST

*Hteo sam da zadnjim ostacima snage
Još dok se sasvim ugasila nije
Skinem laž s duša, da nam budu nage
I sunce istine snova da ih zgrije.*

*Pokor sam hteo da smoždim šakama
I da krenem voljen na pute ljubavi
A vraćam se skrhan, sa novim ranama
U laž, od koje mi duša sva krvavi.*

*Žrvanj će života tako me samleti
Danas, ili sutra, kad mu do dna dodem
Kad više ne budem ni mogao smeti
Da natrag na sunce u nov život pođem.*

*Osećam da tonem u prostor gde nema
Boli ni suza, stradanja ni plača,
Gde svakome pokoj i večit mir sprema
Žena, koja je od svih ljudi jača.*

*K njoj sada žudim u vrtove mračne
Gde ću joj sebe ko žrtvu prineti —
Kad već nisam mogo kroz te sfere zračne
Lako će mi biti u smrt odleteti.*

IVAN JERKOV

ZELENAŠ BEZ ZARADE

II. čin.

(Poslepodne oko dva sata. Nekoliko dana posle događaja u prvom činu. Dekor uvek isti. U sobi je Lažević. Namešta ogledalo, na stolu. Neki papiri su poslagani na pisaćem stolu, kao da su u prekinutom radu odbačeni.)

Lažević (pomalo uzrujan u očekivanju, sav ukočen drži se za naslon jedne stolice, nešto pevuši i gundja): Dakle gornji deo tela malo ukočen... lice nasmevano... la-la-la, tra-la-ta-la, ra-bi-hi! Noge se savijaju, elastične kao guma... (Zlobno se smeje sa kretenlukom i kao da namiguje poverljivo): ...ili kao kičma mog principala! (Sat polako izbije dva. Lažević uzrujano pogleda svoj zatim produži da radi što govori): Ideš, jedan, dva, tri i četiri, samo lako osećajno i to na takt... običan hod na takt, prošaran malo figurama i eto ti tango. Jedan, dva pri okretu priključiš desnu nogu levoj i ne spleteš se o toaletu dame... Time si se spasio udara laktima i ostalih prigušenih dobrih želja, koje se slivaju preko raznih varijacija psovki u divnu čestitku: vrag te odneo! Aha... povučeš zatim levu nazad... Jedan, dva ti-ra-ra-ra-rajlem... Dakle, mestro mo-

dernih igara, to bi bio taj tango. E dabome, i mator magarac se uči jašiti... (Počeše se iza uva i stalno gleda u ogledalo na stolu kao da želi viditi svaki svoj pokret): Hm, ipak bi to bilo ugodno naučiti, postao bi momak na većem glasu... ali ko će naučiti tolike figure i smoći tolike osećaje. Foks, e foks, to je već što drugo. Zatrese se bubanj, a ti se zaukaš kao kaka trkačka kobila, prodmusaš partnericu kao džak krpa i posle jedne prokasane noći ti zakučaš na vrata cipelara. A ako si čovek iz boljeg društva, kao ja, ti provetravaš noge odozdo ili mesecima golim tabanima meriš prašinu po gradu. Postaneš pravi higijenski stručnjak. Dabome. (Zgrabi stolicu i oprtči s njom sobu igrajući. Vratu se stolu i zaustavi se pred papirima. Odgurne stolicu): Pardon gospodjice, pet minuta odmora. (Uzme papir): Gle, gle, skoro zaboravih na pošten posao. Nije nego, do tri stotinarke će mi biti dosta od ovog. Nisam ja kriv što gospodin principal nije bio tu kad sam ovo primio na svoju ruku. Bože moj, svaki svoj posao radi. On muzi jevrejske guske, a meni je dobar i njegov posao. (Gundja): Aha... dakle, ovaj se žali na neku nepravdu... Nepravda, nepravda... Da, to se stručno zove iniuria: in-iuria... Eh vragu, sad sam to i napisao... (Briše): E seljo, zbog tvoje nepravde morao sam pokvariti jedan papir. To staje peticu. A kad se žališ na nepravdu, tu ti treba i maraka; recimo za opštinu nekoliko desetica, za oblast opet nekoliko desetica, za ministra nekoliko desetica i na kraju seljo, i meni štogod. Tamo ovamo, oko tristo i uspomene na Laževića kod koga si seljo pravdu tražio. (Šeretski se smeje): Crna će ti to uspomena biti i gurava pravda. Pardon, ispravna nepravda. Ra-ta-ta-la-la-bum-čim-bum. Eh, kiselo mi je i ovo pevanje, i ovo igranje...

(Čuje se otvaranje vrata, bat ženskih cipela).

MARTA (bojazno proviri kroz vrata i kad spazi Laževića): Sam?!

LAŽEVIĆ (Skokne pred nju do vrata): Ljubim ruke, izvolite milostiva gospodjo. Ljubim ruke! Svega me već probio svrabež od uzrujanog čekanja. Čistina je...

MARTA (mračno, zabrinuto): Čemu ovo sve? Zašto ste me ovamo zvali...

LAŽEVIĆ (Ustrčkao se oko Marte koja je sad ušla): Nisam vam mogao na ulici reći. Možda bi to imalo za vas strašan utisak, pa bi prolaznici postali pozorljivi. Nije dobro o tako čemu na očigled svih govoriti. Izvolite se smestiti milostiva gospodjo.

MARTA: Ne, ne... Bolje mi odmah recite. Ne bi želela... Ni nema smisla okolišati. I sami znate da sam tu kradom. Zašto mi niste odmah rekli šta ste me mučili! Znao da me znatiželja mori...

LAŽEVIĆ: Izvinite, i žurio sam se, a priča o vašem gospodinu mužu i onoj trećoj osobi je duga. (Brzo): Ne, ne, nisam ja ta treća osoba. Nisam nikako mogao... oprostite što sam vas ovamo... Ali sve je zbog vas, ne mogu gledati da čast vaša...

MARTA (sa neugodnom slutnjom, boreći se u sebi, posle kraćeg tajca): Dakle... i vi o ženi... istina je, istina se drsko razmatra...

LAŽEVIĆ: Ja nisam kriv milostiva gospodjo, samo sam vas hteo spasiti i ne mogu to... (Telefon snažno zazvrji. Lažović skokne do njega): Izvinite milostiva gospodjo...

MARTA (privuče teškom mukom preko čela i učini kret kao da će pasti): Pseto, pogrdu mi iznosi na javnost.

LAŽEVIĆ (Skoči do nje i sedne je u naslonjaču): Zaboga milostiva gospodjo...

BUNJEVAČKO KOLO

MARTA (spremna na sve osvetničkim očajem): Govorite koja je? Ko je...

LAŽEVIĆ (uplašeno): Primirite se... sad ću... (Skoči do telefona koji je sve jače zvrjio prekidima, i besno): Halooo, ko je tamo?

MARTA (šapće preda se): Još i ovaj famozni pisarčić zna... ko onda ne zna?! A ja sam ponosna na muža... Muž! Pfuj... Ali ne dam se.

LAŽEVIĆ (promenjenim naglim i poniznim glasom): Ali, to ste vi! Izvinite, izvinite, gospodine doktore...

MARTA: On?

LAŽEVIĆ (ne sluša na nju, sav je pokoran službenik): Da, da, radimo. Već odavno radimo... Ta znate nas, kako ne bi radili... Ništa, ništa, sve ide tu po najboljem redu. Kako da ste vi tu... Ja, da Klanjam se, sluga pokoran. Dovidjenja. Sluga... (Ostavi slušalicu).

MARTA (skoči): Je li to on?

LAŽEVIĆ (šeretski): Gospodin muž javlja da će doći malo kasnije, jer vas milostiva gospodo, boli glava ili tako što...

MARTA (kojoj je teško što se ovaj sad šali): Ne brbljajte. Možda je kod nje, kad laže...

LAŽEVIĆ: Božesačuvaaj. (Prišapne): Ovde, ovde u ovoj sobi pozadi se sastaju.

MARTA: Otkad?

LAŽEVIĆ: Dosta je već sastanaka minulo...

MARTA: I sad vi to meni kažete?!

LAŽEVIĆ: Šta ću. Kad su tu možete stati pred vratima zigni bosonogi predstavljajući Henrika pokajnika pred Kanosom, uzalud...

MARTA (ne može savladati uzbuđljivo nestrpljenje): Lepa? Mlada?! Ko je. Govorite ko je.

LAŽEVIĆ (šeretski): Ukusi su razni.

MARTA (trza ga): Ime?

LAŽEVIĆ (sav tajanstven): Poznajete ga:... Rebeka Vaser...

MARTA (digne ruke kao da se brani od strašnog priviđenja): Ne, ne.. Nemoguće! Zar istina? Dakle ipak...

LAŽEVIĆ (zbunjeno): Pa to svi znaju... Mislilo sam da to nije tako strašno... Sve zbog vas...

MARTA (savlada se. Shvati da ne sme da pokaže svoje osećanja pred njim. Usiljenim besom): Zar ste me zato zvali?! To sam već znala i niste me morali vucarati ovamo...

LAŽEVIĆ (se još više zbuni od maglog preokreta): Pa ipak, ja sam siguran i tako... A mislio sam, da ću vam učiniti uslugu, ako vam saopštim da će ona opet doći sutra oko tri sata.

MARTA: Šta?!

LAŽEVIĆ (oživi): Da, bila je tu služavka njena, ona im je poštar. Ja imam dobre uši i nos...

MARTA (jedan tren u uzbuđenju, zatim shvati da se tu govori o poniženju njenog ženskog ponosa, i da ona nosi ime svog muža. Pregori sve, priguši bol i glasom osvetnika porodične uvredjene časti): Ne, ne verujem vam...

LAŽEVIĆ (spleten okretom): Gospodo, zbog nas. Ne mogu gledati da vas ponižuje jedna takva...

MARTA (sikti od prigušenog bola): Podlače, potkazivalo, špijun, vi to sve mešate. Ali ne...

LAŽEVIĆ: Uverite se... ja sam tu nevin...

MARTA: Sve ću ispričati svom mužu. Vi ste podli iznudioč. Moj muž nije sposoban za takve prljavštine, moj muž čuva čast svoje porodice... On će vam već platiti po zaslugi. Nećete više nesmetano prihvatiti naše pošteno ime, niti razarati bračni život. Vi ste sve to razglasili po gradu. Zapamtite, za mog muža je brak svetinja. Svetinja...

LAŽEVIĆ (utučen): Verujem milostiva gospodo... kako bi ja razglasio...

MARTA (jedva savladuje jecaj i da se ne bi pokazala brzo svršiti): Podlače, primite kao predujam ovo... (naglo puknu dva pljuska i Marta otrče. Ne mogavši dalje izdržati na vratima zajeca).

LAŽEVIĆ (kao ukopan blene za njom. Polako zatim opipa obraze): Aha, šta je ovo?! Šta je ovo?!... Hoćeš ti poštenja u nepoštenim krugovima... (Priđe ogledalu, pipa lice i gleda se, zatim): Baš mi je to trebalo. Mesto da sam ti vežbao: gornje telo malo ukočeno, a lice prijatno nasmešeno: baš prijatno... pravo zadovoljstvo videti ovakvo prijatno lice. Noge lake kao u mačka, jedan, dva, tra-la-la... (Počinje igrati).

PERO (poštar, ulazi naglo. Stanu obojica iznenadeno. Iz Pere pukne veselje): O, to ste vi gospodine Laževiću. Koja čast, koja čast.

LAŽEVIĆ (zbunjen u zaustavljenom kretu igranja): Da, da. Šta žete, tako je...

PERO: Ehehe, a ja mislio onaj vaš glavni Lucifer. E, vidi ti njega! Vidi ti njega! (Šeretski): A što ste se tako zarumenili i zagrejali?

LAŽEVIĆ: Ja, rumen?

PERO: Nego? Rumena gospodine moj, a ma baš kao poljubljen.

LAŽEVIĆ (kiselo): Divan poljubac. Velite kao poljubljen?

PERO: Sve se zapalili poljupci...

LAŽEVIĆ: E, što bi vas volio „poljubiti“ čika Pero.

PERO: (smejući se): Do đavola, kao da se s njom niste dosta poljubili. (Tiho šeretski): Našao sam se baš pred vratima s njom. Malo mi nije utrčala u zagrljaj. Rumena, zapaljena, a skoro plače... Vidite, to je zaista muškarački: Ražariš ženu, da se smeje i plače od strasti...

LAŽEVIĆ (počinje šeretski gundjati i igrati zavodnika): He, šta žete.

PERO: Vidim, divno vam je uspelo. Pevate i igrate od radosti...

LAŽEVIĆ: A ko ne bi pevao posle toga...

PERO: Dabome kad je čovek mlad. Eh, davno je to bilo... Gde vam je stari? Nema ga još?!

LAŽEVIĆ: Uskoro će doći...

PERO: A vi došli pre i uživajte.

LAŽEVIĆ: A ma pravo uživanje.

PERO: Ehehe. Znaće hteo bih progovoriti koju sa gospodinom doktorom. Koji dan sam se ražljutio na njega, a sad vidim da je i on mlad. Onda ga nisam razumeo, pa sam se namrkosio, a kad sam promislio vidim da čovek nije kriv. Sigurno i on ovako što... Dabome, svaki mlad, čovek voli to.

LAŽEVIĆ: A šta se to desilo.

PERO: Sitanica. Mislio sam da me želi baciti napolje, a ono vraga. (Naglo spusti glas na poverljivi šeretski): Slušajte gospodine Laževiću, vi ste nesmišljeno hrabar čovek. Kad sam ja tako što radio, zaključavao sam barem vrata...

LAŽEVIĆ (igra opet blaziranog zavodnika): Kod nas je tako...

PERO: No, na, samo starost opominje mladost. Tako mi ove torbetine što o vratu visi, da sam nastradao jedanput i pored zatvorenih

BUNJEVAČKO KOLO

vrata. Vi ste srećni što ženjeni niste, a da ste oženjen... He, za ženu nema dosta čvrstih vrata. Mogu malo sesti? Hvala, hvala. Ah, da, evo pošte, tu na sto...

LAŽEVIĆ (kao da je velikodušni gazda svega): Izvolite samo. Plata mi je ista, radio ne radio...

PERO (ugodno se smesti, podigne čakšire): I ja živim s tim načelom. Hoćete li malo nazdraviti gospodine Laževiću. (Vadi bocu ruma iz džepa). Odlična mešavina rumova. Gucnite, pa će bolje ići razgovor. Davno se nismo videli i onako.

LAŽEVIĆ (otmenim kretom odbije): Hvala čika Pero, samo vi pijte.

PERO (začuden): Šta to zar ne pijete? Ili možda ovaj rum...

LAŽEVIĆ: Ne, ne, ne pijem više.

PERO: Zaista?! Znači, da nisam dobro video. Eh, eh, to je znak starosti.

LAŽEVIĆ (naglo sa zanimanjem): Šta, šta niste videli?

PERO (prvo gucne, pa zatim): Eh, ne vredi govoriti.

LAŽEVIĆ: Ali opet.

PERO (pruži mu bocu): Baš zaista nećete okusiti? Šteta, divna kaplja. Znao bi izgledali: poljupci gore na licu, od gutljaja vatra u srcu, ali kad nećete... Da, da, kad ne pijete onda nisam ni mogao videti.

LAŽEVIĆ (nestrpljivo): Šta to, no?

PERO: Ta evo šta, ali kažem da sam to samo mislio. Sad kad sam čuo da ne pijete, sve je propalo. Idem, znate, koje veče kući, a već nakresan. Došao do samostanske crkve, a tamo na čošku jedan pobratim grli lampu. Ja bi se zakleo da ste to bili vi, i sad mi se čini da smo i govorili...

LAŽEVIĆ: Ali čika Pero...

PERO: No, no, ne kažem ja, ali znate kako je pijana glava. Čini mi se da me je onaj pitao, gde je kuća sudskog poslužitelja Grbića... Tamo je bio i časti i hteo da ga tamo odvedem. Čim sam ga maknuo od lampe pali smo obadvójica. Ja sam se digao, a on, ko će ga znati... Ne sećam se jasno, samo mi se učinilo kao da ste to vi. Ali kad ne pijete.

LAŽEVIĆ: Ništa sem vode, ništa... To ste vi sigurno sanjali. (Za sebe): Bure matoro, baš si me ti morao položiti u krevet na asfaltu...

PERO: Vidite, propada sve kad čovek ostari. Vi pravilno shvatate život: uživajte dok ste mladi. I uživajte. Ni jedan dan nemojte propustiti bez ovakvih časova kao što ste sa ovom malom proveli. To je život.

LAŽEVIĆ (kistelo): Postaraću se.

PERO: I red je. Mladosti daj svoje.

(Čuje se lupka vrata i brzi bat ženskih cipela. Kucanje na vratima.)

LAŽEVIĆ: Slobodno! Ulazi!

Gđica Peh (proviri prvo, kad vidi Laževića obraduje se i udje): Dobar dan! Još nije došao stari?! Tako sam žurila.

LAŽEVIĆ: Pa rekao sam vam da danas ne morate žuriti.

PERO: O, ljubim ruke milostiva gospođice, moje poštovanje sve-milostiva. Ne bojte se, sve je ovaj naš gospodin uredio...

Gđica: Dobar dan čika Pero. Znao, ne volim neprilike.

PERO (naglo se sprema): E pa dabome, dabome. Nego ćete izviniti, setio sam se da imam naglog posla. (Namigne šenetski na Laževića pokazujući neprimetno na gospođicu Peh).

LAŽEVIĆ: Kako vas volja čika Pero, nama ne smetate.

PERO (odlazi): Hitan posao... Klanjam se, ljubim ruke gospođice, ljubim ruke...

LAŽEVIĆ i gđica Peh: Zbogom, zbogom pošli čika Pero.

Gđica Peh (kad su ostali sami): Nisam htela rano doći, ali nisam mislila baš ni ovako kasno ostati.

LAŽEVIĆ (superiorno): Ah, ništa to nije. Došli smo danas ranije, radimo već od dva sata, razumete. I te kako radimo!

GDJICA PEH: A šta? Šta ćemo mu pokazati?

LAŽEVIĆ: Ništa. On više neće ni tražiti. Baš će taj gledati. Sigurno je i sad bio kod kake ženice ili udovice.

GDJICA PEH: Zar pored ove što nas rasterava iz kancelarije ima još koju.

LAŽEVIĆ (kao kakvi svevid): Još koju?! To, molim vas, nije izraz. Sve ja to znam i držim ga u šahu. On strepi, jer što ja kažem njegovoj ženi... Da tu je on u mojim rukama. Ne bojte se ništa.

GDJICA PEH: Odakle vi to sve?... Ali nisu valjda sve tako strašne kao ova. Sveti bože ovaj valjak mesnate i masne robe... (Pred vratima iz hodnika se čuje teški bat cipela i dva glasa. Jedan je suviše jak. Gđica Peh oslušne): Sveti Bože, evo starog.

LAŽEVIĆ: Brzo u našu sobu i zamočite pera. Od dva sata radimo... Jeste čuli? (Ona potrče, on brzo skoči do telefona i čeka pažljivo).

GDJICA PEH: (u vratima): Sveti bože, stari mi je morao ići u stopu kad je već tu. (Spolja se čuju široki pozdravi sa Perom). Šta ću mu reći, ako me je video...

LAŽEVIĆ: Ja sam vas poslao do papirnice... do papirnice, nemojte se splesti i reći kako do kovačnice...

GDJICA PEH: Interesovala sam se u novoj papirnici po cene... (Odlazi kad Lažević klimne potvrdno glavom).

(Čuje se lupka vrata, pozdravi snažni alkoholičarski glas tasta Račićevog).

LAŽEVIĆ (gleda na vrata i čim brava makne i pojavi se Račić, razdere se u telefon kao da već odavno govori): ...Vražiju mater. Ako se još ponovi ovaj skandal, priredićemo vam sve paklove sveta. Drskost. Kaki je to način praviti ovako kisele šale! Nismo mi tu na telefonu da samo slušano vaše džandrljanje i stenjanje i da nam tek na kraju podviknete: — Pardon, kriva veza. — Iskriviću vam sve kosti ako se to ponovi. Šta vi mislite da smo ljudi?! Mislite šta hoćete, ali ova kisela šala neka se ne ponovi više. (Lupi slušalicu).

RACIĆ: (koji je zastao u vratima i sve saslušao): Šta je to? Kogod pravi šale sa telefonom?

LAŽEVIĆ (prvo pozdravi zatim): Drskost. Da, da, pravi se šala sa telefonom samo onaj na čiji se račun pravi ne shvata to.

RACIĆ: Smešno...

LAŽEVIĆ: Jako smešno. Mogu otići u svoju sobu da nastavim rad?

RACIĆ (smešta se za svoj sto): Izvolite, izvolite samo. Nije me ko tražio?

LAŽEVIĆ (u vratima): Ni živa duša. Samo je pošta stigla. Eto je.

RACIĆ: Aha! Dobro, pogledaću je malo kasnije.

LAŽEVIĆ (izlazi. Čim je vrata otvorio čuje se široko): Servus kolegatni družo... — kao neki eho iz tastovog grla, našto i on podvikne): O, stari družo...

RACIĆ: Divni drugovi. Šta sve ja nisam pokupio oko sebe. No ništa, raščistićemo već...

BUNJEVAČKO KOLO

TAST (ulazi veselo se smejući i u vratima se još okreće)... Hem, bećarina stara, pijanice i zavodniče... Čuvajte se vi njega gospodjice velim vam, čuvajte se... (Privuče za sobom vrata i Račiću): Imaš ti ovog šefa kancelarije što ti novaca vredi. Čovek na svom mestu. Volio bih kad bi ti taki bio.

RACIĆ (pomalo rezigniran): Brzo bi se mi našli na ulici. Sedi mator, pa se malo misli. Pobleđaću. (Uzme poštu i gleda je).

TAST: Šta radiš to, bolje da nas dvojica svršimo.

RACIĆ (čita dopise): Samo strpljena gospodine molioče...

PAST: Gospodin zahtevalac, molim, a ne molilac. Šta ti otežeš, mogao si mi još na ulici dati te dve stotinarke koje si mi obećao, pa bi me se otarasio i bog.

RACIĆ: Ima još u bog dana starče. Molioče čekajte... (Ispod brka se smeje. Traži napola nesvesno medju poštom i prsti mu se zapletu u papire što je Lažević zaboravio na stolu. Prvo hoće da ih gurne, ali mu se oko zaustavi sa zanimanjem): Šta je ovo?! (Brzo preleti, pa iznenadjen, sa superiornošću zvižne): Dakle tako!

TAST: Nisi li se predomislio.

RACIĆ: Evo tvog čoveka Laževića. Divno. Zaista dino! Tu je čitava milionska parniča, a ja ni pojma. De, de, samo, zovni tvog čoveka.

TAST: Mogu baš (Pristupi vratima): Hej, gospodine kolega, ovo vaše drmalo vas zove.

RACIĆ: Molim te tata pazi na jezik. Nisi medju kočijašima. Kako drmalo?

TAST: Razumem sine...

LAŽEVIĆ (ulazi, uslužno, bez slutnje): Gospodin doktor želi?

RACIĆ: Da, gospodine Laževiću, ja želim... Ko je ovde gazda?

LAŽEVIĆ: Gospodine doktore...

TAST (Laževiću): No recite mu da je on. I ja to velim.

RACIĆ (sa papirima maše prema Laževiću): Vi niste tu gazda. A šta je ovo?

LAŽEVIĆ (učini nesvesni kret zaprepaštenosti): Koje... koje molim.

RACIĆ: Šta, „koje molim“... Svinjarija molim. To su čitave žalbene oracije, a ja ni pojma o svemu. Čije je ovo?

LAŽEVIĆ: To je... pa da bome... ah, da... Ali šta je to?!

RACIĆ: Svinjarija. Je li to vaše?!

LAŽEVIĆ: Bože sačuvaj, ne žalim se ja ni na kakvu nepravdu...

RACIĆ: Dakle, tako, vi ste se odali...

LAŽEVIĆ: Nemam ja šta odati... Znam da se čovek žali na nepravdu.

RACIĆ: Vi ćete se žaliti na pravdu. Ovu žalbu ste vi pravili?! Je li tako?

LAŽEVIĆ: Pa da... Tako već, da... Ne, ne, nije moja, ali ja sam je pravio, ali...

RACIĆ: Ali barem da je dobra i čestita, nego neka berberska litanija i lupetanje. To je naprosto promevera...

LAŽEVIĆ: Ma nije baš gospodine doktore...

RACIĆ: Šta nije, još vi govorite...

TAST: Kako ti želiš sine!

je hteo malo odvrnuti za svoj džep.

RACIĆ (revoltirano): Tata, molim te, da čutiš...

TAST: Kako ti želiš sine?

RACIĆ (opet Laževiću): Uostalom, ko vam je dao nalog da to radite? Ko vas plaća, a ko vam zapoveda?

LAŽEVIĆ: U glavnom vi, uostalom može... Pa da, zašto ne može?

TAST: Da bome da može...

RACIĆ (Ošine ga pogledom): Šta tu petljate?!

LAŽEVIĆ (kretenski lukavo): Mislio sam da mi može i koja stranka dati nalog... i primio sam ga.

RACIĆ: Može, može... Stranka vam može dati nalog, ali za moj džep, a ne za vaše pijandursko ždrelo. To je pronevera, lopovluk...

LAŽEVIĆ: Ma nije gospodine doktore. Ja sam ovo mislio za vaš račun...

RACIĆ: Tako?! A zašto mi onda niste rekli da ste primili ovo?!

LAŽEVIĆ: Pa znate, mislim ja: hajde ti Laževiću, svrši ovo, pa da iznenadiš tvog principala. Eto, to sam ja mislio...

TAST: Vidi poštenjačine!

RACIĆ: Znate šta sam ja mislio?! Da ja vama dam jedan nalog, i kad ga izvršite, a ono da se iznenadite: naime, da se nadjete na ulici...

LAŽEVIĆ: Bože sačuvaj. Bolje da se ne iznenadjujemo.

RACIĆ (oštro mu baci papirne): Nosite ovo i položite mi račun što pre a ako se ponovi...

TAST: Onda neće biti tako lud da ti stavi pod nos.

RACIĆ: Tata, materaćeš me na ispad tvojim glupim blebetanjem.

LAŽEVIĆ: Sluga sam gospodine doktore... (Izlazi za sebe): Glupan sam gospodine Laževiću. Danas fizički šamari, moralni šamari: jedan redovan čovek bi poludio. (Ode).

RACIĆ: Lopovska banda. Sve je to oko mene.

TAST: Ne računaj i mene...

RACIĆ (ga pogleda sa prezirom, zatim se prošeta i smiri): Tata, zar se ti nikad ne misliš opametiti?

TAST (nasmije se veleso što povratiti optimizam i kod Racića): Sinko, zar ima danas smisla taj ljudi posao raditi. Zašto da se opametim, kad danas pametni ljudi od zamišljenosti polude. Da postanem pametan, da se mislim kako je grozno danas biti pametan i sve shvatiti i na kraju od svega da poludim? Pa zar to nije ludo? Preko onoliko muka opet se vratiti na staro. Ne sine, ja sam vesela luda. To znam i to mi čini veselje. Daj mi moje dve stotinarke pa mudruj dalje. Hajde sine, no, ne luduj.

RACIĆ: Tata, tata, blago tebi.

GDJICA PEH (posle kucanja ulazi sa pismenima): Gospodine doktore, da li ću napisati poziv ovom Krekiću?! Kupio je neka dva jutra zemlje od naše stranke ove Lalićeve i već godinu dana, otkako radi zemlju, a prenos u knjigama nije još uredjen, i neće da plaća dažbine. Sve sntosi još Lalićeve...

RACIĆ: Znam, sećam se. Izvolite samo. Preključe je bila ona tu, zar ne?! Da, da. Nego, gospodjice, molim vas da vi pripazite malo na Laževića. Znate, neću da trpim nikake mahinacije u svojoj kancelariji. Ovde samo ja imam prava.

GDJICA PEH: Razume se gospodine doktore.

RACIĆ (otpusti je): Tako dakle.

TAST: Eh, da sam samo tako mlad kao gospodjica, pitao bi te šta je tu slobodno. Je li tako gospodjice, mladost je lepa. En, eh...

GDJICA PEH (odlazi diskretno se smejući): Sve ima svoju mianu...

BUNJEVAČKO KOLO

RACIĆ (nasmijan): Dakle, tata, slatki, ti si konačno rešen da se ne opametiš?

TAST: Ostavi ti to, nemoj vrtiti kao pop, već bolje daj novac. Tu sam pristalica stvarnosti. Otarasićeš me se, pa lakše tebi, a i meni.

RACIĆ: Dobro, ali ja te ne razumem, iako smo se sad tako lepo razumeli. Kada taj silni novac ode? Čujem za nekoliko hiljada... Dakle ipak ga nosiš Rebeki... da, da...

TAST (pogleda šeretski Račića, zatim prsne u smejanje): Vanja, Va-njička sine, pa ti si naivan, derište... pravo derle. Rebeki?! Jest li lud? Ti bi mene opametio?! Toj novac?! Derane, toj novac? Ehe he, sine, drugo toj treba, drugo... (šeretski): Ne znaš ti šta toj treba, ja ti velim da ne znaš... drugo njoj treba. Skuplje od novca i svega na svetu...

RACIĆ: A, kako bi ja znao, odakle da ja znam šta njoj treba?

TAST: Novac Rebeka?! Ti zaista spadaš u red današnjih pametnih ljudi. Rebeki, Rebeki?! Novac?

RACIĆ: Nego?

TAST: Kaki nego? Učim ruski, jesi li čuo? Čovek se svud bolje probija ako više jezika zna. Haroša ruskaja dušinka... pravoslavna ruskaja duša... Hi, kć, kć, kć, što ti Kaća, Kaćarina pije i veselo živi! Eh, a najbolje se jezik uči pored sviraca. Juj, dušo moja, kad zapeva moja Kaćuša?! Što se jezik uči. Ali dabome... ti nemaš smisla za jezike. Ne zanima se nova generacija za lingvističke vežbe...

RACIĆ (smeje se iskreno, slatko): Dakle tako?! Onda razumem. Nego se meni čini da ti dobro moraš znati i hebrejski. A?!

TAST: Pomalo. Šabec, Mozeš, biblija, Nazaret, i još što. Naime, tamo sam ja učitelj našeg jezika?!

RACIĆ (iznenadjen): Zar od Rebekke novac?!

TAST: Nego kako? Treba Kaći i meni... A da nema novca, bez gasne maske ne bi se približio tom starohevrejskom prokletstvu. Nego ti sve popuješ, a o dve stotinarke čutiš.

RACIĆ: E pa, e pa, kako se sećam, rekao si da Kaći ne treba tvoj novac. Ako se sećaš, rekao si da je izdala dušu vragu pod kiriju i novac pada otud. Zar je vrag otkazao potstanarstvo?

TAST: Crkve mi nije. Nego znaš, gospodinu djavolu omanila letina, i zaveli mislim i monopol zemljoradničkih proizvoda u paketu, pa sve pekupi paklena država, a novac ne da. Tako ti moj potstanar u krasivoj duši Kaćuše, postao insolventan i zamolio me, da ga izvučem iz blata. Tako ti ja sve troškove snosim, a gospodin vrag mi je obećao, da mi neće zaboraviti za ljubav. Na zaboravlja on mene...

RACIĆ (smeje se grohotom): Bogami da neće... Tata naš, još uvek te traži stara.

TAST: Zaista? E vidi ti nje, znao sam da me neće tako lako zaboraviti. Uvek se starala za mene. Dobra je ona ipak, uvek sam to govorio.

RACIĆ: I te kako je dobra, i te kako se stara za tebe. Samo je ta nevolja, što još uvek i... oklagiju nosi sa sobom. Ha?!

TAST (sav se trgne): Jesi li lud? Oklagiju? (Naglo promeni glas): He, ne bojim se ja stare, ne bojim se...

RACIĆ (zadirnivajući): A ko veli da se bojiš.

TAST: He, tako, znam ja tebe, znam šta misliš... Ne bojim se babe...

RACIĆ: To ti znaš, nego ti imaš još novosti.

TAST (pestrašen sa slutnjom): Od tebe opet?! Šta?

RACIĆ: Ništa naročito, samo je doznala, da ti i Vaserpokfička...

TAST: O sveti Voko...

RACIĆ: ... telides andaluzijski. Zar je i tebi postao zaštitnikom?!

TAST (naglo se seti spasonosno): Ivica sine, znaš šta? ne bi li se ti primio.

RACIĆ (petvornim patosom): Šta! Šta ti misliš o meni. Ti *me* vredjaš...

TAST: Vraga sine, nego znaš..

RACIĆ: Ja sam pošten čovek, svoju ženu štujem-čuvam

TAST (zlovoljno): To je lepo, ali opet... (Naglo se lako odlučio): Eñ, vraga. Šta ću se tu starati. Šta ja imam o svemu referisati koje-kakim babetinama. Gde sam bio šta sam jeo, i koju devojkicu ljubia... Ne dam se više... Razvešću se, razumeš.

RACIĆ: Ali tata...

TAST: Nisam više ničiji tata, sine moj, nego čes me rastaviti. Je li razumeš.

RACIĆ: Rastavičeš se vraga. Nije ti prvi put da dobiješ oklagiju. Drugi put se čuvaj da te ne ulove. Vidiš imam ja tih stvari, ali se uvek izvučem. Idi sad lepo kući...

TAST: Ne popuj. Razvešćeš me. Znam šta bi ti. Vrtiš samo da mi ne daš novac. Bolje daj novac, pa da ne idem kući.

RACIĆ: Pa kad ćeš kući?

TAST: A ko to zna. Rekao sam ti već da moji sastanci traju dan dva, rastanci tri četiri i zaokrugli se nedelja. Imam sad sastanak. Daj novac no.

RACIĆ: A baba?

TAST: Šta me se tiče. Kad me nećeš razvesti, a ti udesi da se ni ne razvedem ali ni batina da ne bude.

RACIĆ: U mogućnost toga sumnjam.

TAST: E onda ti velim, da si kao čovek odličan, a kao advokat magare.

RACIĆ: E onda idi neka ti tvoja Marušja ili što je, pomogne. Oklagija je tvoja...

TAST: Šta oklagija? Šta ću se tu starati. Daj novac.

RACIĆ: Neka ti bude. (Izvadi iz fijoke i pruži mu): Ali oklagija nije...

TAST (spremi novac): Ostavi. Ti me nisi video... Razumeš?! A šta ću misliti na oklagiju? U ratu se se smrt ne gleda. Kad dođe, tu je. Oklagija, razvijaća... Znam je brate, šta je to; okruglo, dugačko, pa se može i po ledima. Je li tako?

RACIĆ (smeje se): O tom ćeš se ti uveriti.

TAST: Pa ništa, ako bude okrugle i dugačke stvari, neka bude, ali dotle idem do Kaće krasnaje devuše i do podrumčeta gde biserna se toči kap, kako je to pesnik tamo rekao.

RACIĆ: Ali više nema dragi tata, mi se ne poznajemo. I posle da mi ne dolaziš na kuknjavu, kad iscrpiš tvoj ruski rečnik, pa ti se svi pojmovi sjate na leđa u obliku jedne dugačke i tvrde stvari sa kojom se leđa i mlatiti. Samo toliko rekoh.

TAST: Ludo, moriš mozak unapred sa kojekakim mogućnostima... (Čuje se brza lupa vrata, teški bat cokula).

RACIĆ (u prolazu kroz prvu sobu viče): U! U! A! Gde je to mar-

BUNJEVAČKO KOLO

vinče? Ubiću ga, zaklaću ga! Beži ispred mene! (Čuju se glasovi Pehove i Laževića gde grde).

TAST (pripazi): Šta je ovo?! Ovo je sigurno tip opamećnog čoveka današnjice kakvog bi ti sine, hteo stvoriti od mene.

RACIĆ: Upravo nam je taj nedostajao. Čuvaj se od njega.

TAST: Što ja?! Ko ti je taj?...

ICIG (karakterističan galicijski Jevrej svojih pedesetak godina. Proznojeni masni crni kaftan i šešir, razgažene cipele. U jednoj ruci kišobran, u drugoj neki papir. Dugački zulufi, zaprljana brada, sve u ridem koloritu, uprljan od perja i dlaka. Kad uleti i primeti Racića, zaustavi se na čas, zatim mu poleti): Aha, još si živ he još si živ, nećeš mi umaći. Pogana njuško advokatska, platićeš mi sad. Ubiću te, zaklati, razumeš?

RACIĆ (koji ga neobično mirno gleda, prsne u smejanje): Gospodine Kopvaser, šta vam je. Šta se derete kao krvožedni indijanski ratnik?! Ni dobar dan...

ICIG: Ubojico, klevetniče... U! u! u! Još me smeš pitati?

TAST (Raciću koji se previja od smejanja): Aha, sine, zar ti i sa izabranim narodom imaš posla? E, onda se selim iz ovog vilajeta. Selim se. (Polazi brzo): Dakle, zdravstvušće baćuška, da samo znajet vi kak vas ljublju... I Va-njuško, nisi me video nisam tu bio, ne znaš gde sam... Jesi razumeo? I nisi mi...

RACIĆ (useče): Izvini, dao sam ti dve stotinarke.

TAST (preseče ga pogledom): Eh, i ti si bezobrazan. Zato ću te i ostaviti na samo sa ovim Jehovinim izabranikom.

RACIĆ: No, no, i ti imaš sa njim posla.

TAST: Što ja?!

RACIĆ (šapatom): Zar ga ne poznaješ? (Glasno Icigu): Gospodine Vaserkopfe, dozvolićete da vam pretstavim mog tasta gospodina...

TAST: Zar je ovo muž onog čuda biblijskog?

ICIG (trči po sobi i tuli): U! u! u! Poklaću vas...

TAST (Raciću koji puca od smejanja): Nema me već tu. Svi crni likovi biblije se tu kupe. (Iz vrata): A ti Žudo, kad ćeš po motiku. (Ode).

ICIG: Napolje! U! u! Obračunaću sa svima.

TAST (proviri još kroz vrata): Sa moje i zetove strane puno pozdrava vašoj zlatnoj ženici gospodine Vaserkopfe.

ICIG (zatrči se vratima i lupi u njih kišobranom baš kad ih tast zalupi): Zar i ti?! Ali čekajte, pokazaću vam, drhtaćete preda mnom. Dhtati... (kretenski se preti i ide prema Raciću tresući kišobranom): Ubiću vas sve... Evo, evo, neću vas ubiti nego skandal... (maše papirom): Ovo, ovo je toljaga kojom ću ti glavu razlupati...

RACIĆ (smeje se): Otkud papir postade toljaga?! Najzad, da, ako bog hoće i čutka će paliti topovske metke...

ICIG (osvetnički): Smej se, smej se, ali kazni nećeš umaći, hehe, misliš da samo drvenih toljaga ima. Ne brate, ovo je moralna... Moral-na toljaga. He (trlja ruke) ovo će te ubiti. U knjizi trgovačkih trikova stoji: Trgovac se luži jezikom i... pritiskom moralne toljage.

RACIĆ: Aha, dakle vi ste tu trgovačkim poslom?! Šta je na prodaju?

ICIG (uhvati se za glavu i trči po sobi): U! u! u! Ne, ne, ja sam tu krvničkim, dželatskim poslom. Platićeš mi ovo, platićeš. (Maše papirom). Kako si smeo da ovako što ispevaš o meni, o meni koji sam naj-

pošteniji trgovac grada. Mene ovako grditi... Ha? Tužicu te, tužiti... Ah ti si advokat, ne...

RACIĆ: Šta vam je čoveče?

(Nastaviće se.)

PETAR Ž. PUZIĆ.

NEMOĆ

O, kako bih htio da mogu danas sve ovo što gledam zagrliti i šapnuti: Malena braća i sestre moje! Htio bih, da mi i ovo blago veče bude dobro, a sve riječi koje čuje što ih u uzdisaju moja usta rasipaju ne govori nikomu. Tajna. O, kako je slatka tajna! Biti u prirodi sve želje i zametak čežnja mojih izliti u dobru noć i biti siguran, da neće niko za to saznati, bilje će čuti, ali tajna... O, kako je slatka tajna!...

Okolo mene majuri i salaši spavaju... Sve spava... Jedino vidim u daljini nekoliko svijetiljaka velikog grada... Gore, gore ko vatra duše, one se gase u zoru... A vatra duše? O, ne! Ona hoće mnogo, a sve što dobija premalo je... Nebesa... Oblaci... Muke... Ukras zemlje... Sve je to klicu u njoj ostavilo. Muči se i neprestano, mnogo, mnogo žeda... Kako bih htio da mogu danas sve što susrećem, sve što je u blizini, o, ne, sve što postoji zagrliti i iskreno reći riječ:

Braća i sestrice ste moje!...

B. Haudn

Kad zvono moje ljubavi odzvoni

Sada, kada nema ni traga o cveću
Kad se sve zeleno od jeseni prašta,
Kad ni jednog lista nema na drveću
Kad je snegom svaka zavijena bašta,

Procvala je ruža usred srca moga,
I nju sam u mašti ostavio dragoj,
Da je dene mlada pokraj srca svoga,
Jer sam na njoj često primetio mladoj.

Hteo bih da postanem žiža njenih snova,
Da ljubav vatrenu svu pokolni meni,
Al se nikad neće ispuniti ova
Želja, jer to neće roditelji njeni.

I tako sanjam o Tebi, a nemam nada,
Koje bih snove zgrijati mogle.
I vapim pesmom u dolu jada,
Al nema ruku koje bi pomogle.

*Misao i vera kod nas je skoro ista;
U našim žilama struji jednako topla krv,
Ljubav žarka u očim našim blista,
A ipak je slaba ko nemoćni crv.*

*Jer sama kažeš da će doći vreme
Kada ćeš morati drugom žena biti,
Jer ja sam rođen od uboge žene,
A ti si navikla raskošno živiti.*

*Pođi, i budi dalje rob novcu
Koga proklinjem kao svi milioni,
Praštam i Tebi i tvome ocu
Kada zvono moje ljubavi odzvoni.*

FRANJA BAŠIĆ.

PROLEĆEM MLAD

*Nasmejan, snažan sunčev se otrese zlatni klas.
Zemlja se budi.*

Odmata zimski srebrni pas.

Ljubi seme sunčevog klasa.

Nad njom nebo suze radosnice rosi.

Sav zemaljski zabuja sad...

† Ja trčim poljem, vetar mi razgaljene obigrava grudi...

Ljubim šumarke, žita... pozdravljam ptice...

Sloboda me veje, sobom nosi.

Iz dubine mi provire šum: ja sam mlad, ja sam mlad!

Proleće me ljubi!

Pa ruža vatrena sunca kad rascvata

Kroz vedrine plave zorinoga vela,

I lahor osvitni, tih zapeva blagost novog dana,

Zaneto se klanjam prirodi i skladu

Sa šumorom vode i šapatom voća, pod vlasima jela.

Volim orošene, te žalosne vrbe, što moji seljaci nazivaju jele.

Volim što su blago svoje sočne grane prozelene svele

Kao kose naše žene.

I kad snažnim krokom smiraju zračni dojezdi dan,

Lice mi opet mrse vlasi jela. Čekam suton, proletnji blag

I vedri zvezdama obasut san.

Sutoni mirisni se krune s prozelenih polja

Kao krupne pahuljice snega.

Blago ležu na zemlju pokrivenu stadima sveća

Ko stotinama bujnih kumašastih pega.

Slobodni tereta ne osećaju teški zimski pad.

Iz mene piju kliktaje, vuku nebu čudni zovi:

O ja sam mlad, ja sam mlad...

Proleće me ljubi.

B. V.

Bolestan čovek

Park. Veče. U pozadini gusto drveće, pred njim staza i klupa na kojoj sedi Marica i puši. Vidi se na prvi pogled šta joj je zanat. Odeća šarena. Marica je od starijih, ali još lepušnjivati. Telo će biti samo dotpe moje, dok dete ne začneš... a kasta. Iskusna, bez onog usiljenog, nameštenog larmanja početnica. Zraci uličnih lampi padaju kroz lišće na klupu i napola je osvetljuju. Dalje postrance Marko naslonjen o jedno drvo, dok se oko Marice bave Suljo i njegova čva druga. Marica puši onim nameštenim nemarom kojima markiraju ženske njenog soja pre no što naprave ulično poznanstvo. Marko čudno posmatra iz mraka, oni ga ne primećuju.)

(visok koštunjav radnik tridesetpetih godina, Mari): Dakle?! Može li?! A?! Je li, pošto radiš?

Prvi drug Suljin: Šta se daš moliti, valjda nisi neka preobučena ministarka. Ne čuješ, pošto radiš? Desetica, dve? No, zaradi od čoveka kad ti nudi.

Drugi drug (u polazu stoji): Ostavi je vragu, šta napadate žensku kad neće. Hajdemo, hajde Suljo. Koja vas popovska bolest napopala, te joj se namećete.

Suljo: Čekaj, čekaj, nisam još dovršio razgovore s ovom malom. Baš mi se dopada ovako. A čini mi se da sam ja već imao s njom posla. Je li dete? No progovori već, nije baš tako skupa tvoja reč.

Prvi drug: Jesi nevina, a?! Ne izgledaš današnje dete, a čutiš svečano kao početnica. E baš si lane, da u gradu nema još jedno.

Suljo: Malo ti je dve desetice?! Ja brate, danas ljudi čitav dan rade za to u znoju i pod žegom! Jako visoko ti šišaš... Ali si mi baš na oko...

Marica (mirno, izazivački mirno sve to sluša, radi efekta otkreće glavu): Kog vraga hoćete?!

Sva tri (prsnu u smeh): Šta... šta ho...

Suljo: Je si li ti pametna?

Prvi drug: Noći leti po parku i to sama.... još pita....

Marica: Mislite li vi, da sam ja „onaka“... ne može sa mnom...

Drugi drug: Ostavite je, kažem vam. Vidite, da i ona to želi... Hajdemo no, Suljo... (Uhvati pod ruku prvog druga i krenu): Hajde Suljo, neka je davu nosi, naćeš koliko hoćeš koje će te za rukav vući....

Suljo (nešto šeretski šapuće Marici, zatim ovima): Idite vi samo... Odmah ću ja, odmah... Pustite me malo, moram se promočiti...

Obadva druga (odlaze): Ti si poludio.

Drugi drug: Davu i u tebi! Šta si se uvezao u jednu cu-

retinu u parku. Hajde s nama; pošao si s nama i sad... (U polazu naidu pored Marka i naglo se uplaše. Njegov pogled zaustavi govor onog i posle primetne stanke prošapće prvom drugu): Ti, ješi li primetio?...

Prvi drug: Gubimo se odud. Pogled mu nije čist.

Marica (za njima): Marš! Prosjaci ulični...

Suljo (Marici): Pusti ih dodavola, nas dvoje ćemo svršiti....

Prvi i drugi drug (ne obaziru se na Maricu, nego krišom da ih Marko ne primeti mašu Sulji da dode. U kretnjama im strah).

Marko (gleda čudno ka klupi, zatim polako poče okretati pogled na onu dvojicu, na što oni klisnu. Marko ponovo zuri ka klupi).

Prvi i drugi drug (u polazu bojažljivo i sa opomenom): Suljo... (Nestanu.)

Suljo (Marici): Hajde, ne luduj. Zašto izlaziš uveče, kad se ne daš? Eto, ako hoćeš možemo u mojem stanu...

Marica (sa vrška zuba, preko dima): Idi za tvojima... Nema ništa. Ti mi nisi dosta dobar... suviše iznošen ti je kaput... stara moda... Za tebe su devojke u onoj ulici...

Suljo (okretom): Da?! Dakle ti misliš?... Pa dabome u parku može samo aristokracija... To si mogla i pre reći. No, no, zato nisam ja baš tako... (Polako gurne ruku u džep, izvuče pregršt srebrnjaka i zvečka s njima ispred Marice značajno se smejući): Dakle?!

Mara (prvo se iznenadi, i sine u njoj glad za novcem): Vidi, vidi, danas se bogataši u krpaama kriju. Jevrejski to izgleda. (Ugasi cigaretu i ostavi u tašnu kretom spremnosti. Taj kret je tako instinktivan, da pokazuje njen pristanak na Suljinu želju).

Suljo: Hoćemo li? Da vidiš što sam snaga. (Pruži ukočenu mišku): Pipni! Davno nisi imala posla s ovakim momkom. No?! Stan mi je blizo....

Marica: Bolje na mojem, slobodnija sam.

Suljo: Ja sam opet slobodniji na mojem... a robu ja plaćam. Možemo i do jutra prospavati....

Marko (iznenada im pride i stane ukočen, čudan pred Sulju. Jedan tren zaseče stanke. Oseća se strava pred fantomom ludila. Zatim progovori kao iz podruma, sablasno): Ti ne plaćaš i nećeš platiti... novcem...

Suljo (pribere se malo): Izvinite gospodine... Šta vi želite... ja vas ne poznajem.

Marko (naglim paničnim besom): Gubi se!

Suljo (pokušava prekriti stravu, koja je i Maricu prišla za klupu): Da se gubim?... (Pokušava pretiti, ali želja za begstvom tako titra u glasu kao da muta išibano dete): Ču-

jete vi, ja sam se pogodio s njom i ja je vodim na stan. Kaki je to način; dolazite i razbijate posao... Gubite se vi, vi jedan...

Marko (sablasno polako se unese u lice): Čuješ li glu-pane! Gubi se.....

Suljo (instinktivno ustukne i već pokazuje napola leđa): Ali ja sam... ova će...

Marko (besno stisne šakom): Ne želiš običi opasnost...

Suljo (trgne se primetivši pogled i već beži, ali još pokušava prekriti svoj strah): Dobro, ja ću sad otići, ali ćemo se još računati za ovo. Poznaću ja tebe, a ti me nećeš zaboraviti dok me još jednom ugledaš. Već ću ja tebi... ne, ne treba mi policija... (Nestane u mraku)

Marko (naglim mirnoćom gleda za njim, zatim se dugo luđački smeje i na kraju): Idiot životne laži... strašljivac pred istinom, pred grubom golotinjom života...

Marica (bojazno se skupi i hoće da klisne).

Marko (primeti i teškim kretom je zadrži): Sedi...

Marica (bojazno s protestom, ali sedne kao pod duševnim pritiskom): Šta to znači? (Skoro grubo). Šta želite od mene?!

Marko (prvo se prode nekoliko puta, zatim se tiho spuсти do nje i gleda u tlo): Ne boj se... (Posle duže stanke): Nisam lud...

Marica (prošapće): Bog neka nas čuva od tog.

Marko (gorko se nasmeje): Misliš da bi bio strašan? Zar sam... sad strašan?!

Marica (usteže se, ali nekako oseća pritisak da mu odgovori i da mu se približi): Je-ste... neobično izgledate...

Marko (gorko): Verujem, ali ne boj se... Samo mnogo patim. To je sve... (Naglo): Je li, patiš li, mučiš li se s ovim ili si zadovoljna?! Voliš novac?! Je li?!

Marica: Zašto sve to pitate? Ko zna...

Marko: Hoću da te poznam. Ja imam s tobom važne stvari...

Marica (prestravi se): Sa mnom?! Šta vi hoćete sa mnom?!

Marko: Nisam lud, razumeš. Odgovaraj: voliš li novac?

Marica: Pa za novac sve se dobija... ne volim da ga milujem, nego da imam...

Marko (rezignirano na čas): Sve baš ne... no dobro slažemo se.

Marica (ustane, ali kao da traži dozvolu): Ja idem imam posla....

Marko (uhvati je i privuče natrag): Sedi samo. Patiš li, je li ti ovaj život težak? — na to mi odgovori.

Marica: Zašto sve to?... Patim, dabome da patim. Bože-

moj, život je svuda težak, svuda se pati. Nije lako, po noći loviti, ne spavati....

Marko: Ne mislim to... (Teško): Pati li ti duša šta se prodaješ, što svakog gada primaš na sebe...

Marica: Gospodine, ja sam poštena žena... kakim pravom....

Marko (gorko sirovo): Ne budali... (Uzdahne teško): Ja prijateljski govorim. Tražim jadnicu neku... jadnici se pokatkad razume...

Marica (mračno, skoro saosećajno): Pa... sad već zaboravljam. Neću da se kidam sećanjima... Zanat je, kao i drugi što sam radila dok sam bila još „poštena“. Samo kad sećanja nema... A kad neću da se sećam, neću da vidim ko sam... Jeste li videli mladog naučnika trgovačkog; prvo bojazno nudi robu, a posle se dere, navikne kao da se tamo rodio. Teško, da... prvo sam patila... pa i sad... ako čovek nije baš tako nizak i malo duše ima... Idemo uveče kao što nadničar ide u posao...

Marko: Ali početak...

Marica (otvori srce): Mnogo... Mislilo se na najgore... Samo to ti je kao blato u koje sve dublje toneš, što dalje gaziš... Ali, ah! Šta to sve vredi da se pominje. Najbolje je, da ne misli čovek na to... ako može...

Marko: Ti ćeš me razumeti... Samo duša koja je patila... Nisam se prevario kad sam među „pokvarenim“ ženskama tražio... Pratim te već nekoliko sati. Pogodio sam, ti ispod grube šminke, i razvaljenih usta kroz koji pokvareni dim kulja, skrivaš i nešto duše i srca...

Marica: Mnogo bolje bi bilo da nemam... i ja neću da imam, hoću da sam kao sve druge... (Naglo preokrene ton na grubu kikot svog zanata): Ali šta vi to govorite? Šta zapravo želiš od mene? Zašto si mi oterao mušteriju. Znaš za čega sam tu i šta tu...

Marko (digne glavu, u očima mu čudan sjaj od čega se ona opet prestraši): Ostavi ludosti i brbljanja... Mi nismo ljudi iz društva, preživeli smo te gluposti. Šta ti koristi donosi prenemaganje kad ti vidim golotinju duše. Mislim da je vidim... a moja je gola... Ne boj se, dobićeš od mene mnogo više no od onog krpe, ali mi ne trebaš za ono, za čega si trebala njemu. Ja sad već nisam za prljava uživanja mekušaca... A ti, mislim, nisi ono što izgledaš... Ti nisi baš sasvim jedan veliki komad one kože...

Marica: Šta hoćete? Vi ste tako čudnog izgleda, da...

Marko: Nisam lud, za to ti je dokaz to, da vidim kako me držiš za to. Ne boj se iako ću sad izgledati još ljudi. Zdrave pameti sam, ali ću govoriti o stvarima koje imaju koren u ludillu...

Marica: A šta to?! Zašto?!

Marko: Zato, jer ovo neće biti običan, prirodan ili formalan put, kako se to kaže. Znaš li zašto sam ovaki? (Stanka u kojoj Marica ni da zatrepće u očekivanju). Zato što znam koliko mi je staza do groblja. Kratka, prekratka je za početak jedne sreće...

Marica: Ti hoćeš?!

Marko: Nisam samoubica, ne. Ne boj se, ali priroda... Ah! Predimo, to... Ti si pre mnogo patila? Baš mnogo...

Marica (u teškom sećanju): Mnogo... a kod nas je pre i posle... sve sabijeno u danas... (Sad već ne strepi pred njim, nego ima neko saosećanje patnika).

Marko: Žalim te za patnje. Ja žalim svakoga. Znam mrziti i žaliti... Mnogo sam patio, i zato sam te izabrao, jer sam to pronašao i kod tebe. Vi pokvarene ženske, vi ste vesele, lakrdijaši, ali ja znam šta je to; mnoge prostakinje vesele i zadovoljne s orgijama, a dosta njih hoće da se veseli silom, da uživa silom, da zaboravi kako prljavo zaraduje hleb... I zanat vam je da budete vesele, da jadnike i šuplje glave niskom veselošću razvedrite...

Marica: Umukni... umuknite, molim vas...

Marko (gorko): Ja vas razumem... grozno sve razumem i sve vidim...

Marica: Zato si možda... kao lud...

Marko: Možda... Svejedno. Je li, bojiš li se još mene?

Marica (spontano): Ne, ne bojim se, samo...

Marko: A bojala si me se? Jako?

Marica: Tako si čudan bio...

Marko: I onda?! Ah, da, ti imaš još život. Imaš pravo, to je mnogo. Mnogo... i vredi se bojati za to... Za drugo... ti nemaš drugo...

Marica: Neobično si pristupio. Zar se nisi bojao onoga?! Taj se već razdražio, moje žensko telo mu je već obećavalo sve, a tada muškarac...

Marko: Ja se ne bojim već ni za ono, za čega se ti još bojiš! Žao bi mi bilo samo što ne bi svršio po koji posao, ako bi se morao pre otseliti. (Teško): Jedan najvažniji je, što ga hoću s tobom obaviti. (Glas mu je pao ludački šapće nešto).

Marica (na čas se opet prestraši): Sa mnom?! Zaboga šta ti hoćeš... ja...

Marko (zaćuta i pognu glavu jako udubljen u misli, kao da se bori da li da oda svoj bol. Marko bez prelaza): Kako se ti zoveš?

Marica: Marica... obično Marica...

Marko: Ja sam Marko... svejedno za nas. Marice, ti si ženska, ali za mene samo materica za oplodjenje semena.

Marica (usplahirana): Ne razumem...

Marko: Razumećeš. Govoriću jasno i onda ćeš sve razumeti, nećeš me se bojati i pristaješ na sve...

Marica: Na čega to... ja zaista ništa ne znam...

Marko: Bogat sam. Novac brojeći, mozak bi zamario. Sve to sad ne vredi ništa. Sve, sve možeš kupiti za novac, samo život nikada a sreću i zadovoljstvo retko... Za sreću treba barem život... Glupo je rečeno, ali eto... Ja već ne smem, ne mogu uživati. Ne smem okusiti slatke strasti, da ne bi žalio za slatkim časovima... Kada čovek nikad nije uživao sreću, ne može ni žaliti za njom. Može je samo želiti... Ali ako je uživao i naglo je morao izgubiti... ili sigurno zna da će je izgubiti... gorčina je prevelika. Neću da se gorčim više. Odrekao sam se i sreće koju bi još mogao uživati... Mogao?! Ludost! Kakova... kad ne bi znao kraj... Neću da mi crne dane još više ocrne uspomene na sreću... ljubav... Teško je to, odreći se i male sreće... ali, možda ću ovako naviknuti na patnju... Možda će lakše biti to strašno...

Marica (pod utiskom njegovog neobičnog držanja, nesvesno): Sve prolazi...

Marko: Ko to zna?! A dugo prolaze patnje...

Marica (nasmije se kiselo, nasilno grubo ali se oseća tatraj neke nežnosti i iskrenosti): Ti postaješ zanimljiv. Nekako saosećanje budiš... Navikla sam već na grube razgovore, trudiću se sad, da budem ozbiljna...

Marko: Ne treba ti trud, dolazi samo... Ja ću te za čudnu stvar zamoliti. (Naglo): Jesi li ti ženska?

Marica (zabezeknuta nerazumevanjem, jedva prošapće): Otkud to pitanje!...

Marko: Ja sam muškarac, ali neću da govorimo kao zenska i muškarac, no kao dva prijatelja, dva nevoljnika koji će razumeti jedan drugog. Razumeš? (Njegovo ponašanje sve više ulazi u manijaštvo).

Marica: Kako te volja... ja pristajem...

Marko: Znam, no ništa. Tebi nije do razumevanja, ali ću ti ja platiti... Platiću ti za sve. Eh, znam sve... ipak ste vi ženturine... Sutra ćeš se grubo smeјati ludi noćasnjoj. Sad sam strahom razgolićio škramičak duše što tinja u tebi, a posle...

Marica: Iz vazduha se ne da živeti...

Marko: Dobro, sve neka nosi vrag. Pljujemo i na dušu i na srce, iako sve otuda potiče, samo čema govoriti o trgovini. Ti se prodaješ, ja ću te kupiti. Tebi je svejedno za čega te kupuju...

Marica (sa nelagodnošću): Još nisam na dubrištu...

Marko: Slušaj. Ti ćeš pristati na trgovinu, znam. (Priča naglo): Bio sam još mlad, tek se budio muškarac u meni. Prvput sam osetio slast dodira kod ženskih kao ti... Nisam trčkarao

za devojkama, ali one razgovore očima sam vodio s neobičnom slašću. Počeo sam nekoliko puta s poštenim devojkama, ali mi dosadilo brzo otezanje. Nisam trčkarao za devojkama, a ipak sam ih bio silno željan, željan nekako onih razgovora, a čudno da se u puštam u prave razgovore... Malo sam se i pribojavao iskustva, da će mi oni okrnjiti lepotu onih vazdušastih razgovora očima... Ako već slučajno upadnem u razgovor, neću pobeći — govorio sam u sebi i čekao da slučaj što donese. Došlo je brzo. Na jednom izletu sam se upoznao s njom i stvarno i one razgovore očima smo tako neposredno nastavili, kao da smo i pre na glas razgovarali. Nismo se čudili brzini kojom smo zagazili u srž svega. Vreme je prolazilo u lepoti. Jednako lepa je bila i zima kao i leto. Nikad se nismo zasetili sreće...

Marica: To je sve samo... bilo?! Ostavi to. Mrzim te uspomene... (Nelagodno): Daj govori o čemu imamo da se pogodimo. Jer, ako se ne udesimo, ja moram na drugom mestu tražiti zalogaj. Oterali ste mi zaradu...

Marko: Velim ti, platiću. Na... uzmi i slušaj! (Prospe joj novac u krilo). Bilo je sve lepo, ali su onda došle dve stvari...

Marica (zabašurena novcem ostaje): Izneverila?!

Marko: Ph. To možda i nije tako strašno. — Jedan šugavac se umešao, neki lekar... ali to je bilo pokatkad samo neprijatno, kad se trpao, smetati nas nikad nije mogao...

Marica: Nije ga dakle volila. Znači, da si ti razišao s njome?.....

Marko: Jesam. Jesam... to je ono drugo. Gde ono stavi svoju crnu ruku što razara sreću i blaženstvo, tamo nema milosti. Šta će mi sad novac, šta sreća sveta, ljubav, slava, kad mi kosmata ruku vrat pipa... Ali još ta jedna stvar... (pogleda čudno na nju i šapće)... to ću s tobom...

Marica: Govori već... neću više čekati... sve je to tako čudno. A šta me se tiču tuđe crne ruke... (Zapali duvan i uzrujano puši).

Marko: Gde smo stali? Moraš ipak sve znati. Da, još po svršetku škole srce mi je počelo čudno raditi. Ja, koji sam bio pun snage i života kao bik padao sam skoro u nesvest kad bi me stezalo. Ni ne toliko od slabosti srca, nego od straha da ću postati slab. Nisam se tužio nikom. Uveče kad sam legao ono je lupalo kao da će grudi probiti i pokidati krvne sudove. Nisam smeo stenjati jer je mater bila u drugoj sobi. Grizao sam pokrivač i znojio se kasno u noći.

Marica (nelagodno, baš da nešto kaže): Zašto nisi otišao Jekaru?

Marko: Zašto?... Ne znam... Nisam mogao podneti pomisao, da me krpe, da sam bolestan. Sve sam mislio: priroda donosi, ona i odnosi.

BUNJEVAČKO KOLO

Marica: Ne bi li pošli negde, da popijemo nešto? (Diže novac Markov).

Marko (ne sluša nju): Sad sam bio kod lekara... kod onog šugavca...

Marica: Sad bi se počeo lečiti?! Hi...

Marko (nasmeje se kiselu, sarkastično): Ludost! Kako možeš ovako ludo govoriti. Razumeš neki strašan osećaj kraja je grmio među trzajima srca... kraj, kad sam hteo tek započeti. Hteo sam se oženiti njome... Ali... morao sam biti u izvesnosti... Morao sam proveriti te jezive slutnje u trzajima srca... Sad ne mogu, ne mogu započinjati... Bio sam kod tog dronje, lekara... Gmizavac jedan, kako me je peckao kao muva strvinara, ali ništa! (Oči mu besno osvetnički sjaje. Tvrd je): Veli, da imam najviše tri obrta godine... Potvrdio je...

Marica: Slušaj, on ti je suparnik... nije li to obmana, strašna igra iza koje se krije neki cilj?

Marko: Nikako. Neprijatelj mi je, niži, i baš zato veli istinu. Zato sam njemu i išao. Zar bi on rekao da imam godinu, dve, da ni je tako. Znam mu dušu. Šta misliš kako bi on izgledao kad bi mu ja posle te diagnoze na jedno desetak godina lupio o nos, da sam živ, zdrav... jak. I ovako ga ponižujem, a onda?!

Marica (sa slabim nameštenim zanimanjem): Možda...

Marko: Verujem mu. I sam sam bio ubeden u to. Dugo već ne može trajati... Od toga je zavisilo, da li će to potvrditi i lekarsko znanje... a on je odličan lekar. Da je rekao: glupost, halucinacija — ženio bi se... ovako ne mogu... ne mogu počinjati...

Marica: Zar ona ne bi htela kad bi to saznala?! (Postupa sad kao da sluša tužbu deteta): Zašto ne možeš?! Pa i dve godine sreće...

Marko (bolno razjaren, ponovo strašan): Nemoj... nemoj mi to... Dve godine, šta su to dve godine... sreće. Može li to biti sreća, kad svaki dan računaš približavanje crne nesreće... Sreća, haha! Hvala na toj sreći. Razumeš li to?! On je razumeo... (Ustane, krši ruke, zatim otvrdne i preti): Platiće mi to. Ne verujem da mi život neće dozvoliti još osvetu. Razumeš, (manijački, strašno) kad me je priroda unesrećila, ja bi volio ve srećne ljude podaviti... pregristi im grkljan onog dana kad ću pasti... (Naglo sedne opet i prestrašenoj Marici tužbalački očjano): Ne činim sad ono radi mene, koliko nje radi... Ne bi je već mogao biti srećan; svaki čas, svaki poljubac bi mirisao na raku, na hladne ljigave žabetine što se vuku po kriptama... Ona bi živela rajske dane, ne znajući da se kraj približava i da će doći kad uživanje bi bilo na vrhuncu; kada bi znali ceniti sreću, razumeti i iskorišćavati... Strašni rastanak bi bio tim strašniji. Ne, ne mogu podneti ni tu viziju, idem, po-

beću od ljudi u besćutnu prirodu, gde tuđu sreću neću videti, gde me sažaljenje neće stići... Ne mogu ostati... (Stišće glavu, mumlja bolno. Marici stane dah kao pred fantomom. On ludačkim, kreštavim šapatom nastavi): Ostaviću je sada, pobeću ispred tih muka... Idem nekud u divljinu, u surove gudure gde ću se moći smeјati svim božanstvima, gde neću imati za koga da život čuvam... gde ću očajno hrabro tražiti kraj, ne žaleći nikaku propalu sreću... Preduhitriću prirodu... I onda, ne mogu, pomisliti, da me ovde gledaju kako crkam po dlaku na dan... Ja neću više da živim, hoću da se pretopim u mrtvo stenje dok me smrt ne smrvi u prah... ali, boriću se još! Braću se protiv nemilosrdnog krvnika, koji se tvorcu cinično smeje. Hoću da ga pretekнем, hoću da mu se u svojoj nemoći još jednom moćno, sarkastično nasmejem. Samo još to od života.

„I bićete kao bog“, prevari zmija prve ljude i raspali u njima želju sparivanja. I u meni gori sad ta želja, i ja hoću da budem božanstvo stvorenja, hoću da se borim protiv mračnog božanstva razaranja... A za to nije ona. Neću više da uživam zemaljske slasti, samo se još želim nasmejati krvniku sveta. Želim ostaviti zamenu koja će mu se smeјati, smeјati životom. (Maricu pograbi): Ona mi nije za to, nego ti... ti... ti moraš...

Marica: Zaboga, pustite me... šta to želite... ja nisam kriva...

Marko: Hoću da stvorim dete. (strašnim smeјanjem): Ne, neću da ga rodim... stvoriti, stvoriti hoću... Hoću, da se smrt ljuti, da puca od besa... Stvoriti, svoriti, to mi je još jedina želja pred moјim razaranjem. Ti si...

Marica: Ah! Vi hoćete?!...

Marko (naglo se primiri, glas mu je fantastično hladan, trgovački): Da, ja sam tebe izabrao za to. Ti i ja...

Marica (bez daha): Strašno... nemoguće. Ne, ne, izvolite vaš novac, idem...

Marko: Sedi. Ne zvuči to tako strašno. Za tebe nije strašno, za tebe može biti lepo...

Marica: Nisam navikla na tako što, znate...

Marko: Nisam lud, velim ti. Izbi taj strah iz sebe. Ti me moraš razumeti. Hoću trgovinu i ništa drugo. Kupiću tvoj utrobu za moje dete.

Marica (sa strepnjom). Idem...

Marko (drži je): Misliš, da ja ne bi mogao naći i bolju žensku no ti, da mi prirodnim putem rodi dete?! Ali za to treba vremena... Pogledaćemo, pa ako nisi sposobna da rodiš... Ali ti moraš razumeti, druga me ne bi. Ti si prešla preko strašnjih stvari, ti si polna avanturistkinja, koju život lupa u najcrnije strane polnog života... Druga bi mislila, da sam lud. Razumi,

ja sam jedinak, jedini muški ogranak moje loze... krv mi mora i dalje teći žilama. Stvoriti! Sve je za mene izgubljeno, za ovo kratko vreme neću, da prosim uživanja od života, samo da još stvorim. S tobom neću uživati, ti za mene nisi ženska, ti ćeš samo biti njiva za seme, njiva na kojoj ću izroditi plod, moga ironičnog potsmejavanja crnom božanstvu razaranja. Stvorićemo kamen, na kojem će malo otupiti njegova kosa. Razumeš li me, da li shvataš moje reči?! !

Marica: Nešto... da, razumem... Čudno, nelagodno mi je pri duši...

Marko: Podimo mojoj kući. Kad osvane sunce, neću ti izgledati tako strašno. A tebi je svejedno u čijoj postelji ti sunce suši znoj... Slušaj, ti i onako živiš s danas na sutra, od onog što ti usud pošalje, a ovako nešto ti nikad neće poslati.

Marica: Ali dete, šta ću ja s detetom?!...

Marko: Ti ne. Ostaviću ti imanje, posle koga ti nećeš više biti ti. Ti ćeš postati poštena žena, možeš postati gospoda...

Marica: Poštena... pošte-na... jest, to je nešto lepo... ali... Pa, da...

Marko: Razumem tvoj strah, ali zar se nisi bojala kad su te kojekakve propalice vodile na njihov stan. I šta si dobila? Deseticu, dve, a uprljana si bila od znoja i sline pijanica.... A višeputa i nogom i policija...

Marica (mračno klima glavom): Istina... Ne govorimo to... (Naglo): A šta znam ko si ti? Možda je to šala sa jednom uličnom devojkom... Ne smeju li se u šaku tvoji drugovi tu negde iza drveća...

Marko: Da, smeju se... i grozna šala je...

Marica: Ah!

Marko: Da! A moji drugovi su: grob, mrak... a šala: smrt, razbijena ljubav... Haha.

Marica: Ne govorite tako! Jeza me...

Marko: Ziviću s tobom dok dete ne bude na vidiku. Kada lekari jasno ustanove da smo dete stvorili, onda ću ti većinu mog imetka ostaviti, a velik je... Čuvaj mi onda dete. Imaćeš novaca, život ti je još dug... (Teška stanka)... moćeš još i sreću naći. Pristaješ?!

Marica: Čudno... strašno čudno je...

Marko: To je život i ništa. Ne boj se, ništa ti neću zabranjivati. Telo će biti samo dotle moje, dok dete ne začneš... a onda uzmi sebi koga i koliko hoćeš. Znaš šta ćeš biti za mene, ja neću da imam tu strast. Čim obavim to, čim se mogu nasmejati krvniku, nestaću, otiću daleko, daleko (tužno) gde suze i prokletstva čuti neću... i čekaću smrt. Bez bojazni... A ti?! Ti možeš postati poštena žena. (Marica čuti). Ti ćeš biti naj-srećnija s moje sreće. Sreća se na tudoj ne sreći gradi, Ti pristaješ je li?!

Marica: Ti si promislio ... ko će biti mater tvog deteta?! Vidiš ko sam ja ...

Marko: Postaćeš žena poštena. A dalje ... mi ćemo stvoriti, stvoriti ne roditi. Druga ne bi ni onako pristala ... (Stanka, zatim otare suze): A onoj zbogom ... teško bez objašnjenja ... crni, prljavi rastanak ću prirediti ... Da, nikad više se neću s tobom razgovarati, ni kose mirisati ... (Zagrmi panično ka nebu): Ti, ti crni kosaču, samo na jedan dan tvoju kosu da mi je imati više tebe! ... (Zasmeje se): Hahaha ... hahaha ... hahaha ... ipak ti se smejem! (Na preplašenu Maricu): Smej mu se, smej mu se Marico ... Hajde, mi ćemo zajednički stvoriti potsmejavanje njemu; biće jako dete koje će mu se opirati ... Hahaia ... hahaha ... (nebu) ... smejaću se kad me pokosiš ... Hahaha ... ipak nisi jači ... Smej se Marice ... (Prelomi se, smejanje mu pukne u gorko jecanje).

Marice (prošapće): Siromah ...

Marko (skoči, raširi ruke prema nebu): Ti si me oborio ... Sad ostavljam nju, ona me je nosila u nebu ... sad ću pasti u blato pred njom ... Teško je pasti s takve visine ... Niko joj neće znati objasniti ... (Sve jače i paničnije više): Ali evo, ja, ja i Marica ćemo stvoriti dete, moje dete, plod tvorca ... Smej ti se, smejati ... To mora biti ... Ja ću ti se smejati, smejati ... (Ludo, panično se smeje kroz jecaj).

Marica (sa štravom se prekrsti): O sveti bože, u nebesima, smiluj nam se ...

— Zastor. —

Janko Grbić.

Noć mjesočna

Noć mjesočna ... negde čuju se kola
— Dolina odzvanja ...
I sve više pada mesečina topla
Preko gustog granja ...

A ja bljed gledam: grad velik se širi
— Kao golubica —
A okolo njega: sela i salaši
Sred naših ravnica ...

Tih vetar ... šutnja .. ovija me nešto
Kao blagi san ...
A žita na rastu osluškuju več
— Misle na nov dan ...

I njihanje trske ... lelujanje trave
Majke pjesma to je ...
I lajanje pasa i još dah daljina
Treperenje hvoje! ...

Noć mjeseca... Moja sanja željkovana
Pozdravljena Ti!
Ti miluješ grudi a dušu mi svežiš
O, ljubavi!...

Noć mjeseca... Sjedim dok grad se budži
Dolina odzvanja...
Jutro... Polako se skida mesečina
Sa gustoga granja...

B. H. VOJNIĆ.

Modrim nebom misli lete

Modrim nebom, modrim nebom
Misli lake lete...
Tamo gde svaki oblak
Zlatnu krunu plete...

Otići ću na vrhunce
Gora ponajvećih...
Sve — ko svoje — znatiželjno
Oblacima preći...

Pa kliktaću ko orao
Kad ga ljubav njiža...
S oblaka ću motrit polje
Gde već žito zrija...

A sve želje, lude želje
Tamo ostaviću,
I sve tuge, teške brige...
Sam, osamljen biću...

Dobaciću dubok pogled
Nebesima svetim,
A da do njih mislim doći
— Još moram da letim...

Modrim nebom, modrim nebom
Sni mi dragi lete...
Modrim nebom lako lete
Pa me tuge sjete...

B. H. VOJNIĆ.

Novinarstvo, novinar i publika

U današnjem veku štampa je postala životina. Potreba u svim kulturnim državama ne samo u domu intelektualaca, već i svih pismenih ljudi. Štampa, prema tome, sveju snagu dobiva od naroda i taj fakat daje joj golemu snagu putem koje štampa je postala sila.

NOVINARSTVO, NOVINAR I PUBLIKA

U ovim krajevima, i uopšte u našoj državi, štampa je još vrlo mlada. Ona je u velikom poletu i mogu se videti konture one sjajne i zavidne gudućnosti kojoj naša štampa sve brže ide u susret.

Sada, kad ceo jugoslovenski svet slavi stotu godišnjicu osnivanja prvog jugoslovenskog lista „Srpskih novina“, koristim se prilikom i dozvolite mi da iznesem ukratko svoje poglede o štampi, o novinaru i publici.

PRVI DEO

Štampa je žila kucavica svoje sredine. Štampa je ogledalo života, ona je fotografija ne samo kulturne visine i snage nego i slobode i napretka naroda, temperamenta i horizonta svoje sredine. Ona je u isto vreme učiteljica naroda, škola, sud, kazna, javna govornica i tužništvo. Štampa uči i informira, vrši kritiku i pobudjuje interesovanje najširih slojeva naroda, daje inicijativu i stvara pokrete i ankete. Ona kažnjava, javno žigoše, daje priznanje. Ona gradi i ruši, pomaže i otkriva. Štampa je dakle jedno snažno sredstvo za unapredjenje civilizacije, za razvitak naroda i države, a pogotovo ova je snažna i značajna pomoćnica države. Najmanji list je isto tako važan faktor u društvu kao i najveći zato se ne sme omaložavati nikakav poduhvat.

Skoro svaki zakon o štampi počinje sa ovom rečenicom: „Štampa je slobodna“.

To je osnovni princip koji je primljen skoro na celom svetu. Svi su, naime, uočili da štampa samo u slobodi može da napreduje, a to je važno, jer razvitak štampe znači i isto vreme i razvitak naroda i države.

Štampa samo u slobodi može da stvara. Bez slobode ona nema moći, nema uticaja, postaje sićušna, beskrvna, iluzorna.

Dužnosti štampe su velike i različite. Pre svega štampa je dužna da bude prožeta istinskom ljubavi prema svojoj naciji. Ta ljubav mora biti moralna i nesebična. Ta ljubav ne sme biti nikada pokolebana ni umanjena. Sa ovog visokog pijedestala iskrenog, nesebičnog patriotizma štampa treba da objektivno, *bez ličnih motiva* posmatra događaje. Dužnost je, dakle štampe objektivnost iznad svega i u svakoj prilici.

Dužnost je štampe da bude savesna, jer bez savesti ona je kao čovek bez duše.

Dužnost je moderne žurnalistike i u tome da brzo i tačno, uzevši u obzir ranije svoje dužnosti, informira javnost o svim događajima. Ukoliko je koji list svestranije, brže, tačnije i objektivnije obavestio narod, utoliko skače njegova vrednost, ugled i snaga u celom krnji ugled i slabi uticaj lista. Ukoliko takvo obavestavanje postaje sistem nekog lista on može mirne savesti da naručni svoj svečani pogreb.

No nije cilj ni jednog lista samo da prožet patriotskim idealima objektivno savesno, svakodneвно, brzo i svestrano obavestava svoju čitalačku publiku, jer tada ne bi udovoljio svojim višim ciljevima i svom pozivu. Svaki list, kada je pokrenut, primio je na sebe velike zadatke i samo onda će biti primećen i uvažavan, ako će svim svojim dužnostima udovoljiti. Spada u dužnost štampe i vaspitanje. Ovo je jedan od najlepših zadataka štampe. Štampa vaspitava ne samo široke mase već pokazuje put školovanoj omladini i uopšte svoj intelektualnoj sredini: Vaspitna snaga štampe je vrlo velika naročito zbog toga, što ona

BUNJEVAČKO KOLO

niej javna, što se ona me može uočiti. Ona se ispostavlja ne samo u publicističkom delu, u uvodnim člancima, nego u svim člancima i vestima do najsitnijih beležaka. Štampa svaku, pa i najbeznačajniju vest može i treba da servira tako da ona ima vaspitnu tendenciju da se ne bi ta tendencija markantno ispoljila.

Dužnost je štampe da se bori za istinu i pravdu. Ništa lepše ne može biti za štampu nego zalagati se za istinu i pravdu. Ništa ne može da bude veća reklama za list, niti može da bude korisnije, plemenitije i lepše, nego da uloži svu svoju moć ugled, sredstva u borbu za pronalaženje istine i pobedu pravde. Štampa treba da je u neprekidnoj borbi za istinu i kada savesno vrši svoju dužnost onda je štampa humana, čovečna, pravedna i korisna za celu zajednicu.

Dužnost je štampe i u tome, da bude kritičar, sud i tužništvo kada to prilike zahtevaju. Štampa u borbi za istinom nailazi na mnoge nečasne stvari, koje treba muškom odvažnošću da otkrije *u odgovarajućoj formi*. I kada objektivna štampa posle savesnog i svestranog ispitivanja iznese činjenice o nečasnim stvarima, ona vrši jednu plemenitu dužnost za opšte dobro, spasava sredinu od zločinaca i udara žig sramote na krivca, ona ga javno optužuje i osudjuje. U ovome leži golema, neprocenjiva snaga i prestiž štampe. Ona je u stanju da ruši i treba da ruši sve što je nezdravo, nečasno, amoralno. Ona treba stalno da bdije nad opštim interesima naroda i države, i ozari put na daleko svima koji traže put ka istini i pravdi. Naravno pri vršenju ove dužnosti, kod kažnjavanja, štampa ne sme da bude nečovečna i ukočena. Njoj je omogućeno da bude blaža od hladnih paragrafa i da spasi porodicu, nevine žene i decu od sramote i propasti zbog očeve ili bratovljeve krivice, još je lepše no javno osuditi krivca. Zato kad štampa nešto prećuti treba da to čini iz plemenitih pobuda želeći da na taj način omogući opstanak poštene porodice. No, na žalost, često puta se zloupotrebljava ova sloboda i pravo štampe, ali nikada se ne iskoristi za *zlo* nego samo ono što dobro, plemenito.

Dužnost je štampe da vrši objektivnu kritiku o svim kulturnim stremljenjima i pojavama. Na taj način ona upozorava ceo narod na nove svari, na pronalazke, knjige i druge kulturne manifestacije pojedinaca ili ustanova. Kritika nikada ne sme biti zlonamerna, sebična, nego samo objektivna, savesna i pravedna. Ona štampa, koja protivno čini, pada u isti greh kao oni koje treba javno žigosati.

Kako bi štampa mogla da udovolji svim svojim dužnostima, koje su vrlo različite, velike i idealne, treba da bude slobodna. Rekao sam da štampa samo u slobodi može da stvara. Stvaralačka slobodna štampa treba da je uzvišena iznad svakodnevnih trzavica i osećaja. Ona mora biti tačna, treba da prednjači moralom, istinom, pravdom, tolerancijom, poštenjem, pouzdanošću i karakterom, jer samo tako može da stvori sebi publicitet a preko ovoga autoritet i vlast. Koliko na primer, uživa ugled i moć najveći engleski list „Times“ vidi se po izjavi jednog uvaženok engleskog sveštenika, koji je rekao:

— Kada bi „Times“ napisao pogrešno neki citat iz biblije, od 510 lica 500 bi reklo da „Times“ ima pravo.

To je, eto snaga jednog objektivnog lista i poverenje naroda prema jednom od najstavršenijih listova u svetu. To je i najlepší primer kako treba narod da živi sa svojom štampom, koja korača zajedno sa vremenom u potpunoj slobodi.

Tačna je i ona konstatacija da je narod isto toliko slobodan, koliko mu je štampa slobodna. Bez slobode savesti nema slobode štampe. Bez slobode, štampa je sputana u svom pozivu da suzbija nemoral, korupciju, bezakonje *i tamo gde nema slobode, tamo je leglo korupcije*. Poštena, objektivna štampa nikada ne shvaća slobodu tako da joj je sloboda zajamčen za bezgranično, ludo rušenje.

Sloboda je „voće čudnovato“. Ona je zajedno životna potreba, vazduh bez koga nema života, razvitka i napretka. Sloboda za moralnu, objektivnu štampu znači sve što je potrebno za život, a za nepoštenu, nemoralnu štampu sloboda je otrovni plin.

Sloboda je kao ugalj, koji će uprljati ruku i maramicu, a u isto vreme ugalj je najkorisnija stvar za lokomotivu bez koga nema energije, nema svetlosti. Tako je i sa slobodom. Ima kome znači život, a ima koga truje.

Neobjektivna, nepoštena štampa, koja je osnovana samo zbog toga da se „na svaki način zaradjuje“ ne zaslužuje slobodu. Uostalom za nju sloboda znači smrt, ali dok ne nastupi ovo ona živi. I nečasna štampa je kao razbludan čovek: obilno i strastveno iskorišćava život, i slobodu...

Ovakva nezdrava štampa je najviše u rukama pojedinaca ili kakvog halapljivog kapitala, koji hoće da iskoristi moć, ugled i uticaj štampe za postizavanje svojih sebičnih ciljeva. Ovakva štampa često puta nema obzira ni prema najosnovnijim principima morala, a kamoli kurtoazije. Ima i takve štampe, koja radi isključivo na tome, da „otkri-va“ i „naskrinka“ kako bi sa svojim revolverom došla u materijalno preimućstvo. To je štampa bez osećaja odgovornosti. To su junaci mraka, koji se boje svetlosti i istine. Nemaju skrupula i nedostaje im poštenje. Sreća je samo u tome što su ti listovi kratkog veka i čita-laćka publika svuda, u svim državama, ume da ceni vrednost pojedinih listova i pomaže samo poštenu štampu. Neobjektivnu, nečasnju štampu pomažu samo pojedinci čiji je karakter istovetan sa karakterom lista. Pravo ima, dakle, onaj, koji kaže:

— Reci mi ko ti je prijatelj, kazaću ko si.

U našem slučaju možemo reći:

— Reci mi koji list čitaš, kazaću kakav si čovek.

I kada stvari posmatramo ovako dolazimo sami do zaključka da se sloboda štampe ima čuvati strogim zakonom. Nikada se zakon ne pravi za poštenu već za nepoštenu štampu. Strogosti zakona vrlo retko pogada valjanu štampu. Ona slobodu shvata tako da je ona tu kao saradnik, a nikako kao sretstvo. Poštena štampa i sloboda su drugovi. Sloboda nije potrebna za to da se pojedini ljudi i ustanove bez odgovor-nosti, u eksaltiranoj razdraganosti napadaju iz čisto egoističkih, ple-menskih, političkih ili materijalnih razloga, iz sujete ili mržnje, već ona je potrebna zato da se uguši sve ono što je nepošteno, nezdravo, da se iskoreni korupcija, da se omogući ozbiljna kritika bez koje nema napretka. Kritike se boji samo što je nezdravo.

Ima međutim, izvesne periode u životu svake države kada se sloboda štampe oduzima ili ograničava i kada se zavodi cenzura. Cen-zura je u novije doba postala evropska moda i ponegde i potreba.

Naša štampa je u kolevci i samo se sada izgrađuje novinarski stalež. Ali to ne znači, da ovaj nije na visini svog poziva. No kada go-vorimo o našoj štampi treba uvažiti da je naš narod tek sada počeo da čita novine *i mnogim milijonima novina je jedina duhovna hrana*. Pri

tome treba strogo da se pazi što će taj narod da čita. *Ima vremena kada je sakrivanje istine isto toliko plemenito i korisno za opšte interese koliko njeno pronalaženje i objavljivanje.* To su, dakako, samo iznimni slučajevi, ali o tome neko treba da vodi računa.

Današnja jugoslovenska štampa je pionir buduće velike štampe i baš zato, što je pionirski rad jedna važna misija, treba da mu se pokloni puna pažnja. Narod treba dobro štivo, koje će ga vaspitavati a ne pokvariti. Današnja naša štampa treba da formira mišljenje ove nove javnosti, ona je pozvana da stvori shvatanje i nazore širokih narodnih masa. To je ta platforma na kojoj su se našle štampa i vlast i ova saradnja je postala tako tesna da je vlast postala u neku ruku nadzornik štampe.

Cenzura je samo onda opravdana, ako je prožeta sa istim uzvišenim idealima koji su temelj i vrline poštene štampe. Cenzura nije uvedena protiv poštene štampe, ali i ona strada. U izvesnim prilikama cenzura je nužno zlo, ali nikako ne sme da se cenzura zloupotrejava. Cenzuri je svakako cilj da bdije nad mirom naroda i autoritetom države, ali ona nikako ne sme da postane svesno ili nesvesno oružje egoizma. Koliko cenzura može da koristi svojoj državi i narodu toliko isto može da naškodi. Sve zavisi od izvršenja. I najlepša muzika je nakanada u rđavoj interpretaciji.

Ali sve u svemu: ni jedan otrov nije toliko jak koliko štampana slovu mogu da budu. Razlika je samo u tome što svaki otrov iz apoteke ima svoj protuotrov jedino štampana slova nemaju. Štampa dakle mora biti obazriva i u najvećoj svojoj slobodi kako ne bi otrovala one, koje hoće da osnaži, uči, leči i podiže.

(Nastaviće se.)

Joso Sokčić.

Raspoloženje

*Poklinj'o sam sebe i sudbu kletu,
Što me nesretna stvori i majka me rodi.*

*Proklinj'o sam sreću što me napusti ona,
Zar mene srećo ne kvači tvoja spona?*

*I proklinjah ljubav, to ništavno blato,
Zašto me ukalja, to lažno zlato?*

*Ah onda prokleth sve na svetu što živi i mre,
Prokleta, prokleta sve što mene tre!*

*Al tada tebe Moćni prokleti ne smedoh,
Iako svemu ti si tvorac Bogo!*

*Jest ti si stvoritelj dobra i zla, svega,
Ah, Bože uništi grozna iskušenja!*

P. T. M.

RODNOM KRAJU

*Zemljo moja kraju lepi
Tebe zdravi sin tvoj jadni,
Sa dalekog puta tvrdih gora
Sneg me bije, vetar me hladi.*

*Ostavio sam tebe zemljo,
Krenuo sam u svet beli,
Mislio sam naću sreću
Ma obiše taj svet celi.*

*Al' sad vidim, dome slatki
Moja sreća u tebi cveta,
Moje srce k tebi želi
Zemljo moja preko sveta.*

*Njihove tvoje, ravni doli,
Krsana polja, zlatne žetve,
Dah tvoj blaži tuge i boli,
Tebe želi sin da sretne.*

*Kada opet dođem k' tebi
Tebi služiti ja ću verno
Tvoji puti meni sjaju.*

MARKO PEJIĆ.

Narodne pripovetke i narodni pripovidači kod Bunjevaca

Ono ranije pomenuto je manje više za muškarce, junake, ali drukčije stvar stoji sa ženama junakinjama. Dok se karakter muškaraca saznaje iz dilovanja njegovog, žene uživaju i tu blagodat, da im se i karakter napose opisuje. Kod toga je stvoren šablon; ružne i lipe, dobre i zle. Naročito lipe žene se opisuju odmah, prvim prikazom i to sa zlatnim kosama, licem kao snig, a katkada im teče biser iz očiju, ruže cvitaju na ustima, zvizde na grudima i miseci na čelu. Ovo su obično dobre žene, obično vile i princeze, dok su zle obično stare, „namrskane“, sa kosama od zmija i žaba, obično sa zanatom vištice. Katkada te naborane bake, i dide, imaju dobrostive i svilene side kese, te se pojavljuju kao pomagači dobra i to se pojavljuju iznenada, neobjašnjivo, kao neki „deus ex machina“.

Ljudi su obično gorostasi sa junačnim osobinama ili pak mali lukavci, švrće i Aršin-Brade. Često je ova lukavost švrća mnogo jača, no junačnost gorostasa, te ovi stradaju. Nije nitkost, da gorostasi pravedno stradaju, jer su oni katkada protivno šablonu zli, obično onda, ljudožderi. U vezi sa opisom spomenućemo još dvi stvari, a to su konji i druge životinje — i oružje.

Kad što je omiljena formula, da se najmladi si prikazuje prvo kao

BUNJEVAČKO KOLO

najljudi, isto tako i konj je obično isprva obična mrcina i šugo ukopan do kolina i to devet godina u dubre, a kad se strese, ono vilovit konj, da boljeg nema na svitu. Druga omiljena vrst konja je žerav na tri noge, gvozdeni mnogo koga ni grom ne stiže, a do kojeg se obično dolazi teškom mukom. Ovi konji obično govore, više znaju no njihovi gospodari, upućuju ih, spasavaju i brane. Oni osićaju kao ljudi i rade kao ljudi. Katkada su još i više no čovik, jer oni upravljaju cilom radnjom, oni se bore i oni su kao neki instruktori, koji daju direktive, a junak ih samo izvršuje. Onaj „šugo“ kad se izvuče iz dubreta, kad se zatrese i priobrazi, obično leti, iz nozdrva mu plamen liže, žeravicom se hrani, a potkove su mu od „devet mirova srebra“. On se čak javlja i kao sudac, pri dilanju pravde i kazne. Upšte uloga konja u bunjevačkim narodnim pripovitkama je velika, katkada glavna.

Ne samo pravih konja, no ima tu i krilatih konja, žaba, puževa, riba, petlova i najraznovrsnijih životinja. Još u privozna stristva su pritvoreni gromovi, metle žarila i grnjače, otrovi i sva moguće stvari, koje se najedared pritvaraju u konje sa atributom pridašnjeg bivanja.

Od životinja tu su još razne zlatne patke, jaganjci, a naročito zmije. Posebnu vrstu u našim pripovitkama sačinjavaju zmajevi i aždaje. Oni se javljaju uvijek kao simbol zla i grube nemilosrdne nasilne snage, ali pitanje kako? Kao ljudi ili životinje? Pojam zmaj i aždaja ima u sebi životinjskog, pojam životinjskog čudovišta, ali sudeći pa osobinama, po karakteru njihovog dilanja, ovi su ljudske spobode. Oni se žene, oni jidu kuvano jilo, oni piju vino, oni bacaju buzdovan, oni znaju za časnu rič i junaštvo; sve to odaje da su oni ljudi, ali imaju i ono životinjsko, ono čudovisno, te bi ih još najbolje opridilili u pola ljude, pola životinje; to jest u nika čudovišta.

Kao konji i ostale životinje, oružje je isto podvrgnuto formuli žablonu. Najobičnija će sablja što sama siče, batina što sama mlati. Ovo oružje se obično stiče zbog nikog junačkog dila ili dobrote i posli junak ne mora da se zamara, nego ga samo oružje zastupa u viteštvu, pomoću kojeg junak čuda postiže. Nije ritkost ni puška koja sama ubija, ali to je već novijeg porikla. Često pušta, kao orude jače od oružja, služi junaku naročito vidovita stvar, neki čudni prsten ili štap, šubara pod kojom ga niko ne vidi ili opana u kojima se stvori gdigod on hoće.

One stvari junak uvijek ili u najviše slučajeva stiče radi nikih zasluga. Oko ovih stvari razvija se ljuta borba i oko ove borbe i radnja pripovitke, sa svim svojim epizodama.

Sama pripovitka sa svim svojim borbama radnjama, junacima i pokretnina, zahtiva dramatičnost, koja je u velikoj miri zastupljena. Ova dramatičnost često odudara od ostalih elemenata pripovitke i to naročito dubinom, izražajnošću i sadržinom, a i formom. Dok se pripovitka na drugim mistime oteže i razvija polako, u ovim momentima, misto opširne slike dolazi jaka jezgrovitost, koja baš svojom kratkoćom čini utisak, kao da je u pripovidanju najedared ubačena stvarnost i to neobično jaka. Ovde se nalaze često najdublja osićanja ljudske duše, ljubav prema majci, prema ditetu, prema dragoj, osićanje časti i dužnosti, neobično lipo izraženo. U pripovici „Zlatna dica“ kada sina gone da pljuje na mater, koja je prikovana za kapiju, on je pripoznaje i kralju, njegovom neznanom ocu, koji ga na to goni samo ovoliko odgovri: „Jelte, svitla kruno, je l' bi vi na vašu mater pljuvali?“

Dramatičnost mora doći sama od sebe, same konstrukcije radi,

da bi se dalo jačine i živosti momentima su pripovici. Stalno redanje opisa i ona epska širina bi učinili pripovitku monotonom; bili oni ma kako savršeni, slušaoci bi se očemerili, te je ako ne radi drugog, radi ovog, radi promine unesena dramatičnost, ali ne kao namištena, no spontano stvorena, to je zahtivala, tu dramatičnost je tražila duđa pripovidača i sam momenat. Ova dramatičnost je zastupljena manje-više u ozbiljnim tragičnim pripovitkama, dok je u šaljivim manje ima, a ove šaljive su kod nas naročito zastupljene.

Šaljivi elemenat je obrađivan na sve moguće načine, on je zastupljen od početka, pa do kraja. Najviše je zastupljena ona gruba, niska momačka šala, koja draži čula ili izaziva grohotan grubi smijeh slušalaca, a koja je vrlo ritko u finijoj formi obrađena; skoro nikada. Sarkastično peckanje neprijatelja je čest elemenat. U ovim pripovitkama je često dato obilježje neprijatelja na neobično lip i jezgrovit način, ali obično pristrasan. Tu se često nalaze i dokazi o stanju pod neprijateljstvom, o životu i zgodama. Često se prikazuje kako se izvlači iz ruku tiranima pomoću duhovitosti i vištine, a na račun istog neprijatelja.

Prave, fine komike i istinskog humora nema tako mnogo. Najviše komičniha slika ima obično na kraju pripovitke, pri dilanju kazne nepravdi, kada se intriganti nađu u svojem maslu. Pri osjećaju opasnosti, oni izgube svako prisustvo duha, dolaze u kontradikciju i smetenost, obično se otkrije njihova lažna moralnost, te u ovim situacijama proizvode komične scene i zdravi humor. U većini ovih pripovidača se ismijavaju neprijatelji, ako su cile šaljive; ali ne treba misliti da u tragičnim nema komike. Tu se ali još najviše ismiva stalež tvorcima, narodu najbliži viši stalež: sveštenici. Viši stalež sa kojim je narod bio u neposrednom doticaju, od koga je učio i u koga ugledao, ali koji mu je izgledao nikako čudan i smišan, zbog njegovih naročitih osobina je omiljen u šaljivim pripovitkama. Naročito neženstvo katoličkog sveštenstva je svakidašnji cilj potsmivanja i osnova izvađanja raznih šaljivih pripovidača, u kojima obično nastradaju popovi. Druga stvar koja je narodu zapala za oko je sebičnost popova, ali ovo je zastupljeno u manjoj miri. One prve, koje govore o neženstvu popova, obično ili najvećim dilom su one „skrajnje“ ili „šarene“, kako ih narod zove, koje su pune čulnosti a katkada i fine erotike. Čudno je da nisu, to jest vrlo ritko su zastupljene pripovitke sa ciljem da se ismiju okolni seljani, udovice i kaluđeri, iako je to u običnom životu omiljena tema razgovora.

Naročitu vrst šaljivih pripovidača čine pripovitke, koje su u obliku nikih zagonetaka, gdi prvo izgleda da je iskrivljeno, i ludo, a tek posli dolazi objašnjenje, koje daje značaj pripovici. U ovim pripovitkama, obično glavni junak ili junakinja radi bajagi ludo, a kad kraj, onda se tek vidi ko je lud, junak ili oni što su ga za to smatrali. Na kraju se daje objašnjenje, koje je obično u obliku jake žaoke.

Bunjevci, vole šalu i kalambur, te je ovaj elemenat zato u tolikoj miri i zastupljen. Bunjevci su pored veselja i šale i neobično religiozni, te bi iz toga sad izlazio, da su i religiozni elementi, isto tako zastupljeni kao i šaljivi. Ne, u tome se varamo, ima ih, ali ne u srazmjeri sa religioznošću naroda. Religioznih ličnosti ima dosta, religioznih pripovidača malo. Ličnosti su često religijske, najčešće bog i sv. Petar, ali te ličnosti ne dolaze uvijek sebi doslidno, nego su često još i u šaljivim pripovitkama pristinjavljene. Najčešće se oni pristinjavljaju u svojim putovanjima po zemlji, na kojima žele, da vide kako ljudi žive i dilaju.

BUNJEVAČKO KOLO

Tu su obično više zastupljeni moralni i socialni pogledi i poučni elementi, no pobožni, najviše pak moralni. Najobičnija je forma, da Bog sve to na putovanjima pokazuje i objašnjava sv. Petru, koji isprva cio svijet obrnuto vidi.

Nije riđak slučaj, da se pripovijetka krene na religioznoj osnovi, ali samo korak, dva i posli se taj element potpuno gubi, a pripovijetka dobija sasvim drugi smer. Religioznih pripovijetaka je malo, a čisto religioznih ni malo. Duboke religioznosti u ovim pripovijetkama skoro nema ili se još dosad nisu našle take pripovijetke. Upotrijebljena je religiozna forma, a pod njom se obično krije sasvim drugo. Izgleda, da su pripovijedači bili pripuni i inače religije, te je nisu hteli i u pripovijetke unašati ili u svojoj dubokoj religioznosti iz pieteta nisu je hteli unašati, misleći da je profanišu; ili nisu smili. Bilo kako bilo, ovaj element se slabo javlja u našim pripovijetkama.

Još jedna kategorija koja nije baš, ili nije u cilini zastupljena, a to je tragika. Narodni pripovijedač, izgleda bio je u pripovijetkama skoro nepristupačan za čistu tragiku. Nije shvatio ili nije htio da je shvati ili je našao, što je sigurnije, puta da je izrazi na drugom mistu: u pismi. Tragike u ovim pripovijetkama skoro i nema, a ako je ima ona nije potpuna, unjoj junak strada, ali ne nastrada potpuno, sa onom tragičnom veličinom. Njegova propast ne dolazi, do kraja no on strada samo do izvesne mere i kad već dođe do tragičnog stradanja, nastaje obrt; u sasvim optimističkom smeru. Sve stremi sve ide na tragičnoj osnovi, ali, izgleda, šablon da se pripovijetka dobro sviši po junaka, nije dao da se stvori potpuna tragedija. Ima tu još i drugih razloga...

Tvorac je uglavnom imao u vidu dva pravca, dvi tendencije: da poučava, moralise i da zabavlja. U pripovijetku nije uneo toliko svoj subjekat, i nije mislio, da ističe lična osiđanja, uglavnom ne pesimistična i tragična, nego je težio za jednom apsolutnom optimističnom lipotom. Primitivna duša je težila za njom, maštala i prinosila se u taj svijet sanja i lipota, veselja i lakoće, a tragiku je smatrala kao ništo teško što pritiska dušu i zato je razumljivo da tragike skoro nema. Prost narod, koji je negovao ove pripovijetke, nije volio duboko, žalosno i bolno uzvišene momente u pripovijeci, je je toga i sam dosta trpio u životu: ovo osiđanje na taj život bi ga neugodno kosnulo. Pri ovakim pripovijetkama se ne bi onda uživao, no bi se odmah prislo na raspravljanje stvarnosti. Pripovijedač je bio prisiljen ovo izbigavati, svojih slušalaca radi. U dugom ređu, kad bi umetnik to i htio, uneti svoju subjektivnost u pripovijetku nija laka stvar; obična forma pripovijetke traži alegorije, slikovitosti, a na drugoj strani je bila pisma u kojoj se to moglo neposridno i u kraćoj formi izvesti. Istina, nije samo u tragičnim pripovijetkama potriebna alegorija, ali tragika u pismi je vse privlačila pažnju slušalaca. Pivač je tu imao na raspolaganju neposridnost, stih, intonaciju, ritam a obično i instrumenat kao pomoćni oblik, te je sa svim tim lakše izrazio svoja osiđanja i privezao pažnju slušalaca, no u pripovijeci.

Uzevši sve ovo obzir i još tomu raklonost Bunjevaca ka veselju i šali razumljivo je, zašto se tragika vrlo malo ili skoro nikakok ne nalazi.

Na prvi pogled izgleda nam, da je i sa ljubavnim elementima tako; ne, on je i suviše zastupljen, on je osnova svemu, ali je prikriven. On je tu samo kao okretač, a posli se ne spominje, no samo osiđa. Ljubav kao ljubav je skoro izostavljena, nikad se izričito ne spominje, a od podrob-

nijih opisa ni pomena. U ljubavnim osićanjima nema širokih skala i onih svemogućih varijacija, no je sve svedeno na najskućeniju formu: najviše se daje u opštoj formi, „oni su se zavolili“. Skoro u svakoj pripovici se nalazi te ljubavi i to kao osnova iz koje se radja zaplet, ali na samu prirodu iste se ne obraća mnogo pažnje. Vrlo ritko se nalaze neobično lipi i jedinstveni opisi, maomh u slici ti izuzeci šablonu se baš zbog svoje izuzetnosti ističu onda. Tako u pripovici „Lini sin“, divojka koja je u krušci bila i „linog sina“ volila, ujutru kad je on od dvora otišao toliko se ožalostila da bi kruška uvenula, a kad bi se uveče vraćao, već na osićaj njegove blizine bi procvala i rod donela.

Ovaki momenti su ritki, skoro jedinstveni, a u svim drugim zgodbama se jedino prikazuje ljubavna jačina u dilima na koja se junak odvaži, da bi došo do svoje drage. Ljubav je slabo zastupljena izgleda zato, jer je ona služila samo za pokretača radnje, a sama radnja se razvijala u sasvim drugom pravcu. Cilj pripovitke je bio sasvim drugi, ne da iznosi ljubav i analizira osićaje no sasvim drugo i taj vilj je potisnuo ljubvne elemente. Izgleda da je cilj i sadržina pripovitke bila za tvorce važnija no obrada i sama konstrukcija zato se često na miru, dimenzije i iskazivanje manje pazilo.

Ljubav je u većini slučajeva uzimana ne baš čisto kao osićaj, nego kao ništo materijalno; ona je služila kao nagrada junaka za njegov trud i zbog toga se uvik više pazilo na ličnost koja je nosilac te ljubavi koja se u nagradu daje, no na suštinu same ljubavi. Ljubav tu zato i nije pristinjena kao ljubav. Draga, čiju ljubav junak postiže, obično je nika princeza ili kraljica i prema tome je ta ljubav uzeta više kao počast, no kao ljubav.

(Svršice se.)

Balint Vujkov.

AUGUSTSKA MESEČINA U ŠUMARKU

*Pokrivač svilenkasto vunenih oblaka raspretava mesec
Više svoje svetle lubanje,
Smeje se ko raspoloženi iz priča kepec,
I džilitiše srebrne strele, preko nebesko zemaljske putanje.
Kroz lišće je razlio svoje metalno taljene boje...
Nas dvoje pod vlasima vrba skupljeni na klupi...
Usta sanjarskim šapatom zvezde broje
I tepaju detinjski slatko:
Ostati zajedno dok se stado zvezda u mozgu ne skupi...
Na mekoj čistini pod setnim vrbama
Pisaljka meseca crta fantastično lepe slike,
O rubove senki zapljusnula penušavo mleko
A dubine zelenila zakrilila ko daleke sočne krajine.
Kroz zanosnu tišinu promiliše zvona...
Molitveni zvoni ostaviše kapelske zvonike...
Sveti ushit,
Među nama nežna spona...
Ispismo poljubac.*

Kroz sedefasti azur proplamsa meteor i zapali nebeske senike,
 Zazmija se za njim razbukšana zlatna brazda,
 I ugasne.
 Ona tiho maštareći prošaputa:
 Ljubav, da l' će ostati vazda,
 Il' će da potamni kao žižak meteora što utonu u pučini plavetnila?
 Ko da odgovori?!
 Odkud?!
 Zar nije duševni blud,
 Misliti,
 Kad je tako božanstveno proć
 Kroz neizmerno lepe virove ljubavi u mesečnu noć,
 Tihim šapatnim šumarkom što ljubomorno čuva slatke tajne.

ANTE S. T. DUIMOVIĆ.

TA MI SMO MLADI

Zagrizo bi u poljubac ko u sočno voće,
 Ispio ti krv iz usana,
 Kad ti nago telo raspiri mirise i rasene žarom,
 Kao da priroda u svom kandiocu tajnom na žrtvu ženskost kadi
Ta mi smo mladi!

Čula nam opija topli dah,
 Gutam ti telo mlado, toplo i sočno kao skladno ti zasvodjene dojke,
 Lice zarivam, kupam ga u mirisu što mrsi bujne tv'e uvojke.
Ta mi smo mladi!

Krv juri, kola uz buktinje, titra huk;
 Jedno \drugo traži, mlado telo

Grli, upija, slatko uzdiše .. Silovito ključa mladosti hučno vrelo,
Ta mi smo mladi!

Najsladu igru sveta ruka posle igra u uvalini sočnih ti dojki.
Ta mi smo mladi!

Po razigranom telu mi, osećam nežno, strasno drhteć u pjanosti traži
[tvoj dlan,
 Ta mi smo mladi!

Kad na pripijena tela noćnih vila pokrivače promili — pun slatkih tišina
[prikrade se san,
 I opet u mekoj tami šapatnih noćiju u otsjaju duša krvi kada zašumori
 [zov, Ta mi smo mladi!

Prigrli nas drhtaj, opija toplina, samoća zasladi ...
Ta mi smo mladi!

U san se preliva šaptaj, krcat slašću ...

ANTE S. T. DUIMOVIĆ.

SIVE KIŠE MLADOSTI

*Jednolična kiša je razmazala po sutonu sumorne sive boje
Ja u šumi čije lišće drhti pod hladnoćom svake kapi,*

Sam.

U meni se leđi bolest

O kosti je pisala hladna joj pest,

A od gorčine njene duša se očajem napi

Ta ja sam mlad i hteo bi biti silan kao sunce,

Što će sutra zorom razgnati oblake.

I pun vrenja krvi, ko bujica penušave trake...

A eto... sam u šumi, gde miris i sunca dah tražih.

Kiša siva tucka svoje klince u mrko blato

I bolest đika.

Pa zar je onda greh ili sram, ako u te sumorne magle

Zaseče besomučna, kletvama nagrđena, rika

Mladog bolesnika,

Što nade otpljunute gleda,

Kako ih nosi prljava i zagonetna matica natrule prirode.

Ta, očajnika usamljenog oskudne suze

Same u mirjade kišnih kapi puze

Ko da misle boli, da će sa njima nestati

Izgubit se u beskraju vasiona,

Kao što se one gube u silnom vodenom situ svoda.

Al vraga!

Nade otpljunute tonu bestraga...

I sam se život sve jače zaplače,

Kad oseti na sedlu mladjane grbače

Kako u kikotu trese mamuzama

I krivim oružjem maše

Hladni jahač Smrt.

IGNJAT R. KONJOVIĆ.

PORODICA IVANA GRGICA

— Nastavak —

Ivan je video da dušu njegove Roze pritišće nešto teško. Osećao je da to može biti za njega strašno, jer je ona to prikrivala. Htela da mu baci u oči, osećao je, a neodlučnost, strah i neka samilost su je sapinjali. Bila je na sve jako nadražljiva, i kao da je tražila svadu. Ivan nikad svade nije volio; uvek je bežao ispred njih, ako drugačije ne, ono puštanjem. I kad je ona često planula i viknula na kraju:

— Ne mogu to više, moram pobeći — on se sav zgurio u svoje ćutanje. Počeo je naslućivati, da sva ta razdražljivost, sve sitne svade pleve tome, da ovo može izreći. Poplašio se kad mu se počelo razvedravati u glavii da je ovo ta strašna slutnja. Čutio je i nestao ispred njenih uzrujanih ispada, što je nju bacilo u neko očajno besnilo. I postalo je po-lako jasno među njima šta ih tišti i od kojeg obračuna se boje. Oni su se bojali toga — jer su se oni ipak volili. Da, oni nisu mogli nemilosrdno mlati jedno drugo. Oni se nekako nisu bojali sebe, no moranja. Tako

BUNJEVAČKO KOLO

je Ivan jedno veče pred Mandom kao pred nekim svetim utočištem, sa strepnjom pred tim moranjem prošaptao:

— Da, ona hoće da me ostavi... Ne smem na to ni misliti, a stalno mi se vrze po glavi. I peče me što ne smem govoriti o tome...

Kad su se svadili on ni sam nije znao kako je ušao u svadu, kako nije dozvolio da mu ona vikne u leđa:

— Sa ovako tupim i mlitavim čovekom da živim...

Nije se on ni sad svadio s njom, samo je odgovarao. A ona je sve očajnije, histeričnije vikala i mlatarala mršavim rukama, kao da želi i njega raspaliti, pa da mu u toj vatri može grubo, bez osećajnosti koja ju je pekla reći sve. Htela je da to ne izgleda tako grubo i teško. Htela je uvući ga u svadu, da je vreda i da mu kao odmazdu može sve reći. Htela je da izgleda izazvana. Ali se Ivan čuvao svade i njegov glas koji je uvek bio kao u odraslog deteta, zvučio je sad samo prekorno. Njegove pomalo tupe dobrotive oči su treptale od nekog straha i molile. I neka odluka je bila u njemu, neka nesvesna odluka, da reši onu strepnju, i to ga dovelo do toga da joj se opreči. A nju još više baci u očaj što kod njega ništa divljeg, strasno muškog ne nade.

Usiljeno je besnila i polako dolazila do onog što hoće.

— Neću dalje da trpim — vikala je pred njim u jeku svade, kao da je pred svojim tiraninom — ili ćeš se oprostiti od te dece, ili ću te ostaviti. Da, neću više...

— Dakle ipak ono staro, ipak ni jednoj maćehi deca ne trebaju — sa žalošću za sebe, bez karanja zaklima on teško glavom.

— Dabome, da je ipak tako — razjari nju njegova žalost — zašto da mi patimo i trpimo bedu zbog tuđe dece... zbog tuđe kopiladi...

— Roze, ne govori — plane Ivan.

Ona pregrize reč. Zažalila je što ga je uvredila i na čas spusti glas i kao braneći se počeo kršiti očajno ruke:

— Ma da te dece nema mi bi se još kojekako drparili iz te tvoje zarade, ali ovako... Nisam ja neprijatelj te dece, ali šta ću...

Ivan je to napola primio, razumeo je da tu stoji ono strašno moranje i bez prekora je paćenički prošaptao:

— To su moja deca... ne mogu ih iz srea istrgnuti... Znam, tebi oni ne trebaju... nikom ne trebaju...

— Ne mogu ih trpeti više. Žalim te, ali ne mogu... Ne razumeš me?

— Razumem — zaklima on tiho glavom — tebi moja deca ne trebaju. To ti je najveći teret i samo bi ih rasteravala od kuće?

— Dabome da bi ih rasteravala — klikne ona sad raspaljena — nije dosta bede, još su i najgori u čitavoj ulici. Što dam na njih kidaju kao da gori na njima, prljaju se...

— Ma šta kidaju, one krpe što imaju — rezignirano useće Ivan.

— Da, tebi njihovo sve nije ništa — očajno plačevno sa prekorom zavriska — samo sam ja maćeha, rdava maćeha. Njima sve razumeš, sve praštaš, samo kod mene ne možeš ništa razumeti. Tukla sam ih! Pa jesam. A ko ih ne bi tukao, posle svega. Pokušala sam da im budem dobra mater, učinila sam im sve što sam mogla, a za sve to dobila sam njihovo dečije nepoverenje i čudno potsmejuckavanje. Ma kad se zagledaju jedno drugom u oči i potsmejuckavaju se, ta ono u mozak dira. Kao tri starčića... kao da se podrugljivo smeju oni koji su ih naučili na to. Ja nisam dobra... Samo ja moram biti dobra. Ne mogu više izdržati... Sama čitave dane sa njima i sa neimaštinom... A dolazi zima...

Ivan je teško klimao glavom i uzdisao. Nju razjari što on ne zna ništa kazati, a ni traga se ne nalazi uzrujanoj uvredjenosti, u kojoj bi muški ponos viknuo:

— Pa idi, ko te zadržava. Još si tu?!

Sa besom i prezirom mu se unese u lice posle neugodnje stanke:

— Jesi li čuo?

— A šta ja mogu?! — uzdahne on slegnuvši ramenima i digne na nju svoje tupo bezazlene plave oči. Taj njegov pogled je zaprepastavao. Kao da nije pogled odraslog muškarca, no priproste ovce koju sudbina vodi, vezanu potpuno o svoje uzice. U tom pogledu nikake odluke ni moći ne beše.

— A šta ti možeš... šta ti možeš... — panično zakrešti na to ona. Ošinula je po mozgu ta njegova nemoć. Neki mrak joj se prevukao preko mozga od očajja. Uvidela je nemoćna, da ovog jadnika ne može ostaviti ovako. Kuda će ga pustiti u zimu bespomoćnog sa samim sobom. A prirastao joj je već toliko uz srce, da ga nije mogla prepustiti vrtlogu nevolja bez saosećanja i samilosti. Osećala je da je to veže, sve više steže i to je razdraživalo već danima.

— Jesi li ti čovek, muškarac?! — izazivajući mu zacikta u oči.

— Šta mogu, kome ću ih... deca su moja... — molećivo prošapta on, što je u njoj sve više budilo osećanje da ga ne može ostaviti i bagalo je u očajanje. Besnila je na sebe što se ikad upoznala s njim i što ga ne može ostaviti, pobeći bez reči. Besnila je na sebe što je počela ovaj razgovor, što nije skupila svoje stvari kad njega nije bilo kod kuće i otišla bestraga, daleko gde više neće ni čuti za njega.

— Dobro, a šta ja mogu? — klikne sa divljom rešenošću naposletku. Što sam mogla, to sam učinila, ali dalje ne mogu. Hoću da se pre raskrstim no što bude kasno. Neću čekati zimu, da trčim bosa za opancima... Uradiću štogod, pa što bude... Kad ne može, ne može...

Okrenula se sva očajna i pošla nekoliko koraka, zatim se opet okrenula. On je stojao kao išibano kuće. Njoj se opet sažalilo, poče kršiti ruke prema njemu:

— Ne mogu dalje, razumeš? Šta ti mogu?! Otiću da ne čujem ništa o vama, pa kako bog da...

On je sav iskrivljen prošaptao:

— Ali kad ja tebe volim...

— Voliš! Ti me voliš! Kako ti je volenje između praznih duvara?! Ta ti nisi čovek, ti si luda, blesan... ti si tup kao vo na vašarištu... O bože, bože, i ja sam morala biti ta nesrećnica kojoj si se obisnuo o vrat.

Ne, ne mogu više. Ne marim neka bude s tobom što bude, ja više neću. Kad nećeš da ih se kurtališeš... Ne razumeš, nisu meni ta nevinna deca na smetnji, ali neću da patim zbog njih, niti da gledam njihovu bedu. Neću, ne mogu... Da su moja rođena ne bih mogla... Razumeš li ti tupi glupane?!

— A šta ću, ako i razumem — slegne on ramenima rezignirano i poče nešto gorko gutati.

— Dobro, neka bude što bude — očajnom odlukom zaključila ona, besno se zaplače i ode u najudaljeniji kut dvorišta.

Ivan je gledao za njom nepomičan. Gledao je kako je ona besno selena jedan panj i gleda uporno u ogradu. Osećao je teret na duši. Neodređena težina mu je pritiskivala sve biće. Znao je da se ovako neće kurtalirati, nego će ga još više stezati. Polako je upravio korake prema ulici.

Hteo se proći. Malo promene, šarovitosti i vazduha. Kad je prolazio ispred gazdarice, nije ga ništa pitala, niti joj je on govorio. Ona je čula sve, i Ivan je čuo sve njihovo, ali to je sve tako staro, nezanimljivo i prljavo, da su nerado ponavljali razgovore o tome. Jer pomoći nisu mogli.

Teškog koraka, prošaranog uzdasima je izašao na ulicu. Bio je nemoćan. Otvorenost ga je utukla. Bojao se ovoga, osećao je to unapred, ali je živila u njemu nada, da će ipak kako proći. Sad je puklo. Nije smeo misliti na to šta će biti, ako ih zaista ostavi.

Obazro se na koju stranu bi krenuo. Pred svojom kućom je stajala Manda. On se skoro obradovao. Još dok je u pobočnoj ulici stanovao, Manda se zanimala za dečicu mu i pokojnu Kristinu u bolesti. A sad je on upravo trčao njoj na tužbu, otkako su komšije. Njemu se činilo da se Manda zanima za njegovu sirotinju, za to što ona sa osećanjem i pažnjom sluša njegova jadanja i gledao je u njoj nekako kao nekog dobrog savetodavca i zaštitnika. Međutim je Manda bila skoro jedina u okolini koja nije htela izbegavati ga i gledala da mu pomogne, iako je i njoj bilo na teret. Sva okolina je bila zatvorena za sebe. I za ovo nekoliko godina otkad je bio tu, poznao se s ljudima samo toliko što se pozdravljao. Svi su bili zatvoreni svojim prirodnim samoživljem. Sirotinja ne voli da među njih padne novi, nepoznati i još veći siromah. On može biti samo na teret. A nov je, ne veže ga ništa za njih, samo veća nužda u kojoj će od njih pomoć tražiti.

Tako je i sad odmah pristupio Mandi. Njoj se znao poverljivo iskreno potužiti kao starijem prijatelju. Nalazio je, da je to sasvim prirodno, jer ga je ona uvek iskreno i dobronamerno upućivala. I sad je posle pozdrava i uzdaha odmah počeo. Imao je o čemu da se tuži. Manda ga je odmah razumela, kao da je očekivala to. Posle nekoliko običnih i uvodnih reči on joj počeo svoje jadanje koje je bilo nekako bez oštrog protesta, bez osvete, kao da to govori žalosno, prostodušno veliko dete.

— Jeste li čuli — reče — neće da sačeka zimu sa mnom.

— Jesam, načula sam štogod — odgovori ona posle kratkog razmišljanja i Ivana ni najmanje ne začudi što ona to već zna.

— Šta znam raditi — produži on na to — ja sam tu lud i dobar. Ja znam da sam tup, a znam i da sam dobar. Svakom bih dobro, ali nisam ja taj kome je to dato. Ja moram samo trpiti. Ne mogu joj ništa, ako me ostavi. Nju ne veže ništa za mene.

— To je doduše tako, ali bi vam ja rekla štogod. Nemojte odmah sve to uzeti kao ozbiljno. Koliko ja znam, a vi bolje morate znati, Roza je razdražljiva, često uzrujana i govori tek da je prođe bes. Pričekajte neka se stiša malo.

— Ne mislim da je i sad tako — reče on na to zabrinuto — jer odavno već kopka oko ovoga. Oдавно je upravila rudu na bežanje. A da je zaista razdražljiva, grlata svadralica, to ja samo znam. A šta ću?!... Ali sad je ozbiljno... vidim da ozbiljno misli...

— Ne govorite joj ništa, pustite je na miru, pa će već kojekako proći — nastavi hrabrenje Manda — zar ste zaboravili koliko je terala da će sebi smrt učiniti kad joj se sin oženio. Proklinjala je tu jadnu snaju Mariju i priju Jelu, a evo i sad svi živi.

— Doduše je tako — počeo povlađivati Ivan, a dobro mu je palo da povlađuje — ona je uvek visila u podrumu kod prije Jele i pomagala joj još i zelje prodavati i upoznala sina sa Marijom, a posle ih proklinjala.

— Ne dajte vi na nju tako mnogo, pa će ona zanemiti. Čudna glava je i taj njen sin... Oženio se u zimi bez hleba i krova, i ženu i njega drži cele zime prija Jela iz te trgovine zeljem i još on hoće da poubija i priju Jelu i njezinu sitnu dečicu. Čim se malo svade, a on dva noža pa daj oštri jedan o drugi, da ih sve kolje. Ne kolje taj koji prvo oštri noževe. Oni ga hrane, još se on ljuti što njega ne slušaju. A kad je došla prija Jelina starija ćerka, pa mu nakazivala u oči, uvukao je rogove kao poplašeni puž. Taki su vam oni, ne dajte vi na nju, kažem vam.

— Ne bi ja na nju dao, ali zbog dece... šta ću... Kaže mi da bi meni trebala dobra jaka papuča na vrat i preti mi se: samo da njezina nije tako odrpana. — Ja nisam čovek, nisam muški, ne znam u svojoj kući razgaliti. Ma šta mogu razgaliti iz te jadne zarade! Hoću je mlattiti, da budem muški?! Za čega?! Ta ja ni na to nemam pravo. Drugi čovek koji zaradi svojoj ženi, mazi je, ima pravo da je kadgod i našopa, a za čega ću ja?! Zato što trpi tu sirotinju sa mnom?! Ne bi ja dao na nju — nastavi on tužbalačkim glasom posle stanke — ali moja stara nevolja, deca. Šta mi je za ženu, ako ću stotinu dobiću danas. Ali nijedna neće doći na ovu decu, svima sam samo za veče dobar, ali nijedna neće da živi sa mnom. Da, da, ovo nikako na dobro izaći ne može.

— Ne mislite tako — obodri ga opet Manda, jer nikako nije htela da mu da na znanje, da i ona misli kao on — nije sve to još tako crno.

— Ali je dosta crno... — zaklimala on dobrotivo, bez protesta svojom mesnatom glavom.

— Navikla je ona već na svoju kuću — nastavi Manda ne hteвши primetiti Ivanovo klimanje — neće se tako lako otisnuti u zimu. Lepo vi oko nje, pa će se već primiriti. Malo će se isplakati, izbesniti i sve će proći.

— Ah, — odmahne Ivan beznadno — ne verujem u to. Nju samo moja dečica žulje. To je među nama. Nju bole što ja mnogo volim svoju decu, kao da su moja deca ukrala ljubav što njoj pripada. Ali ne mogu decu na sokak...

— Eh, vidite, ja naprotiv mislim da to ne može biti baš tako — vešto ga prekine Manda setivši se. Sami ste rekli da ste svima dobar samo za veče i to zbog dece, a ona je došla i na tu decu. Ona vas je volila i da nije, ne bi ni poslala za vas. Volila je i primila je s vama i decu, a voli vas i sad, pa neće otići. Po mom mišljenju nju samo muče misli, brine se unapred za vas sve i to je uzrujava, ni sama ne zna šta bi. Ona vas voli i brine se za vas...

— Doduše, mi se volimo, to je istina. — potvrdi on — i zaista smo se volili kad smo se sastali. Ja nju i sad volim, ali — zamračili mu se tu lice — nama ni ljubav nije data tako da je smemo zadržati kad je nađemo. Znate — počeo objašnjavati — dok sam u zanatu radio u fabrici i lepo zaradivao za slobodnog vremena sam mnogo čitao. Zabavno je to bilo za mene, a sad ne čitam, nego na svem tom pročitatom pronalazim neke misli. Što veća beda, ja tim jasnije mislim o njoj. I vidite, došao sam do čudnih misli o našoj ljubavi. Nama ljubav treba, to nam je štogod najlepše... i mi je imamo mnogo... ali mi sve izgleda da je ona naša dok je beda prikrivena, a čim se ona pojavi, polako se prlja ta ljubav svadama, vredanjima i optužbama koje drugačije nikad ne bi imale osnova.

I vidite — zaključio žalosno — kod nas je beda već uplela prste

preko glava ove jadne dečice i ja se bojim da ćemo morati pregoreti ljubav. Da dece nema, sve bi još išlo kojekako...

— Ma nemoguće je da ta deca toliko smetaju, ta Roza je dobra bila za njih, kako ja znam — sa usiljenom nevericom reče Manda.

— Dobra?! — gorko se nasmeje Ivan. — Ne, ne, uvek su ta deca smetala, samo ih je trpila kojekako dok nije dogustilo. Da, ja volim Rozu, ali je i poznajem. Nije ona tako draga. Krivo joj je bilo kad uveče dodem, pa ih zapitam da li su dobili večeru, da li su gladni. „Šta ih pitaš“ — grubo bi kliknula na mene. A ja bih začutao i srce mi je pucalo kad sam ih gledao tako zguglene, ozeble i... gladne. Da, hleba smo uvek imali, ali siti baš nisu bili... I onda posle ta ljubav, kad dečica ne smeju odgovoriti, a ja začutim mira i ljubav radi. Ali šta ću, ko će im uveče pripaliti svetlo, ko malo vatrice naložiti, ko će ih oprati i zamotati u zimske dane?! Ne — uverljivo i odlučne reče — nije ona za njih bila nikad dobra iako me je volila. Sad tek znam šta je s njima radila, sad kad smo bili Ivana pogledati na salašu. Vidilo dete nju i odmah pobeglo u kukuružišta. Gazda Miško za njim, poplašio se da će dete pobeći, a dete veli: — Baćo — gazda Miška zove baćo — neću na salaš, došla je ta kurvetina da me nosi kući. — Neće tebe dati baćo, samo se ti ne boj... — Jedva se i meni približio. Neće ni blizu nje... Možete misliti kako je onda s njim postupala, kad dete beži od nje kao od vatre paklene. Da, da, pripovedala mi je i gazdarica šta je Roza radila sa decom, kako ih je kajišem mlatila i mučila, samo neće ni ona da se meša. Neće niko da se meša u ovo.

— Tako čovek tu zaista ne može biti pametan — uzdahnu Manda.

— Ne, ne, ja ne znam šta će biti s nas. Da razdam dečicu. Kome?! Ko će ih primiti? Trčkarao sam i oko ovog doma za devojčice sirotice, ali sve je puno, sve. Znam da bi tamo bilo bolje no kod mene, ali eto... A drugi?! Ta neće sa sirotinjom ni da govore. Jedva sam eto nju zapatio, ali od nje sam morao trpiti da ih kinji. Volim je! Ja, ja bi morao da je volim i kad ne bi bilo tako i mnogi put sam joj to govorio kad mi baš nije bila najdraža... Da — počeo se on sećati — kad je Kristina umrla, onda sam zbog dece morao odbaciti ponos i ići u selo da molim svoju venčanu ženu da me primi. Ne bi ja ni nju molio, kako je ni dotle nisam, ali volim svoju decu... Šta mogu kad ih imam.

Stao je u svom tuženju, stao je da odahne. Manda je zamišljeno ćutala. Sve je to njoj odavno bilo jasno i u istini ni sama nije mogla drugo reći. A to mu otvoreno nikako nije htela reći, jer je znala da se on njoj jada kao u kakom utočištu. Samo je toliko rekla:

— Zaista, to nije dobro, ako je sve tako. Ali ipak mislim, da sve to nije baš tako... čovek mnogo štošta gleda kroz crne naočare, a još kad mu govore u uši. Biće to sve dobro, samo čekajte. Dobar je bog.

— Da, jedino još bog. Tu samo gospod bog ostaje, jedino se u njega još ufam i njega molim za ovu jadnu dečicu — tiho, sa verom prihvati Ivan.

A Manda se setila, da bi se kod nje sigurno pojavila sad ona ironična bora, samo da ga nije htela umiriti. I sama se sebi rugala u duši.

— Pretipite još ovo, valjda će se smiriti — reče mu još.

— Šta ću, ja svakako moram. Drugo mi ne ostaje, no da čekam. Kad bi bilo zbog mene — počeo on staro — pregorio bi ja nju, ima da nas žena na svaki prst deset... Kad bi samo za ženu bilo...

I tužio se opet po starom. Dugo se jadao Mandi i kao svi ljudi u nevolji, nije primetio, da mnoge stvari ponavlja već po treći put. Manda je pustila da joj priča i radovala se kad se nije morala mučiti sa mišlju šta će mu odgovoriti. On nije ni opazio, da nije pošao u lutanje kako je namislio. I kad je veče već poodmaklo, pa se Manda spremala da ude rastao se od nje sa uzdahom:

— Tako je to. A ja ni sam ne znam šta ću. Što bog da...

Kad je ušao u svoj stan, Roza je već legla. Bila je budna. Okrenula se zidu. Seo je na krevet ćutke i počeo se skidati. Nije znao, šta bi joj kazao, nije znao kako je kod nje raspoloženje. Setio se u njegovoj mesnatoj glavi, kako će je ćutke zapitati kud se njena odluka prelomila. Bez reči je poljubi pomirljivo. Ona primi poljubac.

Ivan se obradovao. Ona je ostala. Nije imala snage da se odluči za odlazak. Bila je slaba. Ostala je. To je govorio primljeni poljubac. A kad je posle još rekla glasom žene kućarice:

— Ugasi svetlo, petroleum se ne daje badava — Ivan je napola sve zaboravio.

Ona se opet starala za njihovo kućanstvo, za njihovu sirotinju. Zasad je pala u borbi. Ivan se u sebi skrušeno molio bogu. I posle je šapnuo Rozi pun vere i ohrabrujući:

— Daće bog sve će biti dobro...

A Roza je klela sebe što opet nije imala snage, da pobegne bez reči, bez osećajnosti. Kudgod daleko, gde bi sve zaboravila i ništa više ne čula o svemu.

*

Prevukao je šakom preko čela i otresao znoj. Pod vilama se dizala para ugažene slame i balege. Konji su zobili. Oštro su šibali repom kad bi ih muva ujela. Gurnuo je ždrepeca da bi počistio još djubre što mu je bilo pod kopitima.

— Dalje Rundo, da ti sobu počistim.

— Kad ćeš se ti već mahnuti, čuo je u to Vinka gde ga doziva gutajući upola reči u žvakanju. — Ivane, Ivane, treba se i najesti, a malo i odmoriti. Imaš kada i posle ručka.

— Samo da nekoliko puta još trgnem vilama, i evo me — ozovne se Ivan Vinku, koji se ispred podnevne žege zavukao u hladovinu štale i gutao velike zalogaje opaprene slanine. Vinko je s Ivanom kupio smeće. Oni su bili na jednim kolima. O podne su imali malo odmora, u kojem su ručali obično suhu hranu jer ih gazda nije puštao kući od konja, a žene im nisu donosile kuvanja. Vinkova nije mogla, jer je prala po gospotskim kućama, a Ivanova bog će je znati...

— Paklena je vrućina — reče Ivan kad je došao sa svojim zavežljajem hrane. Uafirući ruke u iskrpljene čakšire polako je drešio zamotuljak i gundjao:

— Ne bi nam naškodilo koje hladno pivo, ni malo sna u ovoj hladovini. Eh, da smo ti gospoda, što bi sad znali uživati. Oni sad po letnjikovcima, kupaju se, sunčaju, hlade...

— Vidi Bondžu, kako dahti. Zagušiće se od topline — migne Vinko na psa koji je isplaženog jezika se opružio pod zidom.

— Aha, greje ga opaklija. Imao sam i ja takog, znam zvao sam ga Bules, pa kad ovako stegne vrućina, a nas dvojica na Tisu. Nakupamo se i opet u selo. Život je to bio u selu. Barem da nikad nisam došao u grad, ili da sam ostao u gradu tamo preko, odmah do rodnog sela. Ovde nikog poznatog, ni prijatelja, ni boga ni oca... Nisam ti ja tamo toliko

BUNJEVAČKO KOLO

radio, niti za ovako kukavnu nadnicu. Ta moj zanat, moje ruke su zlata vredile...

— Ti ne bi morao ni sad ovoliko raditi — po tenane mu reče Vinko i slatko proguta novi zalogaj.

— Ja ne bi morao raditi?! — brecne se skoro uvreden Ivan, kao da se onaj šalji s njim.

— Samo kad bi imao pameti — nastavio Vinko zašljeno.

— A zašto ti onda radiš? Zašto ti kupiš smeće za ovu krpavu nadnicu, kad ja ne bi morao — raspali se Ivan.

— Ja?! — nasmeje se čudno Vinko. Štogođ mu se skrivalo u tom smešku, zavijena namera. I nastavio je sa tom skritom namerom: Ja sam bez zanata i alata nikad bolje nisam ni radio. A ti?!

— A ja?! Šta ću ja?! — Uvredeno odgovori Ivan i vatreno nastavi: Ja već godinama nemam zaposlenja u zanatu. Otkako fabrika vagona propade, ja bez zalogaja. Ja da ne radim?! A ti?! Ti radiš, žena ti radi, a nemate ni deteta, ni grdeta, a ja ovo troje puste siročadi i da ne radim. Tu i žena, pa eto petoro...

— Eh žena, preseče ga Vinko, sa onim smeškom, baš zbog žene ne bi morao smeće skupljati.

Vinko je žvakao dalje. Nije gledao na Ivana, koji nije znao da li da se ljuti ili prosto da ode. Ivan je došao do ubedjenja da se s njim gadno šalji njegov drug, ili kod njega nije sve uredu.

— Ti si lud — reče mu posle kraće stanke.

— Prije bi mogao za tebe reći — i ne pogledavši Ivana hladnokrvno je jeo dalje.

— Zbog žene ne moram raditi, zbog žene... — počeo isprekidano gundjati Ivan, koga je strašno uzrujavala ta upravo bezobrazna hladnokrvnost njegovog druga i ta nemilosrdna šala. — Šta mi koristi ta prokleta Roza, da ja pored nje ne moram raditi. Ni groša mi ne donosi.

— A ko govori o tvojoj Rozi?

— Pa moja žena...

— Tvoja žena je u selu. Tvoja žena je samo ona s kojom si se venčao. S Rozom si se danas sastao, a sutra se možeš rastati i takih žena koliko hoćeš...

Ivana ovo zbuni. Počeo je štogođ naslućivati. Gledao je pitajući prema Vinku. Očekivao je od njega štogođ, razumeo je njegovo smeškanje. I kad se Vinko prijateljski uozbiljio, Ivanu nestane uvredjenosti iz očiju, no se pojavi užurbano, uzrujano očekivanje.

— Otkad već zajedno radimo i ti meni nikad ne reče da imaš venčanu ženu, počeo Vinko.

— Pa nisi znao?!

— Otkud da znam. Nisam baba sokakuša da tudje tajne isisavam.

— Zato se nisam mogao venčati ni s Kristinom, ni s Rozom. Da, da, imam ja ženu u selu, prvu i venčanu — požuri se sad Ivan sa objašnjenjem — i to bogatu. Da, u selu sam ti bio gazda.

— I otkud se razgazdio?

— Eh — smrkne se Ivan, ali odmah objasni jer je video da ga ovaj pita da bi mu i on objasnio što zna — ja sam ti bio siromašan, ali u prvo vreme sam u zanatu lepo zaradjivao. Posle zarada oslabi, a žena bogata i tako... Bila je udovica, imala sina. Volila je malo i tudje ljude...

— A ti to nisi mogao trpiti?!

— Vraga! Trpio sam ja — reče on bezazlenom iskrenošću, koja je

zaprepaštavala kod muškarca pri govoru o njegovom ponosu — ali nije koristilo. Trpiti i papuču i batinu, ali mi jednog dana svezaše bućurić, a u krevet se useli moj najbolji prijatelj berber u selu. I od to doba eto...

— Nikad nisi pokušao da joj se vratiš — sa zanimanjem zapita Vinko.

— Kad je Kristina umrla, onda sam je molio da ne primi. Ali tamo je bio berber, čvrsto je držao...

Vinko je zamišljeno ćutio. Ivan ga je gledao sa očekivanjem. Vinko kao za sebe progundja:

— Zaista, žena je lepa... — I kao da time veli, da je razumljivo što traži sebi druge muškarce pored ovakog dronje.

— Otkud ti znaš moju ženu? — uzrujano zapita Ivan, jer je vidio da njegov drug krije štogod jako važno.

Vinko se prene iz svoje zamišljenosti i kao kaki istražni sudac zapita Ivana, ne obazirajući se na njegovu uzrujanost i pitanje:

— Ti si sad nabavio uverenje o siromaštvu i krećeš brakorazvodnu parnicu?

— Da — kratko odgovori Ivan — hoću da se venčam s Rozom.

— Danima mi plačeš, kako hoće da te ostavi — prekorno kao stariji okine Vinko — misliš da je time vežeš, podmitiš...

— Šta znam?!... — Sav izgubljen slegne ramenima Ivan, odloživši već davno jelo.

— Šta znaš?! — otegne onaj zatim posle stanke, nabranih obrva odlučno reče:

— Ako malo pameti imaš... ti ćeš se ostaviti razvoda. I vratićeš se svojoj ženi — dodade naglo zatim.

Ivanu opade vilica na poslednje reči. Nikad ovako što pomislio nije. Promuća, posle sav smeten, sažaljenja dostojan:

— Vinko, ja imam toliko nevolja, da mi nije ni najmanje stalo do šale...

— Dobro, neću te više mučiti — ozbiljno reče Vinko, posle kraćeg ćutanja — tvoja je žena tu, došla je na karucama. Tu je ona i sin. Sa karucama su svratili kod Lučićana i raspitivali se za tebe. Govorio sam s njom.

— Ti govorio... s njom?! — prošapta, a mozak mu se zavrtio. Hteo je sve unapred promisliti šta bi mu mogao Vinko govoriti. Sve mogućnosti je hteo pretresti i sve one smešane su dale jednu uzrujanu, maglovitu mrenu na mozak.

— Sin joj se ženi — otseče Vinko — pa hoće da mu je i mater u redu. Hoće da mu kuća stekne stari čestiti glas i došao je i on i mater da zovu starešinu kući da se vrati.

— Mene zovu? Mene veliš? — U ovoj njegovoj dečijoj bezazlenosti se ludo nasmeje. Vrednost mu je jako porasla u očima. Video je sebe daleko od smeća i krpa. — Pa kako mi nisi odmah rekao... Gde su oni sad?... Idem se iskati od gazde idem do njih da vidim... A baš je istina?... — Bujica reči mu navali usta posle okraće stanke.

— Čekaj, ne brzaj — zapovedno mu reče Vinko, na što se on stalozl i naglo čak i smračni.

— Ah, a Roza, šta će Roza... Sav otrombljen se seti — ne mogu je baciti...

Vinko se od besa nasmeje, kao da je poludio. Dobrota, bezazlenost i neodredjenost druga ga je razdražila tako da bi ga znao raskidati.

BUNJEVAČKO KOLO

— Kaka Roza, šta će ti Roza? Glupane! A, što ona hoće da te ostavi?! Pusti je sad, nek ide vragu! Ne budi lud. Ako sad propustiš priliku tebe bi onda trebalo namlatiti. Roza, Roza! Ne znaš ti ko je bila Roza?! Ljubav ovamo, ljubav onamo... Ne znaš ti kako je ona svog venčanog čoveka uredila? Čuti i idi dok te žena još zove. Ta, Roza ti je imala švalera oružnika, koga je podgovorila, te je sa drugovima namlatio njenog jadnog muža tako da je od tog i umro. Nikad ona ne treba rodbini, zato nikoga ni nema. Zna nju i sin, i njemu zato ne treba. Idi svojoj ženi, zaboravi sve. Došla je po tebe, na lakiranim karucama. Valjda je bolje da se na karucama vožiš, nego na kolima za skupljanje smeća. Ta pobegni od ovih kukavnih kola, kad možeš. Kamo sreće, da mogu ja.

— Ma čekaj, ni ne znam šta govorim... Zbunio sam se... ta znaš... ja sam preko sto nevolja prešao... otkud sam se tom nadao...

— Kad se nisi nadao, onda se nemoj misliti nego što brže uzmi što ti daju. Zašto da budeš tudj sudoper kad možeš biti svoj gazda. Zašto da teraš ove mrcine, kad svoje konje možeš. Ta nagladovao si se, nazebao i napatilo, još ti nije dosta. Da je sam djavo, kad te zove u punu kuću, idi.

— Čekaj, čekaj, nije to sve tako lako. Moram i s njom govoriti, moram sve čuti kako je — uzbudjeno zamlatara rukama Ivan.

— Šta imaš čuti — ljutito propisuje Vinko — zove te i gotovo. Golauš hoće da te ostavi a žena sa punom kućom zove.. Šta tu još imaš čuti. Sreća se retko javlja u životu. Čim dođe žena, a doće posle ručka, oko dva sata, prije no odemo u rad...

— Danas?...

— Ne, valjda o Božiću? Skupi se odmah i idi. Ne daj da te dvaput zove. Šta praviš tako kiselo lice, kao da moraš birati između zla i rdjavog — počeo mu prijateljski šapti i mukati ga — ta da je kako kod nje bolje će ti biti nego da si tudj sluga.

Ivanu se sve vrtilo, previralo je u njemu. Danima ga mučilo Rozino kidisanje i bežanje, a sad ga žena zove. Od naglosti ovoga nije mogao jasno misliti. Bio je kao kockar, koji poslednji hip meće i uzrujano bira tren kada će riskirati i u uzrujanju ne zna izabrati nijedan. I uplašilo ga nekako jako zbunilo što će opet govoriti sa venčanom ženom.

— Čekaj da se smirim malo. Znaš da nisam sebi neprijatelj, ali još ništa ne znam... Vidiš tu su deca, tu je Roza... Ne znam još... Eto kaži ti šta da radim?! Šta bi bilo najbolje...

Vinko se besno nasmejao kad ga je ovo zapitao. Savladao je svoj bes i opet mu prijateljski počeo šaptati.

— Slušaj, Ivane brate, ti si odrastao čovek. Veruj dosadilo mi slušati tvoju kuknjavu. Čim počneš ono me već zaboli kao da je moje. Ta ako ima boga, onda ti je on sam poslao ovu sreću. Ne budi sad glup. Ako se nečkaš može se ona uvrediti, ta i onako se uvek više držala od tebe...

Ivan ga je slušao pokorno kao dete. Ona njegova velika neodlučnost nije mu dala da misli nego je rado slušala prijateljske misli. Kad je Vinko to video počeo je i dalje ubeđivati. Spustio je glas na poverljiv ton:

— Vidi, kad je tako reću ti još štogod. Gazda govori, da će na zimu smanjiti radnu snagu, slabo ide... Ja sam stariji tu, ja sam mu bolji poznanik, ja ću ostati na kolima. A šta ćeš ti?! Gde ćeš u zimu raći novu mesto? I onda?!...

Ivan ga je pogledao preneražen. Nadao se nije ovome. U očima mu

PORODICA IVANA GRGIĆA

je bio sav užas pri pomisli šta bi od njih bilo. Vinko je klimao potvrdno glavom sa razumevanjem i produži:

— Trebalo li još da ti kažem šta imaš da radiš?! Ta izbi iz glave Rožu, izbi sve što je bilo, skupi se na karuce i teraj u selo, i nikom ni reči ne rekavši. Ne pamtiš zimu?! Zar si zaboravio kako nam se smeće ledilo na prstima, kako nam je vejavica sipala sneg za vrat, kad smo sedili na kolima. A pogledaj sad košulju, samo da ti je još sapun pa je peri u znoju...

— Znam da mi želiš dobro... — smeteno zaklima glavom.

— Onda budi pametan. Nemoj odbiti najbolju priliku života...

— Dobro, hoće li ovamo doći? — upita nekako očajmo, kao da se odlučio na veliku žrtvu.

— Da, obradovan potvrdi Vinko — Ali ne budi dete. Ako tižbaš nije pravo, ti se pravi. Za tvoju i dečiju korist...

Ivan je zamišljen polako prinašao zalogaje ustima i žvakao bez slasti, monotono, kao stara mašina. Vinko je prekidao tišinu nukanjima i ubeđivanjima. Što no se veli, kovača je gvoždje dok je vruće. I kad je otišao u štalu da svrši neki posao, ili na bunar rad vode, vraćao se i prijateljski opominjao ga:

— Ivane brate, ne budi mi sad dete...

A Ivan je zamišljeno klimao glavom. Njegove bezazlene plave oči su se smrkle, kao da leti po uspomenama i pokatkad se nsmeošio za sebe, pokatkad se prošunjavao kroz usne laki uzdah...

Vinko je nestao u stanu gazde. On je bio povirljiv čovek, najviše kod gazdarice. Dugo je tamo bio. Provirivao je na verandu, kao da čeka koga. I posle je došao Ivanu:

— Idi u gazdaricinu sobu, zove te...

Kad je Ivan uzrujan pošao šapnuo je za njim:

— Ne budi dete... — i u tome je bilo i pretnje.

Ivan je nešto čudno, mutno osećao u sebi. Osećao se neodređeno, bojazno. Sećao se ovog osećanja. Kadgod je išao čemu novom nepoznatom, uvek se čudno bojao ishoda. Kad mu je umrla Kristina, kad je onda išao u selo da moli ženu da ga primi, onda se osećao ovako. Što je bliže bio sela i njine kuće sve jače mu je srce lupalo. Obilazio je dugo oko kuće, dok se nije usudio da uđe. Sad je usporio korake što je bliže dolazio do gazdaricine sobe. Ubeđivao je sebe da ima nekog posla, da nađe štogod. Ali je bio blizo, morali su ga već čuti. Nije se mogao više vratiti, jer se još više bojao da ne otvore vrata na njega. Kliknu što već ne dolazi. Naglo je otvorio vrata. Stupio je u sobu da u prvi tren ništa nije video.

— Ljubim ruke gospodo... — muklo je rekao i tek onda spazio gazdaricu kad se ona osvrnula.

— Stupite bliže, sedite — reče mu ona nekako materinski.

On se bojazno obazre. Po crvenio je za tren, spleo se sasvim i poslušno seo, kad mu je gazdarica rekla.

U sobi je bio i gazda. U pročelju je sedila Ivanova žena. Dobro stanje je virilo iz okrugle, lepuškaste seljanke. Po držanju joj se videlo, da se izrazgovarala sa ovima i da se drži jednaka sa njima, da ni najmanje ne oseća da joj je muž kočijaš kod njih. I gazda i gazdarica su se ponášali kao da imaju gošću njihovog reda. Svi su se držali slobodno, na visini, samo se Ivan zbunjeno sćućurio u ponudeni naslonjač. On je, osećao da se sav spleo i to ga još više splete. Osećao je da bi što morao reći, već dve godine ženu nije video, ali nije znao ništa izustiti, niti je

BUNJEVAČKO KOLO

smeo kudgod pogledati. Njih troje su se nasmešili i z gledali se kao odrasli kad imaju pred sobom zbunjeno dete pa ga žele ohrabriti.

— Ivane — poče mu gazdarica tim tonom kao da hrabri zbunjeno dete, — evo došla vam je žena.

— Pristupite bliže — reče mu gazda, ali odmah i pregrize i zabušuri ovo, jer je video da se Ivan sav poplašio na to. Zverovito je bacio pogled na gazdu, kao da očajno pita, što će raditi ako pristupi bliže.

— Došla je da se izmirite, — produži gazdarica.

— Da, došla sam da dođeš kući. Tu smo ja i Stanko, došli smo rad tebe. Ako ti hoćeš... — ozovne se i Anđa Ivanova.

— Pa dobro... — procedi Ivan. On nije znao zašto je to rekao, sam je rekao da što god kaže.

— Najbolje da bude lepo — odmah po njemu gazdarica — vi sa vašom ženom.

— Da, budimo i mi već jedared u redu kao i drugi svet. Što je bilo prošlo je, u svakoj kući ima buke i plamena... Sad neka je sve zaboravljeno. Priznajem, kriva sam i ja — lepo njemu žena, ali ni ti nisi svetac. A sad, vidiš, vreme prolazi, nije red da smo mi izvan sveg sveta...

— Pa dobro... ja ne marim — procedi on opet.

Gazda i gazdarica su uvideli da su oni tu na smetnji. Da ne bi bunili Ivana, da ga ne bi saplitali, a uvidali su da oni to čine, našli su obadvoje nitnog posla.

I Ivanu se odrešio jezik. Govorili su dugo, o svemu i svačemu. Prošlo je već vreme kad se polazilo na rad, a Ivan je još bio sa ženom. Nikome nije govorio kakve su reči pale izmedju njih.

Kad je u gradu našao Vinka s kolima odlučnost mu se sjala na licu.

— No, šta je — znatiželjno ga upita odmah Vinko i baci smeće u kola kao da se sprema da prisluša čitavu ispoved.

— Čućeš — uzme Ivan korpu i uđe u kuću po smeće bez ičeg daljeg. Kad je uveče dolazio kući, našao je Mandu pred njenom kućom. Posle pozdrava odmah joj reče:

— Jeste li čuli to čudo, došla žena po mene!...

— Venčana?!

— Da — i u nekoliko mevezanih reči joj ispriča kako se desilo i odmah pođe:

— Žurim se kući, danas bio je žestok dan.

— Pa šta ćete sad? — u čudu zapita Manda.

— Ne znam još ni sam! — otegne on, ali je njegova namera ipak treptala u glasu kad je sapatom dodao: U nedelju joj idem, da se potanko razgovorimo. Malog Tomu ću joj već odvesti.

Kad je došao kući našao je Rožu gde sedi pred njihovom sobom. Bila je mrka i uplakana. Ni oka nije digla kad je on stigao. Zabrinuto joj je prišao i počeo nežno zapitkivati, ali je ona skočila čim je on oslovio i besno zaplakala:

— Dalje ti od mene. Kako ti oči ne izgore od stida kad mi još reč možeš reći.

— Ali Rože, zaboga šta ti je?

— Šta mi je, ha! — sarkastično se nasmeje ona kroz suze, ti ne znaš. A ovamo te traži pastorak... Ti ne znaš dubre nikako, a mene hoćeš da ostaviš, da kukavno pobegneš...

— Ko je bio?... Ja tebe ostaviti?...

PORODICA IVANA GRGIĆA

— Dalje! — vikne ona očajno i okrene se kao da će gristi i gricati, zatim se naglo grohotom zaplače i utrča u stan.

— Roze, rano — pođe i on za njom, ali su vrata bila već zaključana. Uzalud je lupao i molio, samo očajno, ludo, „dalje“ je odjekivalo.

On je bio smeten, tome se nije nadao da je Stanko tu bio Pred svojim stanom je stajala gazdarica, koja je sve čula. Ivan dođe snužden do nje.

— Jeste bili kod kuće, kako je bilo? — prišapne joj.

— Došao momak i mene pita da li tu stanuje Ivan Grgić — odgovori gazdarica isto šapatom.

Ona je isto bila u dvorištu i vikne:

— Tu, tu, šta želite?

— I on je odmah otišao do nje? — sa mrkom slutnjom zapita Ivan.

— Da — kratko gazdarica i nastavi pričanje:

— Volio bih s njim govoriti — kaže mladić i odmah objasni — Ja sam njegov sin.

Odmah sam pripazila — reče gazdarica, živopisno pričajući, čim sam čula ko je, jer sam znala da to može biti samo sin vaše venčane žene — a i imala sam na što. Roza se trgla kao da ste je bičem udarili po licu:

— Čiji sin? Ivana Grgića?

— Da, moja mater je njegova žena — mirno reče mladić.

— Šta hoćete, zloslutno zapita Roza.

— Pa... — poče krzmati onaj — ... mi smo došli rad njega, da nam se vrati. Ja i moja mater, već njegova žena...

— Njegova žena?! — plane na to Roza posle trenu u kome je stajala kao skamenjena. Kakva njegova žena?! Njegova žena sam ja. Nema on drugih žena...

— Kko?... — sad se obrecnuo i ovaj i videla sam kako je udario dlanom o usta kao da ih kune što je govorio.

— Da, ja sam njegova žena. Šta ste vi mislili, da sam valjda kakva kurva. Šta je, sad vam treba moj muž, sad kad ima ženu. Ja sam njegova žena, ja i niko više — sva se za tren pretvorila u jezik i počela skakati ispred tog sirotog momka, kao da će mu oči pokopati. Sva je pocrvenila za čas, mislila sam da će joj grlo puknuti kad je zakreštila: — Recite vi toj vašoj...

— A šta je on na to?! zaprepašten zaustavi gazdaricu u pričanju Ivan.

— Šta je mogao? — slegne gazdarice ramenima. Vidim da momak mora biti pametan i dobar, pa kad je video kud je zabasao, on bezobzirce pobeže ispred Rozinog jezika. Njena dreka ga ispratila do ulice. Kad je prolazio pored mene zbunjeno je šapnuo:

— Je li ova čiste pameti?! Ja nisam kriv...

Nisam mu ništa odgovorila. Kad je on već nestao, Roza je još grdila i kad se već stišala doviknula mi je:

— Jeste li videli dubradije? On mu je sad sin, ona mu je sad žena, a kad su ga prije toliko godina odvijali?! Dobro bi i bilo oteti muža od mene...

Ja sam slegla ramenima i ušla. Nisam htela njene kletve slušati.

— Dakle tako?! — uzdahne Ivan. Siromah taj momak, on je uvek bio dobar.

— Ja se nisam htela mešati, u to se nije dobro mešati — šane još gazdarica. Napravila je iznenada graju, kao da smo pod čergom. Da ste

BUNJEVAČKO KOLO

videli samo, taj momak je pravo bežao. I verujte, kako naglo se ta razbesnila, ta bi mu skočila u oči. Tako što još nisam videla. Tako naglo se raspalila.

Ama kao najbesnija aždaja. Požalila sam tog mladića...

— Pusto mu ime, šta je i dolazio ovamo — tiho prokune Ivan.

— A je li bio kod vas? — znatiželjno zapita gazdarica.

— Nije — kratko Ivan i zamišljen očajno prokune opet: — Šta ću sad. Evo zaključala se. Kako je pametna, ja mogu noćos ostati na ulici. A ako uđem, osediću do jutra. Šta da radim?!

— Bog će znati...

— Ah, gde vrag prste umeša, tamo jedino bežanje pomaže. Idem, bolje je ako nisam kod kuće.

— Šta znate. A bez večere, neopran... — poče gazdarica, ali prekine sve ukratko rekavši mu: — Laka vam noć!

On je pošao u besciljnu šetnju. Nije hteo ništa misliti. Hteo je samo da ga prođe vreme, kad se umori i sanjivost ga savlada, onda da kojikako navrati kući. Valjda će se i ona dotle isplakati i izbesniti. A nije valjda toliko pomamna da usred noći pravi dreku i čudo u tuđoj kući. Išao je kroz noć, lunjao oko svirke i svetlosti i gundao među zubima, kako tek može biti jedna teška noć, iako je ova laka. I nije hteo baš ni o čemu misliti.

(Nastaviće se).

L. B. Snagan

Kovitlacima bolesničkog beznadja

Ne, ovo ne može biti pesma,

Ovo je samo ispoved iskrena, sirova i presna.

Pred očima uvek lebdi kraj.

Pa ti gorči sve.

Obećaju ti zagrobni raj.

A ti kunjaš kroz pakao i kuneš: još mi se ne mre,

I ne možeš verovati boga...

Niti ga štuješ.

A kako bi utešna i jedina iluzija bila vera?!

Al ne, ni zlatne snove u zvezde da kuješ

Ne da ti očaj.

Nit u ljubav penušavom slašću ne smeš ti zagristi,

Jer u nestajanju, crnom umiranju,

Izgubljenih slasti,

Virovite te bogovske strasti

Sažeće te pijanog okusa propali otisci...

Ne, ne može ovo biti pesma...

Ovo je samo iskrena ispoved,

Otkrivena iza maglovitog sumornog povesma,

Što se leluja pred Smrću

IGNJAT R. KONJOVIĆ.

JESEN

Košava se budi i proteže moćno preko naših ravni. Kad se zasmije u kikotu joj zlobna pretnja, a iz usta sipi kiša uvelog lišća.

Za zlatnim zrakama sunca vazduhom jezde na jug svilenkasti plovci lasta.

Bolesnici tuguju za zlatnim nebeskim prozorom i tiho plaču u kutu pred maglama što će ga zakriliti pred njima možda naveke.

Samo se berbači raduju za dan. Miris zrele prirode i oštar vazduh draži mladost. Berbači se raduju za dan dok telo vinograda ne iskasape. A onda?!

I kroz orondalo čokoće košava zajujuče tužaljku za jednom godinom nestalom u ništa.

Sve šušti sivim umiranjem u prirodi.

Mraz pred metom priteže tvrde opanke i vrca sa ostruga inje ...

Zdravko Sr. Antić.

MOLITVA PRED SUTON

Prazan je hram

Ja sam sam ...

Gospode, ne, od ovog sutona što je tako blag

čuvaš da me

Ovaj me suton potiče samo na radosni uzdah

K Tebi; a same

Noći su mi mati! ...

Čuvaj me od strašna grijeha tame

Što nam dušu klaja

Po kaljuži valja,

Najgadijoj ...

Gospode, Tvoj lik najdivnija

Najsvetija

Sena,

Nek bude koprena,

Da mi svetli lice

Da ne padnem nice

Pred zamkom ...

Prazan je hram

Ja sam sam ...

Dok nisam u hramu

I osećam tamu

Kako slazi u me,

Tebe molim da mi

Sjaš u ovoj temi

Da me prigrlj sjajni Tvoj lik ...

*Molitvu ti šaljem pod oblake
Više
Više...
Očuvaj me grijeha
Gospod,e Sveti,
Dok mi duša
Leti
Pod oblak...
Mraka je pun hram
Dok molim sam...*

B. H. VOJNIC.

N A Š E K N J I G E

Naše uredništvo je postavilo sebi zadatak, da budi interes za književnost i nauku u ovim krajevima, a uglavnom u Subotici. U krug njegovog dilovanja pogotovo spada to, da svoje čitaoce upozna sa plodovima pera ljudi iz našo najuže okoline.

Tako će ono progovoriti po koju rič o svim novim knjigama iz pera Subotičana i obazriti se i na one knjige posli oslobođenja, koje su ugledale dana dok još naš list nije postojao. Počinjemo sa jednom knjigom iz 1923 godine i time pokazujemo, da ih nećemo uzeti hronološki.

Večna vatra, pisme Lazara Stipića — Subotica 1923. Jedan početak i možda i svršetak. Što se nije dosad nastavio taj rad, možemo samo da žalimo. Gospodin Stipić se morao uplašiti sridine, koja i danas malo smisla ima za slobodarsku iskrenost. Izgleda nam kao da se on na časak istrgao iz svoje sridine i kao znak te časovne emancipovanosti doneo zbirku pisama, koje vikovima konvencijama zagrižena sridina nije mogla nikako svariti; on se pak toga pristrašio i vratio se u naručaj stari.

Dvadeset i nekoliko pisama. Od prve do posljednje u snažnoj atmosferi vične vatre. Erudicija snažna. Snažno iskren i slobodan je pisnik. Sensibilno erotičan je na pojedinim mistima. Ljubi i plače. I dosta misli. Misaonost se provlači, fino se potkrada kao višto plasirana insinuacija.

I sve to podvučemo dikcijom, koja je pokatkad graciozna i prosto otmena. U prve dvi pisme se pisnik samo rasplinuo sve do ivica stihovane proze. Kao niki uvod ili objašnjavajuća hladna meditacija polako teče jedna od njih.

Motivi izgledaju spontani, netraženi, ali se pisnik ograničio skoro na jednu liniju. On se stalno muva oko vične vatre i jadikuje ako ona dogara ili uz kliktaj grije na njoj svoju dušu,

čim ona snažno zaplamsa. On strahuje od mraka što će pasti posli njenih poslidnjih žižaka.

U tehnici i formi sudaraju se razni uticaji. Prifinjena, skoro sladunjava aristokratska francuština sa jedne stranice prilazi na drugu u otsični modernistički ton, be zikakvog tremola.

Sam sastav pisama je dosta neuravnotežen. Gdigdi u tonu posliratne uzrujanosti i raskidanosti sa gubljenjem harmonije baš u pripotentnom traženju same nje. Ima redaka gdi je priviše kazano, a mi se ne možemo siti napitati: zašto?!

Stvarno, pored sve simpatičnosti ove sveske, potkrada nam se pod književni ukus i štogod tvrdo, raskidano i nikako naslućeno tragično. Nikako vije iz stihova, da se pisnik borio, da što više prićuti hladne zirove u plamenu vične vatre, a dvostrukim naočarima je gonio svitle plamove. Prićutao je silom što od svoje nutrine, ali se ono nezvano prišunjalo. Moglo je to biti veličanstveno lipo, da mu je pisnik pustio slobodan i uzvišeno bolan žljeb. Ovako naslućivano gorči nikako kao prizreni gnom što se i protiv zabrane došunjao na svadbenu pir.

Iako malo monotona zbog stalnog otsjaja naslova, ova sveska je neobično privlačna i zanimljiva. Upravo je ona samo jedan ciklus u ovaploćenju pisnikovog talenta, i mi se skoro sa protestom pitamo zašto je pisnik uskratio, od nas uživanje ostalih ovaploćenja. On prosto nije imao prava, da začuti, pošto je pokazao svoj talenat.

Nas bi neobično obradovalo kada bi g. Lazar Stipić sada, posli prohujalih jedanaest godina iznenadio književnu publiku novom zbirkom, koja bi nosila u sebi evoluciju tih jedanaest godina.

Kako će Subotica književno disati na našem jeziku, kada i oni ljudi koji imaju talenta začute odmah čim im prve stvari nepovoljno primaju pojedine individue. Istrajnost samo.

Ivan T-i.

K R O N I K A

BUNJEVCI NA FESTIVALU U LJUBLAJNI

Naše malo pleme je opet imalo prilike, da prikaže svoje lepe igre na sveslavenskom plesu u Ljubljani. Naime od 4—10 septembra o. g bila je priredjena jedna retka manifestacija, na koju su bili pozvani i Bunjevci iz Subotice. Tom pozivu se odazvalo „Kat. divojačko društvo“, zajedno sa „Momačkim kolomf“, a kao tamburaška družina pratili su ih članovi subotičkog Sokola.

Sam doček gostiju, kao i cela priredba u Ljubljani je bila na neobično svečan način obavljena. Naročito lepo i su bili dočekani Bunjevci, koji su prosto bili zasenjeni ljubaznim i bratskim prijemom braće

BUNJEVAČKO KOLO

Slovenaca. Naši su bili svuda i na svakom mestu pogošćeni, dočekani i uživali su za vreme celoga boravka sve moguće povlastice.

Za vreme plesa bila je publika specijalno pozorena na igru koju su naši Bunjevci izvodjali. Što se tiče same igre zato je najbolji dokaz uspehu kiša cveća, na koju su naši igrači dok su ispunjavali određeni programi.

Povratak je naročito bio dirljiv za „lepi dečaci“ — i „bačvanske deklince“, kako su Slovenci nazvali. Bilo je na rastanku zagrljaja, pozdrava i pesme, tako, da su sve odzvanjale ljubljanskobrda od pesme i subotičkih tamburaša. Voz je već bio daleko, na stani su se još uvek videle ruke visoko dignute kako s njima zadnje pozdrive rastanka šalju onima koje su iako za ovo kratko vreme, jako zavoleli. Na istome plesu su učestvovali i ostali slovenski narodi, kao Šesi i Brari. Naročito su se Bugari interesovali za Bunjevce, dočim su oni česima već vrlo dobro poznati.

Mi treba da budemo plemosni, stin, da smokao jedna mala manjina mogli pružiti svoje lepe narodna igre svima Slovenima, a od kojih mnogi možda nisu znali za nas. Nisu ni znali za Bunjevca za koga su mnogi već prolili krv želeći ga predobiti za sebe, iako on nikada nije ni najmanje pokazao interesovanje, nego je i dalje ostao i ostaće vekovima Bunjevac-Jugosloven.

Petum.

P O Z O R I Š T E

SEKCIJA NARODNOG POZORIŠTA Z BEOGRADA U SUBOTICI

Odavno je Subotica i nejnja okolina osećala za jednim pravim pozorištem — školom za javnu kulturu i prosvetu. I najzad je došao dan, kada je stigao u subotičku sredinu skoro savansambli prestoničkog pozorišta. Subotička publika će veoma zahvalno ledati na sve one, koji su ma i najmanje učinili, da se ostvari njihova savna želja. Mi nismo mogli skoro nikad toliko biti osigurani, da gledamo dobro pozorište i to za čitav mesec i po dana, kao sada. U Subotici nema stalne pozorišne trupe, za čega je opet bogzna ko kriv, a koja je bila i stalno radila, ona nije naše stanovništvo vaspitala u današnjem duhu jugoslovenstva, nego je još odnarođivala. Hvala Bogu ta ustanova ne radi više aktivno, a mi smo dobili naše glumce, naše reči, iako neza stalno, a ono bar toliko, da svi mogu uvideti kako mi bez pozorištne možemo ni živeti.

Trupa se zadržava kako smo unapred napomenuli oko mesec i po dana t. j. od 15 septembra do 30 oktobra o. g. i stamila je za tu svrhu veoma dobre stvari. Tako će Subotičani imati prilike da bar jedno kratko vreme uživaju u umjetnosti, na koju su oni etko dospevali. A koja će možda toliko delovati na njih, da će uvideti, da gradsko pozorište ne treba samo ime danosi nego da u sebi i glumcima.

Petum.

PREZIMENA STARIH BUNJEVACA

izdavanje radova onih naučnika, koji budu radili u carigradskim arhivama u kojima stari, požuteli spisi kriju još mnogo interesantnosti iz naše slavne i tužne prošlosti.

Zasada objavljujem stara prezimena naših Bunjevaca, koji su živeli u preprošlom veku u Subotici. U subotičkoj gradskoj arhivi postoji jedna stara knjiga koja sadrži podatke o svim licima, koja su 21 maja 1782 godine kupila od gradske opštine zemlju. U svoje vreme, izgleda, gradska opština je naseljavala na svoje zemljište građane i prodala im je zemlju čiju kupovnu cenu su oni mogli da plate u roku više godina. Među tim prezimenima nalazimo najviše onih, koja i danas nalazimo u Subotici, a to su većinom: Vojnići, Skenderovići, Stipići, Mamužići, Malagurski, Šokčići, Vujkovići, Vidakovići itd. Ima, međutim, vrlo mnogo takvih prezimena koja su već potpuno izumrla kod subotičkih Bunjevaca ili ih vrlo malo ima. Nalazimo među ovim starim prezimenima takva, koja nose u današnje vreme najviše Jugosloveni u Bosni, Lici, Srbiji, Hrvatskoj. Prema tome vrlo je verovatno, da doseljavanje Bunjevaca u ove krajeve nije bilo upućeno samo iz jednog kraja već iz raznih jugoslovenskih krajeva.

Radi sličnosti nekih prezimena koja danas susrećemo većinom kod pravoslavne braće, moram da kažem, da sam po imenima proveđavao da li su nosioci sledećih prezimena bili katolički Bunjevci i navodim samo takve slučajeve:

Arunčić, Alačić, Anišić, Augustinović, Babkić, Bedrenica Bernjakov, Bostančica, Bartulov, Bosantić, Banov, Bišćan, Banašev, Balunović, Bošnjacki Bešlaga, Brajčić, Beretić, Burnaćev, Berešić, Bernjakov, Bojanić, Budimkić, Berlić, Beširević, Bernić, Bošurić, Bandić, Beljin, Borović, Blabić, Bundić, Bartulović, Curnić, Crkvenjak, Cibulka, Carević, Cievara, Cvitnić, Četva, Čelatov, Černoglavina, Čelikov, Černi, Čonkić, Danak, Dević Dikić, Dedin, Drulin, Djumić, Dermanić, Duić, Dušek, Dujmović, Dubičanac, Dujmaić, Dundjerin, Djumić, Djučanov, Djukin, Djunković, Djočanov, Franceškov, Guganović, Golina, Grunčić, Gečin, Guberov, Gočanov, Gotovac, Haček, Herčić, Ivadina, Ištoković, Jančić, Jančin, Jakelić, Jakubić, Jahahec, Jurgoš, Jesenić, Jelašić, Jotovljev, Jurković, Kačudić, Kraguević, Kleno, Knešević, Kočenda, Kubatov, Kučo, Kolić, Kilin, Kandaba, Karaković, Kulitim, Kikin, Katrinka, Kekezov, Kanović, Kareta, Kramarić, Kluhaček, Katičić, Kačkundić, Kuktin, Kulišev, Krčalić, Laušev, Lepoev, Lakovljev, Ličanović, Lipi, Marulov, Mitrčić Matulov, Matakov, Matanov, Merkoević, Maistorov, Milić, Mamić, Musia, Motika, Malečkov, Matečkov, Matić, Miholjčić, Markulin, Mihailov, Maslić, Manković, Malianev, Misuraj, Meštrov, Malcarev, Malokovski, Malogurski, Marčetić, Natezić, Ničić, Nosian, Omerović, Oričić, (plemić), Ostrinka, Oljuz, Pasenović, Posnić, Pokrić, Pavić, Poreduša, Pašić, Perkov, Ptičanić, Pataričić, Pistolarev, Perišić, Pozdenić, Pletić, Paborov, Pećarić, Podrugačev, Pacanov, Pajvandžija, Pečenka, Puček, Peanović, Puzanov, Pavišić, Perutić, Radaka, Rihtarev, Rakidžia, Rapić, Rehaski, Rogana, Slabopašić, Sadaja, Suknović, Sučić, Senjin, Skenbić, Setrov, Sabovljev, Serletić, Sakradia, Saragović, Savić, Sikotin, Serčev, Šević, Šokac, Šaraga, Šetrov, Šikotin, Šošev, Šubekov, Šiak, Stavkić, Suturov, Stadkić, Stolniković, Tačkov, Tašković, Travenić, Totovljev, Tubić, Tošić, Tončić, Uvatin, Uglešić, Ušumović, Verušić, Verčić, Vidović, Vukelić, Vlaucanov, Vizdah, Vujavić (plemić), Vrbnjak, Valjišin, Vujanin, Verbanaić, Zec, Zečev, Zlatar, Zdilarić, Zljerad, Žagar, Žagović.

Joso Šokčić

NAD VODOM PLAVOG DUNAVA

Pređa mnogom se lije voda plavog Dunava ...
Kroz duge poljane, nepregledne ravnice
Sušteći polako svježi skute svoje
Prolazeći brežuljčice i dolinice ...

Kao voda ova, ponekad su i želje moje ...
Ko ova vedrina nad vodom plavetnom
Duša moja ustalasana
Biva sretnom ...

Stojim kraj vode, a žedana prsa sa suha ...
Glas se otima iz grla i vodom Dunava plovi
Tiho se negdje izgubi ...
Neprestano trga se iz grudi uzdah novi i novi ...

Svaka biljčica šuti ... svako drveće sanja ...
A moja miso se buni ...
Svaki val se izgubi ... i laka pjesma se ništi ...
A s grudi bol se runi ...

Utjehu ovdje sam htio naći, Dunave plavi,
A sve tako šuti ...
Tek polako opada lišće i vodu ko miso moja pitanje:
O svemu, burka i muti ...

B. H. VOJNIĆ

Noćas je opet pun mesec i zvezde tako divno sjaju, a misli su mi se između njih splele tražeći tvoje usne tvoje oči i tvoj osmeh. Stražar u daljini trubi za počinak i mir, a ja se u strahu pitam: koja si ti?

Da li ona što onako trepti? Ili ona što titra u zeni mi tako? Ili ona sjajna, ponosna i gorda? Ili ... oh! Ne! ... Ne, ti nisi ona što očas pade! ... O, kako je strašna sudbina njena.

A, sad znam: ti si ona najsjajnija, ponosna i gorda što nako bdiš i brijiš otkucaje moga srca, ti si ona što me voliš više iznad svega, ti si ona koju ja ljubim, koju obožavam i za koju se borim čitavu mladost svoju!

Jedan lutajući oblačić zakrili tvoj sjaj i duša mi uzdrhta ko slabi listić na strašnoj oluji. Zatim ga nestade u mračnim dubinama neba i ti se ponovo osmehnu. Draga! kako je divno biti srećan, kako je divno voleti, bezgranično voleti!

Vero, ja te volim! ...

Sombor, 4 IX 1933.

BORA Đ. KOVAČEVIĆ

POVRATAK

O, kad me Neumitno provucara
 Iznad tamnih Smrti bara,
 Pa se nekim čudom vratim u dolinu suza
 Zaklikćem tad osloboden paklenoga uza.
 Ne vidim grubog kama,
 Ne grli me mrzla tama.
 Sve mađijska obvlada metamorfoza,
 Sve sunčana blagorodna je loza.
 Gde mučno, pusto bilo tamo sad na svakoj steni
 Vidim cvetnjake gde šapću mirisom prekriveni.
 Gde zavijaše glasnici muka jauci,
 I sisali mi krv očaji ko pauci,
 Tu blagu ruku priklonila nepovratna prošlost
 I nade doje ko omamna tečnost.
 O da, kad me Neumitno provucara
 Iznad tamnih Smrti bara
 Pa se nekim čudom vratim u dolinu suza
 Lakne mi tad jedan časak od paklenog uza.
 Izgleda mi plamom zlatnim uvijena svaka moja meta,
 Kudgod kročim maštarim tad divne bajke životnoga
 A posle?! [kreta.

IGNJAT R. KONJOVIĆ

PORODICA IVANA GRGICA

Manda je pretrčala u podrum kod Jele, da uzme nešto zelja. Začudila se kad je tu zatekla Ivana gde razgovara sa Jelom i njenom ćerkom, snahom Rozinom. Razgovor je morao već odavno teći, bio je pri kraju, a Ivan pri polazu.

— Jeste li čuli, među mojim prijateljima opet čudo — okrene se Jela Manda. Ivan raširi ruke, kao da veli: šta mogu ljudima. Manda pogleda pitajući.

— Ostaviće Rozu — nastavi Jela — zove ga venčana žena. Jeste li to videli, gde se za našeg Ivana žene otimaju. Kako je došao u modu — završi sa peckanjem i malom sprdnjom.

— Najbolje će biti, ako se što brže izgubim odud — odmahne rukom Ivan — vama se ni onako ne može dokazati. Samo sisate iz prstiju... Manda se nije htela mešati u razgovor kad je čula o čemu je. Uzela je zelje i pošla. Ivan se uputio s njom uz dovikivanja sa Jelom i Marijom. Kad su izmakli iz njihovog dohvata Manda ga oslovi skoro prekorno, kao stariji zaštitnik, koji ga je jedared već spasio i zaštitio.

— Šta je to, šta čujem opet?...

Ivan je odmah odgovorio, kao da polaže dužni račun tom zaštitniku.

— Ta nisam smeo pred njima reći, a vragovi prokleti dočuju sve. Bio sam kod žene — poverljivo spusti glas. Tri dana sam bio tamo; a kazao sam Rozi da idem bratu. Brat je preko u gradu, a ona u selu...

BUNJEVAČKO KOLO

— Pa šta?! — preseče ga Manda kratko, dajući mu time na znak da kratko i odgovori.

— Samo nikom nemojte reći, dosta mi ona kuka ionako — obazre se on skoro bojazno, nije li ko u blizini da ga može čuti. — Ove nedelje ću još raditi a iduće oko utorka će doći kolima po mene... Ona je nazrela i kosu mi skida s glave...

— Dakle tako.

— Šta ću, bolje ne može biti. Nije mi baš milo, znate kako je... Navikao sam već na Rozu. Tamo sam, dobro mi je i sve i vidim da tako mora biti, a opet mi je srce kod Roze. Iako ona kuka, i grdi me i sve, opet nekako sve me misli njoj vuku i eto... Ali šta ću...

Manda se zamislila. Slušala je Ivana kako joj prigušeno i nevezano šapće. Na njemu se videlo da priča pod utiskom preživljenih uzbuđenja.

Videla se jedna zbrka, nedređenost, pritešnjenost...

— Ne znam zato još ni sam, — zamlatara mukama uzrujano — doće po mene u utorak, ali još nisam odlučio... Ide mi se, a eto tu Roza i...

Manda se setila kako joj je Roza došla i sva bojazna, kao da krišom šapće pred neumitljivim tiraninom rekla:

— Znaete da će me ovaj čovek ostaviti?!... Ostaviće me, izlanuo se sad već... bio je tamo... — teskobom je kidala bojeći se sama svoje savesti.

— Zaista, ja vam ne znam ništa reći — progovori Manda sad Ivanu — ali me čudi kako vi to za Rozu...

— Znaete kako je... — iskriivi se on i počeo povlađivati Mandi — povrh svega opet smo mi bili svoji. To je tačno da mi dušu jede i sad, kad počne vikati. Jutros je baš tako. „Dvanaest godina si živio sa onom pokojnom crknutom — vikala je — i nije te ta venčana... dirala, sad hoće da te otme od mene.” Pa zašto je moja pokojna Kristina crknuta? — nežno sa tihim protestom se okrene Mandi. Posle predaha opet počeo navadati Rozine grubosti. „Živili bi mi sada, pogodili bi se obadvoje služiti, samo da tih doteranica nije, da te kojičije kopiladi nije. Ko zna čija su to deca, sa kime ih je zapatila ta crknuta...” I sve tako — produži da se tuži Ivan — svaka reč joj je: kopilad, ničija deca, ta crknuta mater... A oni su moji, dragi su mi.

— Pa onda?! — čudno ga zapita Manda, na što se on sav smete.

— Ali kad mi plače i proklinje me — sav smeten i raznežen procedi — onda mi je žao i ostao bih kod nje.

Manda je znala zaista kako Roza zna kukati i proklinjati. Nije na to mogla ništa reći. Slegla je samo ramenima. Tek juče je o ovome čula sve iz njenih usta, dabome sasvim drugačije.

Ivan nastavi kao da izlaže razloge kake obrane:

— Ona će odmah prepisati na mene dv lanca zemlje. Kuća u gradu nosi kiriju... Četiri lanca će uživati sin čim se sad oženi, a ostalih deset i ta dva moja, mi. Ima i vinograd.

Manda se uzdržavala da mu išta kaže što bi moglo uticati na njegovu odluku, ali se sad nije mogla uzdržati.

— Pa šta se vi onda još mislite? klikne skoro karajući. — Roza, kaka Roza?! Sami vidite kaka je, i htela vas je ostaviti. Nemojte sad mudrovati...

— Nije baš ni ona blago, — preseče je Ivan braneći svoj stav i obrazlažući svoju slabost pri odluci — ne zaboravlja se ni ona lako.

Imali su je svi u selu, koji su je hteli. Sad se naprovađala i hoće da postane opet čestita žena...

— A Roza? Koliko je dragana Roza imala?!

— Otkad je sa mnom, ni jednog — uvredeno se namrkosi Ivan.

— Otkad je s vama, da — popusti Manda, na što on dalje počne braniti svoju neodređenost.

— Moramo dalje biti ljudi. Moram priznati, da je ona meni donela pomalo svega i sve smo to pojeli i potrošili i sad da je ostavim bez ičega?! Da, da, sve to nije tako prosta stvar. Ovamo ona, ovamo deca, pa ona venčana u selu... zuka, brzina... Preti mi se da će me ubiti.

— Roza?! — začuđeno usklikne Manda.

— Da. Nanjušila je, a ja nisam mogao dugo tajiti. Nisam mogao mučki pobeći... a i ona sama me je htela ostaviti. Sad me ne pusti. Otkako je Stanko bio, čudo sam preživio.

— Pa šta joj je? — negodujućim zaklimum glavom Manda.

— Promenila se žena. Prosto poludila. Nije čudo što ne znam šta bih. Kao da je sto godina otkako je želim ostaviti, toliko sam već pretrpio. Ako je dan, ako je noć, zvoni i čangrće mi kako će me oteti, kako ću je mučki napustiti i sto čuda. Ne znam gde mi je glava. Nemojte mi se čuditi. Išao bih ja tamo, ali eto... Mogu me i tamo jedan komad držati i opet nogom u... Budite ovde pametni — očajno slegne ramenima.

Manda se u nedoumici počese iza uva i sva se obradova što je morala jednom poznaniku odvratiti:

— Dobar dan, dobar dan! Hvala na pitanju, dobro. Kako vaši... I kad je posle nekoliko uobičajenih reči doviknula i oproštajno „zbogom” sa olakšicom se okrenula Ivanu. Ivan je čekao i sad nastavio:

— Jeste li to čuli, kaže, da će i ona ići sa mnom kud ja pođem. Kuda mogu s njom?! Zatim mi kaže, da će me usmrtiti. Ja sam je upropastio, uništio sam joj život... Šta sam je upropastio i šta joj mogu ako sam je upropastio?! Eto, kako smo iznašali sa smećem i gar iz pećiju nakupio sam joj koksa za zimu, panjeva i kojikakih otpadaka. Imaće da loži čitave zime. Ali to nije ništa. Ona će meni suditi. Posle mi veli: — Idi samo, idi već što brže, da te već ne gledam. Samo neka te već nose vragovi, jer ćeš mi upropastiti zdravlje i živce. Sad ćeš ići, sad nećeš... Idi, neću vas ja dirati, pokazaću svoj dobar odgoj i ponašanje. Nemojte kazati, da vas ja saplićem, neću vam smetati, samo me već ostavite na miru.“ Šta znam onda?!

— Pa i najbolje bi bilo da što pre nagnete ma na koju stranu, jer ako kaže da će joj se živci upropastiti, nije ni čudo — prihvati Manda.

— Ja joj kažem. Šta tu možemo u praznim jamama. Znam ja da je ostavljam bez ičega — opet se razneži priznanjem Ivan — i kazao sam joj da ću pokušati od one izvući koju stotinu pa joj poslati, da može štogod početi. A i ja ću gledati za se i za decu. Zaodeću sebe i decu, prozimovati i skupiti koju paru ako uzmognem, pa ako nije dobro, a mene evo s prolećem. Šta joj mogu drugo reći. Šta ćemo jedno drugom na zimu, kad budemo i gladni i pusti...

— To je tačno — zaklimum glavom Manda. Šta vi znate... Tako je, tako... Kod Roze je sad uvredjen ženski ponos, otimaju joj muža, sad se grabi za vas, a kad to sve prođe i zima dođe? Šta sve može biti onda? Ako se onda ne uzgrabi za vas?!

— Vidite, a sad još više i kidiše na mene da će me usmrtiti. Ta idem, idem — počne preda se gundati — idem ma da me vragovi če-

BUNJEVAČKO KOLO

kaju tamo. Dosta sam se nagladovao i navukao velikih korpa smeća... Ne vuče me srce u jamu smeća...

Stao je. Pred očima mu je bila ona ogromna gomila smeća što su je on i Vinko i drugi ovaki danomice vukli iz grada. Osećao je kako kroz korpu što su je vukli na ramenu sipi za vrat, kako se u znoj lepi i obavija čitavo telo mirisom jame za izmet. Sa obe strane kolskog se-dišta se klate zavežljaji. Na njih peče sunce. I hleb se suši, jevtini me-sarski proizvodi užeženi odišu erkanjčinom. U neke gadljive bore mu se smrklo lice kad je sve to promislio. I kao da mu je laknulo, uzdah-
nuo je kad je nastavio o drugome:

— Radiću kod nje, kako i ne bih na svojem. Dvanaest lanaca, ve-
lika bašta u kojoj sve za kujnu rodi. Ta biću i sit i napit. Ne marim,
neka se snjuši i dalje sa drugim muškarcima. Kad je taka, šta ću,
samo da se već jedared čestito najedem. Prošle su mene već te godine
ljubavi, moram gledati za drugim. Ta tamo je kuća i sad puna... sred
leta. Pet pola slanine — naglasi on — nadevanica šunaka, kćice pune
masti, živine, prasica. Ta kad sve to vidim, i promislim šta sam ja imao
već godinama... Zašto bi me onda ubijala?! A bojim se znate, ona je
uzela u glavu da sam je upropastio, pa se može rešiti na sve. Ovamo
je ona, a onamo i Martin berber s kojim je živila ona venčana, i on
može da poludi, pa se bojim. Šta znam, šta oni stvarno misle.

— Umiriće se već ona, samo vi to što brže raskrstite. A kakog
prava ima berber, valjda je to vaša žena. Vi bi još mogli njega... on
vam je oteo ženu.

— Eh, ne znate vi kako je to u selu. Sad, kad sam bio ona tri
dana, saterao mi je strah u pete — reče na to Ivan klimajući ozbiljno
glavom, sav se stresavši i pri pomisli na to.

— Pa otkud — obrecne se Manda — iako je selo, i onda su to
ljudi. Moraju shvatiti vas i pustiti na miru.

— Eh, eh — uzdahne Ivan — ljudi su i u gradu, a šta nam je svak-
dašnjica? Bojim se svega, samo kad moram šta ću. Eto vidite!
(Nastaviće se.)

B. SNAGAN

JE LI, DIVNO JE...

Tako Joli! Sjedimo na klupu kraj križa. Odavde se vide
salaši daleko, daleko... A kraj nas gle, kako divno: Jesenski
zeleni Do i kroz njega se lijeno prelijeva voda... Tiho je, utješ-
no je... Sjedni samo Joli, a ja ću pogledati na križu što piše:
Natpis: „Jašo Čović, zemljoradnik, podiže ovaj križ za sićanje
Pripetog Spasitelja“.

Čuj, Joli, pričaću Ti o napretku naših ljudi Bunjevaca. Da
znaš, kakvo imanje imaju Ti bi se zanjela... Ovaj Čović, vlas-
nik križa, imao je prije svjetskog rata nekoliko lanaca zemlje.
Ima šest sinova, tri kćeri. Svi su radili. Mnogo radili i danas ima
sto lanaca i ovaj šumni, bogati najur. Pogledaj, Joli, ustani
Joli... Mnogo nas ne zna, ali ja kažem: U našim Bunjevcima
ima mnogo vatre i snage za rad. Neki istoričari kažu, da spadaju
među najljepše ljude na svijetu, ali i to stoji da su jedni od
najmarljivijih.

Da odeš u majur začudila bi se: Sto komadi marve, dvadeset konja, a svinja ima i hiljadu ...

Slušaš Ti Joli, ja govorim? Zar i malo pažnje svraćaš mome pričanju? ...

Do se napunja maglom i neki hladan zrak nas udara u lice ... Zamotaj se, Joli, vidiš kako dolazi nečujno zima. Pred nama su svjetska žita, oranice se odmaraju, na striništu se čuvaju svinji i marva. Eno, Joli, vidiš onu marvu? Čuješ li kako zvone i od tog sav Do ječi i titra poljima ...

Jeli, Joli, kako je divno: Predvečerje. Obilan Do. Samoća. Sjećanje ... Je li kako je divno čuvati marvu, a ona Ti u zahvalnost sitno zvone ... Prezirem gradski život. Namješteno, ukočeno, krvavo ...

U ovom Dolu teče voda i spaja Dunav i Tisu. Kraj njega salaš. Bogati salaš. Voće, vinograd, hrastovi, Staje ... To je bogat salaš, majur, mali svijet za sebe.

A kada se spusti veći mrak i kada nam zvijezde izrastu poćemo atarom tamo do ćuprije, skrenućemo u Do u ritmu koraka naših biće nešto svježije ...

B. Hajdu

»OCE NAŠ!« ..

Uskrsne li mis' o i snaga
u jedan vihor nesvhatljive sile
i ugnile prošlosti
čar se svije u reč
i ime Gospoda Boga blaga.

Zapljuska li zenama
krv mlada opojena srži
i dubinom sreće čoveka
opet je potrebna jedna reč
velika ali sveta:
Gospode Bože naš!

Poslednja mis' o života
u luci i tišini smrti
zaboraviće i strti
bol imenom Gospoda Boga.

Makarska, 1932.

BORA Đ. KOVAČEVIĆ

JEZIVA NOC

Čujem sat na zidu: tan, tan, tan.
Tišina. Jeziva novembarska noć.
Na moje zamorene oči još ne dođe san.
O, majko, majko, ti nećeš nikad doć.

„Odmori se dete“ tetka mi reče,
i šapćući miluje moje plave kose.
Ne mogu tetka u duši gori, peče.
O, zar moju majku sutra da nose?

Zar neće zasvetleti više dva oka plava?
Zar neće majčinog osmeha više biti?
Bežite misli. Užasna je java.
Ne, ne, tetka ne mogu noćas spiti.

Majčine nežnosti imati više neću.
Neće njena ruka milovat mi kose.
Zar majki da palim posmrtnu sveću?
Zar hoće za navek da je nose?

Stanite ljudi! Ostavite mamu!
Da li, da li je zbilja mrtva?
Ostavite me! Ostavite me samu!
Da se osvetim da nisam kobnoga sna žrtva.

Ah, java... Čelo je njeno hladno.
Lice žuto hladnije od kama.
— O, ljudi, pustite dete jedno!
Ne nosite!... Ostavite!... To je moja mama!

ZORA J. TOPALOVIĆ

ZELENAŠ BEZ ZARADE

ICIG (revoltiran): Šta mi je? O Adonaj, oprosti, Jehova. Šta mi je?! Pa šta me već ne pitaš koliko otštetu ću primiti, na koliko ću pristati. (Poltronski naglo): Pa znate, kad bi se udesili nikom niša ne bih rekao, povratio bih ovo... (Pokazuje papir sav ugužvan.)

RACIĆ (gleda ga ne shvatajući, zatim se nasmeje): Gospodine Vaserkopfe, jeste li pobnavili ili nikad niste bili pametni? Govorite.

ICIG: E, onda neću ćutiti, zaklaću te ako nećeš platiti. Nemam milosti, moralna toljaga, priručnik trgovačkih trikova...

RACIĆ: A ne zelenaških i iznudaivačkih trikova?!

ICIG: Uzalud se braniš i izmotavaš. Dakle nećeš otštetu? U! U! U! (Kadgod tuli, pograbi se za glavu i juri sobom.)

RACIĆ: Ali Kopfvaser i Vaserkopf... ili kako je vaše ime?

ICIG: Zvao se ma kako, sad ćemo se obračunati. Ovako me oklevetati i još ne da čoveku da koju paru zaradi! A što... Ha, to nije ništa? nom... Ha, to nije ništa?

RACIĆ: Šta vi to govorite?!

ICIG: Čuti! Hajde sa mnom na dvoboj, sad samo krv može oprati moju čast! Biraj oružje. (Pruži mu kišobran i papir) i kad primeti): Uh! taj prokleti kišobran. Zašto ste to napisali?

RACIĆ: (koji počinje nazrati): Šta je sa vama?! Šta se tu derete i tulite kao ranjeni bik, a ne kažete šta hoćete?!

ICIG: U! U! U! Hoću da te proguttam, da te zadavim... Hoću da te prodam!

RACIĆ: Ne bi ti ni rdavo palo. Znam ja da bi ti najradije prodao i čitav svet i oca i mater. Ali sad je dosta. Ako još uzvežbate ovde jačinu vašeg glasa, telefoniraću u duševnu bolnicu da...

ICIG: Ha, da te tamo zatvore?! Misliš da ne znam, da je to najbolje sklonište za ovake klevetnike i zavodnike. Ali mi nećeš uteći. Platićeš mi za ovo. Ako nećeš, moralna toljaga. Misliš bez kazne.... (Čita sa papira): ..., „Onaj tvoj matori magarac”... Ja sam matori magarac? Ja?

RACIĆ: Ah! (Za sebe): Dakle pismo si našao... (Prigne se nesvesno, da bi bolje zagleda papir u Icigovoj ruci.)

ICIG (pobedonosno): Dakle?! Ja stari magarac?! A ti s njom?... Imam još sve zube, pokaži tvoje... E, samo da mi nije dužan, ali odmah bih ga ubio. Odmah... (Čita): ..., „onaj tvoj krezubi mačak što na gomili novca čami!!! Ja krezub?! Rekao sam ti već da imam sve zube. Tim gore po tebe (lupa zubima) pregrišću ti grkljan.

RACIĆ (pobrano, lukavo): Gospodine Vaserkopfe, šta vi to meni čitate?!

ICIG: U! U! U! Šta ja to njemu čitam?! Šta ja to njemu čitam?! A ti baš nećeš da platiš otštetu?! Baš nećeš da se u novcu izravnamo? Skandal... moralnu toljagu hoćeš? Ti pišeš to mojoj... (Lukavo, beskičmenjački): Misliš da ja ne znam to, he...

RACIĆ: Dajte, da vidim šta je to?

ICIG: Da ga otmeš! Plati prvo...

LAŽEVIĆ (naglo uđe): Gospodine doktore, tu...

RACIĆ (pogleda pitajući).

ICIG (poleti Laževiću): Napolje, napolje! I ti bi da mi otmeš pismo.

Lažević (mimo): Šta vam je gospodine Vaserkopfe, šta se derete kao da i sad kupite trulje po ulici?!

ICIG: Ja kupio trulje? Huljo, crve, što mastionice ližeš... Gospodine doktore, molim vas da protiv ovog nevaljalca podignete tužbu za uvredu časti. Ah, ne, ne i tebe ću tužiti... sve ću vas poklati...

RACIĆ: Gospodine Laževiću, otrčite do stražara na čošku, neka dode po ovog orangutana...

LAŽEVIĆ (hoće da ode): Evo me odmah s njim. Barem ćemo mirnije moći sa strankom što je tu.

ICIG (pograbi Laževića): Ne, ne, vi ostanite tu. Vi ste moj čovek gospodine Laževiću. Vi ćete posvedočiti što je sve ovaj nabedio na mene... (Prišapne mu): Nagovorite ga, da se u novcu izmirimo...

LAŽEVIĆ (Raciću): Ovaj je lud.

ICIG: Ja lud? Zar i ti.. O Jehova, Jehova, Jehova-va-va-va...

BUNJEVAČKO KOLO

U! U! U! U! Propašće poslovi... Moralna toljaga... priručnik trgovačkih tirkova, mora, da je falsifikat... (Laževiću): Ti si lud, ušljivac, sluga... (Trči dalje): U! U! U! U!

RACIĆ (smeje se, zatim Laževiću): Šta je novoga?

LAŽEVIĆ (smeje se i sam, zatim priča): Gospodine doktore, tu nam je ona stranka, ona čuvena stranka što smo je pre tri nedelje sedmiput izvukli iz zatvora.

RACIĆ: Onaj bukconja? Šta je opet?! Tuča, svada, javni mir?...

LAŽEVIĆ (na Iciga koji trči po sobi i tuli): Bolje bi bilo da odete po one torbe s perjem i kože što ste ostavili u hodniku... (Raciću): Ne znam da li bi ga pustio unutra?! Kosu mi je već pojeo s glave.

RACIĆ: A šta je? Hajdete brže, znam da ste ga već ispitali.

ICIG (trči sobom, tuli, dođe pred one, na čas se zagleda, jače za-tuli i produži tiku gundajući za sebe): He, prokleti goj, kad se ne da zastrašiti... Ne pomaže moralna toljaga... Mogao bih iscediti od njega što... Sad bih barem imao koristi od te proklete Rebeke... jedanput u životu... Prokleta piskaralo... (To Laževiću govori). Mora da je priručnik za trgovačke tirkove lažan, ne koristi ovom lopovu moralna toljaga, iako sam priručnik naučio na pamet... U! U! U!

LAŽEVIĆ (smeje se i glasno priča da razdraži Iciga. On i Racić se očima sporazumiše): Znae gospodine doktore šta je brkonji, tuča.

RACIĆ: Opet?! Taj je sličan ovom...

ICIG: U! U! U! U! Baš hoćete da me ubijete. Zašto ne platiš...

LAŽEVIĆ (ne obazire se, no priča Raciću): Izmlatio nekog popa. Ha? Šta velite!

(Nastaviće se.)

PETAR Ž. PUZIĆ

VIZIJA

*U pustoši studnoj
Vlažno, maglovito zaseda veče.
Vetrovi cvile
A posmrtna povorka nemo teče.*

*Neko kašlje u magli...
On je ko pupoljak mlad;
Ne vidim ga, ali osećam...
A magie mu steru teški hlad.*

*Jesam li to ja, ili ko?!
Gle, to je razbijena četa!?
Pognute glave kleca napred,
Ganja je neka sila kleta.*

*Gle, taj zgureni kostur ogrnjen kožom!
U staklenim očima govori mrzli sjaj:
Propade život, istrula mladost,
Zar još ima vere u neki raj?!*

*Knuta teških bolova bije
Nemilosrdna, stroga.
Otkuda da nevin verujem
Svedobrog milosnog boga?!*

*Neko kašlje u magli...
Preći se i vlažno zaseda več.
Vetrovi jesenje cvile,
A posmrtna povorka teče.*

IGNJAT F. KONJOVIĆ

Narodne pripovetke i narodni pripovedači kod Bunjevaca

To da je ženska strana uvijek nika princeza, a muška strana obično sluga ili svinjar, mogli bismo tumačiti ovako: pripovidač je htio time istaći i u slici pokazati koliko je velika ljubav te žene, kad se ona sa slugom upustila?! Dobro, da je to u jednom ili u dva slučaja, mi bismo to i primili, ali to je u svakoj pripovici, to je šablon i ako bi to bilo tako, to bi dokazivalo onda, da je sama ljubav ženskog pola velika, a muškaračka? Ta muškarac je sluga! A pogledajmo, muškarac se uvijek bori do nokata za svoju dragu, a ona vrlo ritko ostavlja za njega svoj kraljevski dom i to obično, onda kad već zna da je ovaj sluga zadobio neki čudotvorni dvorac pod jezerom ili ma gdi; zato nama izgleda da je ta ljubav nehotično jednostrana i s druge strane ljubav princeze više kao nagrada junaku, više i kao počast, jer u prilog tome ide i fakat, da junak obično dobija i kraljevinu svog tasta.

Drukčije stoji stvar sa ljubavlju prema roditeljima i prema dci. Ona je obično duboka, do potresanja jaka i kadra da i svoj život založi za ideal. Naročito ljubav majke, koja obično strada i trpi zbog svoje dce, i to bez ijedne riči prikora. Ona trpi najveće muke, najveća poniženja, samo zato, da pokaže kolika je materina ljubav. Nije manja ni dičija ljubav. Ona je katkad čak i privazilazi, jer je sin često kadar da spase svoju mater koja mu radi i radiće o glavi. Ovi momenti su jači od seksualne ljubavi i na njih je obično i obraćena veća pažnja, te se pojavljuju u široj i lipšoj obradi. Ovi momenti zauzimaju aristokratska mesta u pripovici.

Jedan od najzastupljenijih momenata, onaj cilj kojem stremi skoro svaka pripovetka i kojeg obično ima u svakoj i najmanjoj, to je moral. Moral i moral na svakom koraku. Naravno moralu nasuprot se javlja crna strana, bez koje se ne bi mogla ni zamisliti borba. Veličanje morala, njegovo stalno spominjanje bi bilo suhoparno zato se njemu nasuprot javlja crna strana i borba iz koje potiče radnja i zaplet. Taj moral je dubok, u narodu urođen, kojeg svaki poštuje i kome se uče i teže za njegovim postizavanjem. Izražen je duboko, naglašava se na svakom koraku i na svakom mestu. Crna strana je još više naglašena. Lukavih, pokvarenih tipova je najviše stvoreno u obliku dva starija brata, koji ne poštuju ni ljubav roditelja niti brata, no svojim fizičkim silama i lu-

BUNJEVAČKO KOLO

kavstvom teže da sataru pravednost nekog trećeg brata. Ovaj moral je opšti. On se u čoviku i društvu rada samom prirodom uslovljen. Daleko je zato ovo moralisanje od suhoparnog moralnog raspravljanja; ono je obično skriveno za dugi niz skladno i zanimljivo sklopljenih slika, vila i kraljeva i samo se da naslutiti bajka, a ono glavno se javlja kao niki duh čuvar kao magla koja se jako i jasno osića, a ipak je magla. Baš to i čini pripovetku lipom. Moralnoj osnovi, pripovidač je morao naći formu i to interesantnu, da bi izbigio suhoparnost moralne rasprave, te je to našao u dvi protivnosti, u sukobu dobra i zla. On je imao u vidu moral, ali je dobro znao, da je bez estetskih elemenata izgubljen i zato je uvijek išao uporedo; pleo je niti moralne, kao osnovna vlakna i u njih uplitao ukrasne niti estetike, tako da je na kraju dobio lip završen čilim: i dobro i lipo. Motiv moralnog, možda je tendenciozno tražio, možda je spontani proizvod duše umetnikove, što je sigurnije, ali estetskoj lipoti je izvor sigurno u srcu i osićaju umetnikovu: to ne može biti namišteno.

Tu se osića onaj miris prirode, idiličnost i pravedna prostata primitivca, koja je miljama i miljama aleka od knjiške izobraženosti. Kako je rečeno moral kao osnovna miso, kao suprotnost onog i zla, saobrazno težnji pripovidača za pravdom, obično smrvi zlo u međusobnom sukobu. Za pobedom dobra slidi kazna zla i nepravde, ali kao što pravda ne pobeđuje uvijek zlo, tako i kazna ne dolazi neophodno uvijek, no samo obično. Kazna je u većini grozna, miriše na krv i raskidanu pančad tilesa, na smrt. Ta kazna miriše na neprohodne šume i stare zemunice u kojima su ljudi slavili još poganska božanstva osвете i krvoločnosti. Uostalom, kazna je surova, ali glavno je, da je pravedna.

Nije to međutim uvijek tako. Katkada pripovidač istupa iz konvencionalnog šablona i daje kazne sasvim odudarujuće, kao što n. pr. šaljiva kazna, koja je istina, kazna, ali više duševna no fizička. Pođemo li dalje, čak ćemo naći pobedu zla nad dobrim i bez one kazne. U nikim pripovetkama je dobro idealizovano do krajnosti; nailazimo na kršćanska osićanja, na natprirodnu velikodušnosti, gdi se ne samo prašta zlu, nego se još i spasava.

Moral, obično u šaljivim pripovetkama, podleže nemoralu u više slučajeva. Obično to nisu bogzna kakvi poroci, no viština u laži i privari i to obično na račun neprijatelja. To je samo nacionalna pristranost. Kao što se vrlo ritko priznaje junaštvo protivniku a svoje se barem dvaput uveliča, tako i ovde pripovidač dozvoljava sebi da točak morala obrnuto okreće.

Ne obzirujući se na one izuzetne, moral je jedan od stubova, na kojima se osniva zgrada naših pripovidaka.

Sa svim nabrojenim elementima, lipotama i mahnama, bunjevačke narodne pripovetke, čine jednu skladnu cilinu, jedno blago vridno pomena. Ovo blago, dosad u javnosti neprimećeno ili slabo zapaženo, izgleda, najzad će biti uvaženo i makar kasno skupljeno i priključeno u red naših narodnih umotvorina, kao dokaz tvoračke moći i bunjevačkog plemena kao dila našeg naroda. Seljaci, prost narod, koji je ove umotvorine cinio i negovao, nije mogao zaboraviti ko je; ove umotvorine su uvijek čuvale u njemu nacionalnu potsvist, a s druge strane budile su u njemu interes ka lipom i umetničkom. One još i sada žive i sada dilaju. I to bunjevački-jugoslovenski.

Balint Vujkov

NOVINARSTVO, NOVINAR I PUBLIKA

(Nastavak)

II

Novinar sam i hoću da govorim ukratko o novinarima. Novinar je sasvim drugo u očima publike, a drugojače ga mi posmatramo. Publika nema jedinstveno mišljenje o novinarima i često puta o njima se stvara pogrešan sud. Moja je namera, dakle, da iznesem neke svoje poglede o novinaru.

Prema službenoj definiciji jugoslovenskih novinarskih organizacija novinar je onaj, koji usled svog poziva svakodnevno ili u manjim razmacima piše u jednoj bitnoj rubrici lista, koji informira javnost i pobuđuje interesovanje javnosti, obrađuje javna pitanja u novinarskom svojstvenom stilu i zauzima prema javnim pitanjima gledište.

Kako štampa tako i novinar zauzima odgovarajuće mesto u društvenom životu. Novinarstvo je jedno od najlepših i najslobodnijih poziva u današnjem društvu. Ono zahteva potpune ljude, slobodne i odane, skromne i savesne, čestite i iskrene za svoje saradnike. Novinar nije više bohem, kao pioniri novinarstva, novinari prošlog veka, ali nema ni danas novinara bez bohemske vene. Današnji novinar nije više bestidan, bezobziran, kao mnogi ranije: ako si ga izbacio kroz vrata on ti je ušao kroz prozor. Ali nema ni danas novinara bez šest-sedam čula.

Shodno osnovnim principima štampe njeni saradnici treba da su bezuslovno poštteni, slobodni, časni ljudi, da su prožeti svim tim idealima za čije ostvarenje postoji poštena štampa. Novinar takode samo u miru i slobodi može da razvije svoju sposobnost, svoje znanje i stvaralačku aktivnost i zato nema možda većeg obožavaoca mira i slobode od novinara.

On je, dabome, isto tako smrtnik kao i ostali ljudi, koji hodaju ulicama, ali ipak treba da u izvesnom pogledu postoji razlika između novinara i ostalih pešaka sveta. Razlika treba da bude u tome što novinar treba da je fanatik istine i mira, nepokolebiv u nesebičnoj i produktivnoj ljubavi prema svom narodu i državi i svim nastojanjima koja grede istim pravcem. Novinar treba pored svoje inteligencije da je savestan, a sve druge vrline samo upotpunjuju potrebe jednog novinara. Novinar nije nikakva dekoracija. Kod novinara nema imena. On živi, radi i stvara skoro uvek anonimno i nije njegova krivica, ako postaje poznat. Skromnost novinara treba da je neograničena. On pokreće akcije, daje inicijative, zainteresuje mase za svoje ideje, bez da bi publika ikada saznala da je to delo novinara ili kojeg novinara.

Pored skromnosti jedna od najlepših vrlina je kod novinara

BUNJEVAČKO KOLO

objektivnost. Nadvisiti se iznad sebičnih i sitnih ličnih interesa i prolazne slave, popeti se na stepen slobodne kritike i razmatranja, gledati događaje otvorenim očima bez mržnje, bez zavisti i osvete, nepristrasno, onako kako teku, to je jedna od najljepših, najuzvišenijih i najpotrebnijih vrlina i zadataka pravog novinara.

Polje novinarskog rada je vrlo široko. Pravi novinar nikada nije zadovoljan sa malim prostorom delovanja. On ide i osvaja. I dobar novinar osvaja sve veći prostor, koji zatim obrađuje savesno i skromno. Tako i novinar postaje sejač. Samo ne seje u zemlju već u duše.

Zbog raznolikosti služenja zajednici novinarski poziv je vrlo zanimljiv i on je pun događaja. On je u isto vreme i vrlo klizav teren. Mnogi u prvim godinama svog delovanja padaju u iskušenje na ovom polju, koje pruža tolike prilike za delovanje protiv savesti i poštenja. Mnogi ne mogu da održe ravnotežu, koju zahteva ovaj poziv, ova profesija, od početka do kraja.

I pored toga što novinarska služba zahteva svestrano obrazovanje ovaj poziv nije uslovljen formalnom školskom kvalifikacijom. Za svaku drugu profesiju postoje škole, Univerziteti, samo za novinare nema. U poslednje vreme stvorene su u Parizu i Pragu novinarske akademije, ali u praktičnom životu one još ništa ne znače. Za novinare postoji jedna dobra škola: život i redakcija.

Ne može naravno da bude pravilo da novinar ne treba da ima školsku predspremu. Novinar u svakom slučaju mora da bude izgrađen solidnim znanjem, kako bi mogao da saraduje na izgradnji lepše budućnosti svog naroda, a kao mali atom, i čovečanstva. To je, međutim, tačno, da se novinari ne rekrutuju po školama već ih njihova umešnost, sposobnost, sudbina vode k novinarskom pozivu. U najviše slučajeva puka slučajnost. I tu, pred vratima redakcije, novinar treba da ostavi osećaje mržnje, osvete, nesavesnosti, jer redakcija, ma da je ona vesela i bučna radionica, treba da je sveta i čista kao božiji hram.

Savesnost i razumevanje, ljubav prema svemu što je dobro, korisno i plemenito za zajednicu društva, treba da su ugalj za onaj veliki motor koji se zove — redakcija.

Novinar vrši najdelikatniju službu, jer on je u istoj osobi i tužilac i sudac. Sem toga posao mora da je brz. Zbog ove brzine u poslu najviše se greši. Greši se i zbog raznolikosti posla, jer novinar u isto vreme treba da bude ne samo „literat koji ume da stvari izražava novinaru svojstvenim stilom“ već i pravnik, lekar, inženjer, oficir, policajac i administrativni činovnik. I, dabome, novinar može lako da pogreši. Ali, njegova je uteha u tome, što greše i oni, koji imaju samo jednu struku, a iz te struke i diplomu. I možda zato, što novinar ima najviše kontrolora, što je njegov rad izložen nadzoru cele javnosti, novinar

se trudi da bude potpun, on se stalno usavršava. On je veći učenik.

Nije potpun novinar koji nema oštar judicium, koji nije brz u snalaženju, koji nije pronicljiv i nema dovoljno samokritike. Ima među novinarima i takvih koji ne mogu i neće da ispune sve ove uslove. Ima koji ne priznaju pravilo „da je novinar prvi cenzor svog članka, da savesnost mora ispuniti sve stupove novina.“ Ima novinara, koji neće da gledaju pred svojim duhovnim očima dejstvo štampanih slova, pa napadaju, vode razne kampanje, a sete se samo onda, ako dolaze u položaj da budu napadnuti. Oni, koji ne znaju da cene dejstvo štampanih slova, oni, kad kojih savesnost igra podređenu ulogu u radu oni, koji su sposobni da klevetaju, oni neka nikada ne uzmu u ruku novinarsko pero. To su ljudi, koji su jednako opasnost za novinare, za štampu, za publiku i za javni moral, za napredak i prosvetljenost. Takve „novinare“ treba sprečiti u radu.

Novinarsku službu najviše iskorišćuju hohštapleri i varalice, koji snabdeveni znanjem i okretnošću, često puta prave carski rez na prestižu štampe i novinara. Veliki kao i mali gradovi imaju uvek takve tipične i mistične egzistencije, ali njih je lako raskrinkati. Uostalom oni se sami raskrinkaju svojim radom.

Ima osim ovih lažnih novinara i takvih, koji su stvarno saradnici nekih listova, ali im je omogućeno da ucenjuju ljude. Najviše one koji su i tako pali u neku nevolju. Sva je uteha i sreća što takvi ucenjivački novinari. svuda gde vlada zakon, često menjaju svoje boravište: čas su na robiji, čas na slobodi. I uvek više na robiji nego na slobodi.

Novinarska služba, dakle, nije laka. Novinar je u stalnoj borbi sa parazitama i neprekidno je u službi javnosti. Pravi novinar ima samo jedan nepisan zakon po kome treba da se ravna, a to je interes poštene javnosti.

Pravi novinar je sluga poštene javnosti i nikada nije ličan! Služiti svom narodu časno i pošteno, na narodnom ili drugom jeziku, služiti javnim interesima to treba da je cilj novinara. Ovaj cilj treba da mu osvetljava staze na kojima hoda i „šljafne“ koje piše.

Konačno treba da spomenem nekoliko reči o socijalnom položaju novinara specijalno u našoj državi.

Novinar nije nikako obezbeđen. Njegova plata je tek tolika da pokrije elementarne potrebe jednog intelektualca, koji živi sa tržišta, a njegova starost uopšte nije obezbeđena. Svaki, koji se nalazi u ovoj profesiji, verio se sa potpunom neizvesnosti i nema mnogo izgleda da će se ovo stanje promeniti na bolje u doglednom vremenu.

U našoj državi, istina, postoji Novinarsko udruženje, ukome je začlanjeno 75 od sto novinara, ali, izgleda, da ovo udruženje

nije u stanju da poboljša socijalno stanje novinara i da im osigura penziju. Zbog toga mnogi novinari i ne prilaze ovom udruženju.

Joso Šokčić.

KARLOVI PADAJU

Žamor, što se talasao trgovima oko gradskog načelstva, zapljusne za tren vrhunce i oštro se pritaji. Hlebarska pijaca se očemerila. Andro krete rukom i očima Jaši, da zapita o tome...

Više njihovih glava zalomatara prozor, smešano mumljanje, uz jeziv huk pade nešto teško, zatrese asfaltom i odbaci se. Kroz vazduh je nešto neobično hladno prošumilo.

Svetina na hlebarskoj pijaci zamrznu za tren sa prekinutim kricima, u drugom času se razbaci kao mlaz muljevite pučine kad se baci u nju težak kamen i sklopi se oko koprcave mase. Oko ogromne zgrade gradskog načelstva se rodi kiša uzvika groze. Nastala panika, trk.

Andro i Jašo su bili tako blizo, da je izgledalo da su se zajedno sa njim sunovratili. Andro izbulji oči i za čas postade miran, neprirodno, duboko miran. Vidio je, da se neko klupče trza, puši, prska... Pograbio se grčevito za Jašino rame, kriknuo mu u oči, a u krik izgrizo sve usne i potrčao. U smrskanoj glavi, u iscedenoj toploj masi video je oči, stare u život urasle oči prijatelja.

U nesvesnom trku je pojurio prema tom slomljenom, izgruvanom telu. Neposredno blizo, u njegovoj trci nije video da prema njemu juri brzinom kao da ga hučne sirene šibaju po plećima, juri nabujali, tanki kao rez potočić. Juri, penuša se i dimi, nosi u sebi sve krike trgova.

Andro kriknu. Potočić udari o njegovu cipelu, otkoči zavivajući i njegove kaplje bace kukasta mrtva sidra u belo platno Andrih čakšina. Duž beline njegovih nogavica, rumenila se krv čiju vlagu je osećao na koži. Krv je uskipela u mozak, obarila ga. Andro pokri oči, sve telo mu se zgrči unazad, kao da su ga polili taljenim željezom.

Žamor, užasni krici, panike, pretureni šatori pekara, trbušasti hlebovi što se kotrljaju gegajući se, sve je to jašilo na njegovom temenu i nije se mogao osloboditi toga ma kako jurio. Čuo je u trku gde neko viče:

— Čovek! Čovek skočio sa prozora gradskog načelstva. Sa trećeg kata... čovek sa lancima na sebi...

Sve dok nije dotrčao kući, nije primetio, da Jaša ludo trči pored njega mlata rukama, mumla i gura začudene prolaznike. Stropoštao se u stolicu. Pogledali su jedno drugom u oči i ote im se dubok, težak krik:

— Karlo!...

Kad su ukućani unezvereni ušli sa bujicama zabrinutih pitanja dva prijatelja su samo jecala. Njihove usoptene kose, iskrivljena lica su se samo trzalo u vajkanje:

— Karlo!... Karlo!...

Dok su Andrini ukućani zanemili sa osećanjem tragedije, niz stepenice gradskog načelstva gde su bili smešteni islednici, komisija je polako, dostojanstveno silazila.

Andri se sve useklo u mozak. Video je snažne pekarske momke gde okruglim dugim nožem režu rumenu koru hleba. Mrvice pršte po asfaltu, škripe po pijaci kao škriļjac. A sad? A sad?! Pa, da evo tu, tu jezdi urliče potok... Mnogo potocića cvile, izviru iz grčevite tople mase na asfaltu, kupe razasute mrvice hleba i nose, panično jauču i nose u svojim krvavim talasima mrvice hleba. Na dohvati, na ćošku gradskog načelstva, redovi besposlenih čekaju pomoć. Deli se pomoć, jedanput u šest nedelja. Red je gust, čvrst, mesto treba da se čuva.

— Jedan od ovih je skočio... mrtav... — neko vikne u redu. Išli bi tamo, videli bi, ali će izgubiti mesto u redu. Neće dobiti pomoć. Neko gunda:

— E, šta je bio lud? Ko je njih terao da podmeću krste. Znaju da će im iščupati jezik ako samo i nokat pokažu. Daj ti bože, posla, a politiku neka vode koji druge brige nemaju... E... Ćuti i svršeno....

Mnogo vremena je provodio tu u groblju. Osećao se bezmerno zbunjen kao prvog trena. Duša mu je bila ošinuta i još i sad bridila u uzetosti. Sve je izgledalo, da je nemogućnost da veruje kako Karlo tu leži.

Prolazio je stazom onkraj groba, često se čudno obazirao na sliku na spomeniku. Višeputa je stao i gledao je iz daljine nepomičan. Lice mu se menjalo, telo lako, tako da je to samo on osećao, trzalo. I uzdasi su često stenjali u njemu.

U predvečerja, kad se sa danom gubili i ljudi iz groblja on se zavlačio pod žalosne vrbe što su natkrilile grob i govorio tiho i dugo sa slikom. Šaputao je prijatelju...

Bilo mu je posle lakše, obuzimala ga je laka, prijatna seta, posle lepih, pa teških i bolnih uspomena. Bilo mu je lakše, jer je proveo vreme sa prijateljem. Bilo mu je lakše kad se u duši isplakao za njim, dok se krvavo sunce još jednom ogledalo o steni spomenika čiji ridi trup je treperio kao bujice krvi, a pege kao mrvice hleba. A na poledini, u senci, skoro već u tami gleda Karlova slika, više nje grubo isklesane stisnute dve ruke i u njima alat.

Šetao se grobljem i ovog majskog dana. Proleće je stiglo rano, kao okićeno devojče u bujnosti života. Cvetovi bagrema

su prasnuli svojim osmejcima. Andro je duboko udisao te miriše, i pekla ga je savest pri pomisli na grob.

Primetio je dečicu gde s motkom pokušavaju da svuku granu bagrema. Prišao je, držao im granu dok nisu šešire napunili slatkim cvetom. Zamišljen je pošao dalje. Kad se vraćao primetio je da su deca bila oko groba. Požurio je tamo kao ne-savesni stražar.

Kad je stigao, rezignirano se nasmešio. Meka, mlada trava na Karlovom grobu je bila izmrcvarena, zgužvana. Deca su pirovala sa cvetom bagrema. Razasuti otpaci cveta i ona suva grbava motka kojom su dohvatala granu, ležala je na grobu. Šaputao je slici:

— ... Ugužvana tracicca, izmrcvaren cvet... i grbava motka... Zar je imalo smisla? Karlo! Herojska omladino! Uvek ta herojska omladina, govori... Šta tebi sve vredi? Mrtav cvet... to-ljaga... Eto vidi to. Ti gledaš na tvoju uvelu mladost koja je tako žedala života...

Sećaš li se, prijatelju, sećaš li onog izleta na jezeru u šumi. Gledao si predat osećajima iz šume... zavoleh ti onda dušu. Kako si zanesen šaputao: gle! ima l' lepše no sedeti ovako na oborenom stablu, gledati u pučinu mirnog jezera... sa devojkom i prijateljem. Gle to!... livadom trči dete... u usnama mu cvet, u kosama sunce. Kuće se igra oko njega, valja se u travi puno strujanja proleća...

Andro bolno zaropće u svom jedva čujnom šapatu:

— Prijatelju, ... Karlo, ... šta ja i ti, i svi, imamo od toga, da se ja molim pred svetinjom moje kuće, pred svetinjom mog života... ja te nemam, pa nemam, da koliko ljubim onaj ram u kojem su cipele i čakšire sa tvojom krvlju i možda mrvicom hleba... Meni je teško prijatelju, kad pred retkim prijateljima u senovitoj tišini pred tim hranom gde je svetinja tvoja krv, šapćem: to je plemenito svetište, krv, mog prijatelja krv, mučenika za prijateljstvo sviju nas... To je krv, na čijem mlazu su plovile mrvice hleba, hleba kog nam ne daju... kojim je on hteo da nahrani one, koji ga seju i žanju. Karlo, ali za naše mladosti su stvarne ove zgažene trave i teške motke... Volim te prijatelju, boli me... Ne optužujem, u radu mi je srce bilo uz tvoje, ali te motke... Zašto sve?!

Andro je naglo otkrenuo glavu. Pošao je preko groblja ne rekavši ni reči više, jer je iznenada primetio, da ga kroz džbunje kradomice gledaju dva para očiju. Bile su to dve mlade duvne u šetnji, koje su sakrile oči, čim su se srele s njegovima. U njihovim očima, belim, prozirnim licima, u gledu, bilo je toliko mladosti, da je on pomislio na poljubac. Ta mlečna lica i osmejci su o tome govorili. Andru je ta drsko iskrsla misao uje-la, morao je s njom pobeći ispred prijatelja.

Pobegao je i uzalud, morao je misliti na maj, na ono mesto

gde su one duvne sedile, nešto čitale i tako zdravo, jedro mladenački se smejale. Vuklo ga je tamo nešto. Našao je tu iskidane papiriće. Brzo ih je počeo sastavljati, ali odmah ohladnio kad je uvideo, da je samo omot a ne pismo. Na njemu je pisalo:

Velečasnom gospodinu,

Kad je ušao, odmah mu je bilo čudno. Nigde nikog nije video Andro. Zavirio je na prozore i vrata i kad je odostrag čuo neko mumljanje, kao smešano naricanje i pevušenje, ušao je sa krzmanjem.

Na krevetu je sedila Etela — i pila. Sva sobica je zaudarala na pijančevanje, smeće i vlagu. Andro stade zapanjen. Prvi put je ovo video. Etela sa omašnom bocom rakije u zagrljaju razrogači oči za tren, zaljulja se i kroz kikot kriknu.

Andro se nagonski prigine i otskoči. Boca pršte o dovratak i kaplje rakije se razliju po zemlji, zidu i Andrinom odelu.

— Šta hoćete . . . šta ćeš! Đubrat, pseta, vragovi ste . . . svi, svi! Ti, ti si ga uvukao u to! Ubili ste mi sina, mog sina jednog, rođenog! Ubite i mene, ubite Vi ste mu punili glavu, vi ste ga zavrtili, odneli da ga ubiju . . . Sine, sine! Mom sinu su pekli podnoktice, kidali žive nokte. Kuš! Dodi ovamo, da te kidam, grizem

Vikala je pijana na njega, busala se, skočila na rukama, zaljulja se i preturila se na zemlju. Andro priskoči, pograbi je odostrag i teškom mukom podiže na krevet. Mlatarala je rukama, pokušala da ga bije i grebe, zatim teško zaplakala jačinom kako to samo napiti ljudi mogu. On nije mogao reći, gledao je nem kako se plač stišava u bespomoćno tuženje.

Na stolu je bilo još rakije. Odlučnim kretom je pružio Eteli. Ona je poslušno pila. Njemu je bilo teško. Zažalio je što je došao i gundao u sebi:

— Pij stara, loči . . . Tu pomoći nema . . . Neka ide brže, kad kraju ide propast . . .

Uzeo je bocu sa njenih zamazanih usta i povukao duboko i sam. To ih je združilo.

Balint Vujkov.

SANJARKINE PJESME

I.

— LJILJAN NA STAZI —

Ljiljane, bijeli! Ti nado moja

Misli — ko cvijet mirisan!

Ljiljane, svježi! O, željo moja

Zadnji ovo je tvoj dan! — — —

BUNJEVAČKO KOLO

Kada sam htjela da me bjelin
Ko Božija miso oblije
Došla sam k tebi, sama nevinost
Bol čaška tvoja da mi skrije.

Koliko puta mišljah o tebi
Vjek tvoju pjesmu pjevala — — —
Koliko puta zastidjeh se sebe
Kad sam o tebi razmišljala.

Ah, ja sam mlada, iskrenost me resi
Nevinost prožima me cijelu — — —
U meni blista radost najveća
Kad vidim laticu bijelu — — —

Ljiljane bijeli! Ti rado moja,
Misli — ko cvijet mirisan!
Ljiljane svježi ! O, željo moja
Ko životni najželjniji san — — —

B. H. VOJNIC

BROD MOJIH MISLI

Brod mojih misli spušta se Dolu
Sa maglom i tamom...
Zastave Uma, Visokih Ideja
Na njemu gore
Vijore...
On brodi vodom srebrnih valova
Tamo ga čeka Ideja Dolova,
Samilost zelenih trava
Šume što već spava...
Tamo ga čeka trstika zlatna
Glazba izvora mala...
Na njemu svijetle stotinu svjetala
Sipaju žar i plam
Dok plovi vodom sam...

O, to je plamen nutrine žarke
Mladosti žalosne moje...

Brod mojih misli plovi vodom srebrnih
Silnih valova
U krilo Dolova...

Kroz maglu gledam pejsaž poljana
A brod daleko plovi...

B. H. VOJNIC

ZALOSNO PROĐE TI

Mladost uoči sad
 Kad odlazi
 A ja malo lepog osetih
 Na nepovratnoj toj stazi.

Na tužnom praštanju
 Oka mi slomi se sjaj,
 Kad ugledah
 Gde mladost mi obrgli pusti kraj.

Ja nisam bio nikad mlad...
 Sumnjičav uvek starac.
 A nešto crno mi smlačalo dane
 Ko rogati besni jarac.

Smejah li se,
 Laž je to bila.
 Bijah li veseo,
 Behu to slomljena krila.

Suza žaljenja sebe sedi u oku
 Gledam li druge mlade
 I osećam da mi nešto neumitno
 Najlepše života krade.

Meni nije dato i istinski
 Ja ne znam biti obestan, veseo mlad.
 Uvek sam prejasno znao
 Da postoji samoća, maska i jad.

DIMITRIJE M. STANKOVIĆ

TEŠKE SAMOĆE

Beskrajne terete svemira
 Kao da su mi srozali na grbaču
 Poguren pritisnut sam u mračnu samoću.
 Nabujali potoci jecaja i gromore
 U tesnacima mlazevi im očajno, besno klokoću.
 A čoveka nigde...
 Klecam po ostrvu bola,
 Oko mene kamenja gruba i gola
 Na čijim prsima tvrdim jujuču crni vetri
 Što nikoše tragom odbegla Čoveka.

BUNJEVAČKO KOLO

Sad posrćem sam.
Razvaljen sam hram
Zarasto u šiprag bola
Napušten od vernika . . .
Nigde duše bolom plemenjene
Da razume muke samotnika,
Ni tužnoga barem saputnika
Da jauke bratski podelimo.
Nigde sad Čoveka . . .
Crni vetri mu zavejaše trag
O vi crni vetri, što ne pustite samo jedan klič
Samo glasić utehe il bratskog bola
Koliko bi lakši bio bolova stokratni bič.
O, a vi crni đavoli!
A zašto boli k'o poklon ne bitišu?
Što bih ogromnu stenu bola,
Iz vasijskih silnih kapi koja se staložila u srce
Ko silno ostrvo,
Znao raskovati u mirjade iskrica
I poklonio bih jednu Čoveku svakom
Sićušnošću njenom čineći je lakom.
Al ste vi crni đavoli cinici nevidljivi . . .
I nigde Čoveka, nigde ga sad.
Nigde duše bolom plemenjene,
Da delimo krike skamenjene.

(31 III 1934.)

CVETKO BOŠNJAČKI

SUMNJAM U ZORE

Ne može drugačije to bit'.
Osećam, dosta je trzaja
Nit
Moga
Života
Mota
Neumitno vreteno.
Postaje tanja i tanja . . .
Moje ja se neumitnom ne klanja,
Piri buntovne zublje,
Kune i opire . . .
Uzalud.
Padam sve dublje.
Vreteno
Vrti svest ko željezo
Plameno.
I očaj zaplače . . .

STEVAN MIHAJLOVIĆ SE VRATIO KUĆI...

*Svest! ... bunt ... ludilo ...
A dani se mračē.
Nit sve tanja.
Nigde nade
Na nova svitanja.
Nema više zore
Plamovi će skoro da dogore
I zatvore
Niz trzaja.*

MARTIN LISAKOV

STEVAN MIHAJLOVIĆ SE VRATIO KUĆI...

Šarena zmija života svih ljudi gmiže zemljom. Nju niko ne vidi, nju niko ne čuje, o njoj niko ne govori, ali je ona tu, ona tako obilazi ovu kuglu već milionima godina, obilazeći je u beskraj i uvek će ostati ista: ostaće samo život. Ona živi vekovima, jer se život rodio na zemlji pre toliko vekova i ostao je uvek isti: bio je uvek samo tek život. Jedni su odlazili, drugi se radali, ali uvek isti, a na veliku zmiju to ni najmanje ne utiče, što svake godine promeni po jednu košulju. Vetar i vreme unište te stare košulje i zajedno s njom sve gmizavce, koji misle da u celom ovom toku znače nešto zato, što se zovu ljudi. Oni se veoma retko sete svoje velike, zajedničke zmije, pa kako bi je se setili i u tim trenucima, kada ugledaju voz. Na ovu veštačku zmiju života, koja nosi u sebi toliko tih malih sudbina, koje nikada neće moći da dirnu njegovo gvozdeno srce, sada misli jedna crna tačkica — Stevan Mihajlović, koji se vraća kući...

Sedi u uglu jednog pretrpanog vagona i pokušava da oseti u sebi nešto bar slično onome, što bi ljudi nazvali: sreća. Hteo bi da bude malo sretan, hteo bi i da on oseti nju, ali oseća jedino to da je besćutan. Stevan Mihajlović se vraća kući, njegova varošica se u daljini već vidi, voz joj se primiće sve više i više, on hoće da se osmehne, ali ne može. Zaboravio je za osmeh hteo bi da ga izazove na svom licu, ali se ono tek zgrči u jedan izraz, koji ima klaun u trenutku, kada čuje da mu je umro sin. Stevan Mihajlović je za uvek ostavio svoj zadnji osmeh daleko od svoje otadžbine, među zidovima mračne zgrade, koja sakriva u sebi ljude, koje su njihovi bližnji izbacili iz svoga društva. Poslednji put se je nasmejao baš u toj grobnici žihiv, onda kada su rekli da je ponovo slobodan. Dvanaest godina muka, koje pas ne bi izdržao, dvanaest godina pakla, u kom vlada biće okrutnije od lucifera-čoveka, izdržao je samo: čovek. Zar je

BUNJEVAČKO KOLO

moguće, da ovaj potpuno, mračan šum pet glasova krije pod sobom dve milijarde tako različitih pojmova?! Dve milijarde, među kojima je i Stevan Mihajlović. Inženjer Stevan Mihajlović, koji je pošao u svet da radi, da postane slavan, da radi, da postane bogat i da se vrati natrag u svoju varošicu, gde ga čeka Ona. I evo on održava svoju reč, on, Stevan Mihajlović inženjer, koji je tamo u Americi, gde milioni vaze, proklinju, gmižu i propinju se, ubio jednu ženu... Bio je već bogat i bio je već slavan, kad je sreo nju. Hteo je već da se vrati kući, kada ju je zavolio. I potrošio je na nju svo bogatstvo, bacio je zbog nje u blato ime, a kada ga je jednoga dana napustila, on ju je ubio. Zbog toga je u sledećih dvanaest godina sahranio ceo svoj život. Mnogi ne veruju da se ne može živeti, a biti mrtav. Ne biti više čovek, ne biti više živ, nego biti živi leš, ne živi leš, koji se tek katkad seti da je možda još živ. Možda...

Kada su ga pustili, Stevan Mihajlović se je poslednji put nasmejao. Da li je to bio osmeh bola, prezira ili razočarenja?... Nasmejao se i pošao je u utrobu majke zemlje. Šesnaest časova dnevno gmizao je on na svetlo noseći sirovu rudu na sebi. Osećao je ostale bezimenjake kako zajedno s njim goli plaze, kroz polumrak i vlagu, osećao je kako padaju, kako bezbroj njih klone, mnogo puta su mu ruke, kolena i stopala bila krvava od krvi, koju je neko u beskrajnom lancu muka u mraku propljuvao, tu na dnu ljudi i na dnu zemlje. Video je kako na mesto izbrisanih brojeva dolaze novi, često deca od petnaest godina... nesvesno je čuo, kao iz neke maglovite, pijane daljine, fijuk biča na svojim i na leđima svojih sapatnika, ali boli nije osećao. Nije osećao ništa, jer je i bol zajedno sa svojim osmehom i imenom zaboravio za uvek između tamnih, vlažnih zidova i rešetki, koje su napravljene od mnogih krstova... znaka ljubavi prema blišnjima.

Jednoga dana je i Stevan Mihajlović, koji je nekada mogao reći da je čovek, da je inženjer, zakašljao se na dubini od petstotina metara pod površinom zemlje, pljunuo pred sebe i osetio neki naročito opojan miris. „Krv“ — šapnuo je prvi put na maternjem jeziku posle petnaest godina. „Krv!“ — prostrujalo mu je kroz svo biće, kroz mozak i on se seti krvi svojih prethodnika, koje je gurnuo s puta, da bi ih uveče odvucli na površinu i zakopali bez ikakvog znaka. Tog trenutka seti se Stevan Mihajlović, nekada inženjer, a sada goli crv, svoje kuće, seti se da ga tamo neko čeka. Neko ga čeka i više: „Krv, krv...“ „Krv!“ — ponovo prostruji kroz njega celog i nagomila se na teret rudača, koju je nosio na golim leđima. Gomilala se sve više i više, teret je bio sve teži i teži i on klone. Opružio se je po vlažnoj, smrdljivoj na rudu zemlji i bio je već sigurno onesvešćen, kada mu je još u samoj kosti slepo

STEVAN MIHAJLOVIĆ SE VRATIO KUĆI...

očnice zvalo ga nešto negde iz daljine i vikalo: „Krv, krv, krv.....“

Sledeći iza njega u nizu sažali se, spusti teret sa leđa i natovari na sebe Stevana Mihajlovića. Gmizao je dva sata i kada je stigao do gore, stovario ga je dole. Ali ga je nadzornik zato kaznio šibama i nedeljnom platom, jer on je tu da vadi rudu, a ne ljude; ruda je tako skupa, a ljudi se mogu naći danas svuda i to vrlo jeftino.

Kada se probudio, Stevan Mihajlović ponovo ču u sebi glas. I pođe vođen njime. Zadnje je novce potrošio i evo, sišao je s voza u svom rodnom mestu.

Polako ide, prepoznaje crkvu i planine u daljini, ali sve mu je kao da mu se priviđa u nekom teškom snu. Škripi sneg pod cokulama, otvaraju se vrata, to Stevan Mihajlović ulazi u krčmu. Svi su nepoznati, niko ga ne prepoznaje, niko se ne veseli, a on, on Stevan Mihajlović se vratio kući!...

Jedino ga je čekala majka, kojoj je pre polaska pisao, ali je i ona pre mesec dana umrla i nije ga ni ona dočekala. A baš sutradan je došao neki nepoznati čovek, došao tako iz sveta, a kada je čuo da je majka Stevana Mihajlovića umrla, a njegova neverena verenica obeščašćena od čitavog puka austriske vojske otišla u veliki grad, gde je nestala na dnu vrtloga, nepoznati se to isto veče ubio. Seljaci su ga sahranili, ali na krstaču nisu napisali ništa, jer možda to nije Stevan Mihajlović. „Možda je bio“, rekoše Stevanu Mihajloviću, „on, a možda je i njegov brat, koji je bio zarobljen u Sibiru, a volio je i on verenicu Stevana Mihajlovića. Nikom nije rekao ko je i kako se zove“.

A kada zapitaše seljaci Stevana Mihajlovića ko je on, on ćuteći izade napolje... Lagano je gacao kroz sneg i kada je našao krstaču na kojoj nije pisalo ničije ime, saže se i ureza nožem: Stevan Mihajlović. I dok je rezao, oseti kako mu po obrazu klizi kap vode; — seti se da je to suza. On je ubrisa, prvu suzu od davno prohujalog detinjstva i tom trenutku usade mu se u neprozirnim dubinama ponovo bol i sreća i prvi put od ulaska u tamnicu u onoj zemlji preko Okeana, seti se da ima brata. Brata, za koga mu seljaci rekoše da je u Sibiru, a koji je možda tu, brata, koga je mrzio najvećom mržnjom, jer je volio onu, koju voli on. I htjede sada da pođe, da zatraži oprost, što ga se nije sećao, što ga nije volio, jer on ga voli. Ustade, ali ga nešto u grudima steže, zakašlje se i ponovo oseti na usnama onaj omaman miris krvi. Ipak pribra svu snagu i pođe put Sibira svoga brata, put večnog Sibira...

Pored svake stope ostavljao je po kap krvi — to je bio purpurni trag, koji je vodio od jednog krsta, na kom je pisalo Stevan Mihajlović, do Stevana Mihajlovića, koji ide sve dalje, sve lakše put svoje prave kuće. Crvene tačkice na snegu i tra-

BUNJEVAČKO KOLO

govi stopala nestaju pod novim snegom, koji sve više veje i za-
trpava zadnji trag Stevana Mihajlovića, inženjera, sina, brata,
verenika i ubice, Stevana Mihajlovića čoveka, koji se sinoć
vratio se kući....

Ivan Jerkov.

K R O N I K E

JUBILARAC G. LAZAR STIPIĆ

25 god. književnog rada

Skupimo se mladi pjesnici da čestitamo, evo slavlje pjesnika, dra-
mopisca i novinara. Evo godina sjećanja plodnog književnog rada g.
Lazara Stipića.

Počeo je kao student prava u Budimpešti i Beču (tu je i diplo-
mirao) i od tog vremena intenzivno radi među Bunjevcima kao književ-
nik i novinar. Jedan je od najradinijih ljudi kod Bunjevaca. Iako je
stojao sam kao književnik daleko od književnog centra Beograda i
Zagreba, dao je vrlo dobrih stvari. Poslije ujedinjenja uređivao je Neven
i Jugoslovenski Dnevnik. Suradivao je u Književnom Severu, Trgovin-
skom Glasniku, Jugoslovenskom Lojdu, Narodnoj Odbrani, Blankovom
Kolu i zagrebačkom Savremeniku. Sam je pokrenuo dnevni list Narod
(1921—22), a početkom ove godine nedjeljnik Naše Slovo, u njemu je
glavni saradnik.

G. Stipić je g. 1923 izdao zbirku pjesama Večna vatra, ali ne na-
lazi odjeka kao što je zaslužila. Mjesto da se ta godina velikim slovom
zapisala u našoj maloj povijesti književnosti, ostala je po strani malo za-
pažena. Mladi ljudi uvidjevši vrijednost „Večne vatre” rado je primaju
i stavljaju pred sve zbirke lirike koje su izašle u Subotici. U njoj se
osjeća nov ton, način izražaja, sloboda stiha...

Njegova drama nacionalnog karaktera „Put od dva do jednog
sveta”, bila je prikazivana 39 puta i dokazala da naš g. Stipić ima
dara i smisla za dramu.

Osim toga izdao je brošure „Istinu o Mađarima” 1929 i „Istinu o
Vojvodini” 1925, a ko će da izbroji stotine članaka po bečkim novinama,
po subotičkim časopisima i novinama kao i njegove prevode sa ruskog
i njemačkog?

Mnogo dobra želimo jubilarcu, da ostvari ono što nam govori, da
objelodani svoje u rukopisu dramu, pjesme i prozu.

Matković I.

O C E N E

Marica Vujković: Vera Novakova. Roman, Beograd 1934. Autor
je Bunjevka. Duže vremena živi u Beogradu. Roman je ispovijest dje-
vojke kakve su uistinu u Beogradu. Tačno je povučen put po kojoj
svaka današnja djevojka teži samo za tim da se uda. Ona ne pita za
ljubav, vjeru ili kakvi su budući vjerenici — supruzi. U vidu im je
seksualno zadovoljenje. A onda nevjernost. A onda rastanak i užasna
tragedija. Takva je djevojka Vera Novakova. Daktilografkinja. Nevina.

Neiskusna. Sretna. Željna svom snagom svoga zdravog tijela ljubavi, uživanja... Radi sa dvije drugarice kod firme: Stojković i drug. Ona je od sve tri najfinija, najpoštenija, ali je bila tako slaba da bi pala na grudi svakog mladića čim je ljubaznije pogleda. I tu, radi toga propada. Zaljubljena u Zlatecu razočarava se. Simpatije Stojkovića, upoznaje inženjera Milića, muža troje djece i žene u Zagrebu. Kida joj se srce kada je za to dočula. Lekar Savić je sasvim upropašćuje. Ploživlje najgore stvari, pati... Sama sebe ne razumije. Nekada nevina našla je ljude na najnižem stupnju poštenja. Sada djevojka ravna praznim tikvama svojih drugarica upoznaje se sa profesorom Belinovićem i on se za kratko vrijeme vjeri. Čovjek pun pretvaranja kao što je bila i Vera. Čudno! Sada dolazi neka gospođa pred samu ženidbu — kao kod Petra Pekića u romanu Uvela Ruža — i govori Veri da se ne udaje za Belinovića, jer je ona tri godine s njim živila i ima s njim dijete. Roman se svršava: Vera razmišlja da li da se uda ili ne.

Marica Vujković nam je mnogo rekla u ovoj knjizi. Daje lice devojaka današnjih koje su stekle plitku naobrazbu a u razgovoru su prve koje će reći: Nema Boga! Nema Boga! Samo zato da se dadu modernoj struji nemorala. Površne. Bez ideala. Plivaju površinom vode. Razlog o višem ili o ljepoti im je u džepu. Zanimivo. U ovom romanu, a svaki će čitalac reći da je ljubavom, rješava se nešto, nešto što možemo reći socijalno. I velika je zasluga Vujkovićeve što je umjela da to skladno iznadi. Ne možemo reći: Ovo je roman u pravom znamenovanju riječi, ali je velik plus za našu novu književnost. Stil je dobar. Ne žuri se sve najedanput iskazati. Polako. Polako. Onako, kao što Sava utiče u Dunav a plavi Dunav u Crno more...

Što imamo romana napisali su Pekić i Vujkovićeve. Kod Pekića opažamo više dubljih misli. Više ljepših opisa. Ali nema toliko jedinstvenosti. Nema onoga što teče mlazevima lakoće. Naprotiv ima zastarjelih riječi, i nekih koje se često spominju. Vujkovićeve ima fin jezik. Lak stil. Roman joj se čita upravo na dušak. Željno očekujemo ko će više dati u romanu, iako je Pekić poznati književni radnik ne samo na romanu nego i na pjesmama, prevodima (a to su njegove najbolje stvari) epovima i povijesti.

B.H. Vojnić

Bora Kovačević: Pesme buđenja — Sombor, 1934

Skromna knjižica, ali prijatna. Sam naslov govori da pred sobom imamo prvu zbirku mladog pesnika. Baš to daje zbirci i jednu crtu traženja, isprepletanost pravaca, neuravnotežnost.

Opšta karakteristika: osrednje dobre pesme. Kovačević nam ne donosi senzacije, niti je njegova iskrenost dostigla neposrednost lirske ispovedi. On je dao šapat primirenog uzbuđenja. Izbor je mogao biti malo strožiji. Pesnik nije uspeo da nam pruži potpunu sliku o svojim duševnim doživljavanjima. Vrteška raznoraznih impresija, koje zbunjuju čoveka, ako hoće da fiksira osnovnu notu. Ljubavna lirika, to su zadovoljeni ljubavni izlivi koji nisu dosta iskristalisani; nemaju dovoljno emocionalne svetlosti... potsećaju na nešto staro, kao moda. Zastupljena je i socijalna nota, nesvesna, prikrivena. Ono što najviše zadobija u ovoj zbirci, to je tišina, skromnost, koja obećava buduću jedru zrelost.

Forma zadovoljava. Ritam je odgovarajući, zaokrugljen, bez mucanja i klecanja. U knjigama, sada siromašnoj severnoj Bačkoj, zbirka g. Bore Kovačevića svakako treba da se pozdravi, unatoč razumljivih mahna, koje svaki mlad čovek nalazi na početku.

Ivan T-ī

P R I K A Z I

NOVO DJELO G. PETRA PEKIĆA

Prijevod 11 naših nar. pjesama na francuski

Naš maleni narod ne samo da je u poslije ratno doba dao nekoliko jakih književnika — kao što su: g. Pekić, romanopisac, pjesnik, historičar i novinar; g. Stipić, pisac drama, pjesnik i novinar; g. Šokčić pisac nekoliko dobrih knjiga i novinar; gđa Malagurska, pripovjedačica; Marica Vujković, pripovjedačica, nego i dobrih prevodilaca. G. Stipić je prevodio sa ruskog i njemačkog, Giza Mamužić sa mađarskog, ali je najviše uspio g. Pekić prevodenjem na francuski jezik. Njegov prijevod *Smrt Smail age Čengića* doživio je dva izdanja, prvom piše sam g. Pekić, predgovor a drugom dobar poznavalac naše književnosti i profesor na Sorboni u Parizu. Sigurno je da će i nova knjiga g. Pekića, naći lijep odziv među Francuzima, jer je ovdje skupljeno naše najljepše narodno blago. Tim nam je milija ova knjiga što je preveo Bunjevac-pjesnik da nas preko g. Pekića Francuzi upoznaju. — A kritičari će opet spomenuti jedan plus za francusku pjesmu. T. L.

N O V E K N J I G E

Vlastimir S. Petković: Sedma sveska Majerovog leksikona. Osmi serija „Naše knjige“ čiji je urednik g. Ž. Milićević. Izdanje Geca Kon A. D. Cena 25 dinara.

Obeležiti jedan roman beogradskim karakterom znači pola uspeha kod provincijske publike. To je sasvim razumljivo. Provincija je željna svoje prestonice i hoće ne samo da pozna njenu arhitektonsku, nego i moralnu i duhovnu strukturu. Provincija ima ponekad samo jednu mogućnost: da pođe u Beograd na dan dva, da čuje neke spletke, da pogleda koju premijeru kod Kneževog spomenika, da ponovo konstatuje da se Beograd rapidno razvija, da je prestonica divna, varoš velike perspektive i — da se vrati doma. Provincija nema vremena da proučava duhovnu i društvenu konstrukciju prestonice, a još manje da zapazi izvesne negative. Provincija, dakle, saznaje ili iz mršavih izveštaja listova ili, posle izvesnog vremena, iz pera nekog reportera ili romansijera, razne afere, događaje posleratnog Beograda. Mnogi bi želeli da se to prećuti, da se ne iznese pred zemaljsku javnost, ali neka se veruje, nema ništa boljega na svetu, nego upoznati najšire krugove o bolestima, naročito kada su ove epidemične. Jer bi čovek, bar, naučio kako treba da se čuva. Nije nikako stid ni Beograda ni Jugoslavije što u Beogradu postoji jedna poštena i jedna nova, nepoštena, aferaška, laktaška, sektaška prestonica koja sisa narodnu krv. Provincija to vrlo dobro zna. Još više. Oseća. I zašto kriti?

„Sedma sveska Majerovog leksikona“ otvara pred provincijom liste ovog novog, posleratnog Beograda.

G. Vlastimir S. Petković je pružio u svojoj savršeno građenoj knjizi jedan neobično interesantan i do kraja uzbudljiv film. Ovo, izgleda nam, nije roman, već jedna skladna i majstorski napisana reportaža. Interesantna, i radasve uzbudljiva od početka do kraja. Čita se bez predaha. A što je takođe vrlo važno, naročito za nas Vojvodane, jezik je vrlo

čist, oslobođen svake tuđinštine, jasan. G. Petković se izražava lepo i otmeno. Jednom reči: nema šta da se prigovori ni sadržaju ni sastavu knjige. Ona znači potpun uspeh.

Tema „Sedme sveske Majerovog leksikona“ je beogradska. Ali u isto vreme i tipično međunarodna. Ono što g. Vlastimir Petković tako plastično, sa puno osećaja i ubedljivo crta iz „otmenog posleratnog društva“, može da se nađe i van Beograda u drugim prestonicama Evrope, ili u provincijskim gradovima, na primer u Subotici, Zagrebu, Sarajevu, Skoplju... Možda je samo firma druga.

I baš zbog toga što tema nije lokalna ona može da računa i na uspeh van Beograda i izvan Jugoslavije. Osim toga Petkovićeve figure su tako savršene, kao da žive. Kao da ih odavno znamo. Kao da su svaki dan među nama.

Knjiga g. Petkovića je napisana novinarski (g. Vlastimir Petković mora da je stari novinar) bez dosadnog filozofiranja i nepotrebnog „slikanja pejzaža“ sa puno samokritike. On je uspeo u onome što je najteže: da jednim zgodnim izrazom, sa nekoliko reči kaže ono na što drugi troše čitave strane.

Petković je odličan novinar i slikar. A to je glavni preduslov za jednog romansijera. On ne samo opaža stvari, koje prosti pešaci sveta ne primećuju na prvi pogled, već ume da ih dinamično, uzbudljivo, sa potrebnog kolorita i tečno pretstavi onake kakve jesu. To je umetnost. I ona osvaja. Vlastimir Petković trebalo bi češće da nam se javi. On je u svom romanu odlično ocrtao razne Bogišiće i Zlatiće, parazite beogradskog društva. Sada bi trebalo da produži to slikanje u provinciji. Ima i tu zanimljivih tipova. I mnogo više no u prestonici.

„Sedma sveska Majerovog leksikona“ je uzbudljiv film i da je g. Petković slučajno Francuz ili Nemač, nema sumnje da bi njegovu „Sedmu svesku“ videli na platnu. Ali ovako? Ko zna?

I još nešto: jedan deo ovog zanimljivog romana odigrava se u Subotici i u Vojvodini. Nema sumnje da će i ta okolnost privući pažnju vojvodanske čitalačke publike. I ona će, ne sumnjamo, pročitati ovu vrlo smelu i zanimljivu knjigu.

J. Šokčić

NOVE STRANICE

Lirika grude (izdanje „Omladine“ — Zagreb. Zastupljeni su desetonica mladih pesnika.

Špijun Kent, N. G. Smirnov (roman, izdanje Nolit, Beograd 1934).

A život teče, Stanko Kukić (roman, Beograd 1934).

P O Z O R I Š T A

Narodno pozorište Beograd — Sekcija za Dunavsku banovinu, gostuje u Subotici već od 15 septembra tek. god. Imali smo to retko zadovoljstvo, da uživamo nekoliko klasičnih pretstava u izvedbi ove umetničke grupe, koja svojim mogućnostima kreiranja stoji na zavidnoj visini. Samo nekoliko isečaka: dramske pretstave, Hamlet, Sveti plamen (Vilim Smarset Mogham), Gospoda Glombajevi, Gospodin Alfons... pa operne sa gostovanjem potpunog pozorišta iz Beograda; Samson i Dalila, sa divnim baletskim kreacijama; Boemi sa uzvišenim i potresnim muzičkim proživljavanjima.

BUNJEVAČKO KOLO

Goli i opusteli ličii lsu gordi orasi na pogorelce, koji su spasli goli život iz vatre; izvukli ruke pune opekotina, glavu opaljenu... samo po gde-gde viri čuperak kose. — Tako su izgledali posle ove paklene igre poredani u dva niza ovi hrabri i neustrašivi borci, zaštitnici malenih i ubogih.

Stoje sada nemi i ukočeni; ne žubori više lišće, ne pevaju više ptice — na njima, u njima ne kuca više život, ne kaba njihovim venama snaga koja prkosi neustrašivo, pobedonosno.... Ali ne, ...oni su samo bolni i ranjavi, za pravdu se dugo živi...

...Vodila se borba na život i smrt.... duboki jarci, balvani, jendeci šaraju moju ulicu kao posle bitke dve moćne i velike vojske, iz rovano je i izbušeno zemljište ovde, gde se borila dva mrtva neprijatelja, počupano je drveće iz korena... leži porazbacano po bojištu... „Bila je to gigantska borba“ — priča jedan stari čiča orah, koji mesto grana ima samo bataljice... goli žila, korena... duše na priku — „ja sam borac iz tih velikih vremena... munje su parale, gromovi udarali i razorali, a vetrovi se vijali, urlali, mahnito i pobesnelo, trgali beniti... bila je to borba, bila su to velika vremena“ — završava stari čiča orah priču mladima preko puta...

Sada je moja ulica opet mirna. Trava je izbila u žbunjovima, zelena kao jed... samo gde je pala kaplja krvi neprijatelja sada je prazno, opalo kao dečiji dlan. Kokoške se šetaju... vrapci cvrkuću po šljivama i dudovima — budi se život iznova.

Ivan Trumin

Život je žalostan

(NOVELA)

— Izvolite potpisati ostavku — polako, ali odmereno i sa izvesnom oštrinom govorio je upravnik fabrike metalnog nameštaja radniku Josipu Vlahovu.

— Molim gospodine upravniče, ja svojevolejno ne mogu dati ostavku. Oprostite, ali vrlo mi je teško da sam sebi potpisujem propast, jer gde ću u ovo gluho zimsko doba. Tu njegov glas počne drhtati, bradato, naborano lice još se više nabora, male pod gustim obrvama oči počese nemirno igrati i izgledalo je kao da će zaplakati.

— Koliko imaš dece? — upita upravnik, čovjek koji izgleda mnogo više voli životinje, nego ljude.

Sa svojim kurjačijim psom, mnogo se ljepše ophodio, no sa ovim starim radnikom.

— Nemam djece — odgovori stari Josip.

Moja pokojna žena, Bog joj dao laku dušu, dosta je rano umrla, a djeca su još prija nje.

Samoća je kod mene bila, a sad će biti još više pusto, po-

misli Josip Vlahov, i stegne svoje tvrde okorene usne da ne zaplače. Do sad je radio, provodeći cijelo vrijeme u fabrici, a sad mora ostaviti sve drugove i poći pred opštinsku kuću, da sa ostalima besposlenima tjednima čeka na neki sitniji posao. Tako mu je teško sada, nikad u životu mu nije bilo možda teže. Ta on radi već dvadeset godina u ovoj fabrici, pozna svaku prostoriju, svakog radnika i uvijek je lijepo živio s' njima.

Zna on i upravnika, kad je došao u fabriku, kao maldi mehaničar. Bio je siromašan, spavao je u fabrici kod stražara, a sada kad je postao upravnik nema smilovanja za nikog.

Onda je stari Josip bio još mlad i kao vrlo pouzdan čovjek pilao je drva, na električnoj pilani, za fabriku. Onda je bio život. Plata je bila dobra i njegova žena je bila mlada, lijepa, njegovu platu znala je štedljivo trošiti te su imali svega. On je jako voleo, ali jednog dana se razboli i posle dugog bolovanja umre. Pred božić, dan prije badnjega je umrla.

Sutra na badnji dan, sneg je prilično padao, a kroz vazduh odjekivali su pučnji, zvona su na svim crkvama brujila nekako svečano. Božićna je drvca skoro svaki prolaznik nosio, djeca su ih sa radošću kitila. Pred samu večer kad će u svakom domu zapjevati pobožne božićne pjesme u Josipovoj avliji stajao je sanduk sa dragim mu tijelom. Zakivali su ga, a mladi svećenik je zapjevo tužno i otegnuto pokojnoj zadnju posmrtnu pjesmu. Josip se nalezao na sanduk i plakao sve dok ga nisu digli. Putem na groblje svećenik ih je ostavio. Nisu se sporazumjeli. Josip je manje platio nego što je svećenik rekao. Na pola puta izišao je iz sprovoda.

— To je taj što iz pripovjedaonice uvijek više da se ne treba otimati za zemaljsko dobro, — vikale su žene za njim.

Palo mu je na pamet i njena bolest. On je hteo odagnati, zamjeniti nečim drugim, ali pred njegovim očima pojavila se ipak slika njegove bolesne drugarice. Uvenula nemoćna ležala je ona, stalno se mučila i gadno sluzavo sa krvlju pljuvala. On je radio. Kad je dolazio kući, soba je smrdila na ljekariju, gadne pljuvačke bilo je i pored kutije za pljuvanje. On je onda uzimao vodu i metlu te čistio krvave pljuvačke. Preko mršavog tijela namrskala se žuta koža, a oči su tamno sijale.

Od njegove lijepe žene nije ostalo ni traga i više puta je već poželio da umre. Sad kad je mrtva zaboravio je sve nevolje koje je proživio i najljepše bi bilo da je ona proživela zajedno sa njim poslednje dane svoga života. Na groblju su u jednu jamu spustili njen kovčeg zatrpali zemljom i postavili sivi drveni križ. Zemlja je bila mokra i žuta, kao što je pokojna uzimala za podmazivanje sobe. Zgurivši se, on je krenuo kući. Kod kuće je bilo hladno i zaudaralo na mrtvački. Badnje je veče. Kod njega nema ni božićno drvce, ni slame po sobi, niti ičega, što bi sjećalo na badnje veče.

BUNJEVAČKO KOLO

Ranija, to je bilo prvo što je Josip redovnije vidio od velike žalosti. On je potegao iz flaše i uskoro je bio pijan kao mrtav. Sva tri dana je bio pijan, četvrtoga je otišao u fabriku.

Trebalo je pilati drva.

Električna pila je ljutito zapištila, a ruke staroga Josipa su drhtale. Jedno čvornovito drvo nikako nije htela da prereže. Gurnuvši ga ljutito drvo se iskrivi i s njegove leve ruke bila su otsečena tri prsta. Odležo je tri mjeseca u bolnici. Kad je izišao, nije mogao više pilati, nosio je sitna drva po kancelariji. Opijao se češće. I juče se opio, a danas ga upravnik izbacuje. Dok je bio mlad mogao je raditi i njegovu snagu znali su obilno iskoristiti.

Na njegovo mjesto ima sada mladih, on se može baciti među starine, kao staro gvožđe ili stare krpe.

Jedan činovnik je napisao otpusnicu i stavio na stol upravnika da potpiše. Josip je poplašeno za njim gledao.

— Kuda ću sada? — molim vas, obrati se on činovniku.

— Cepati drva — odgovori smejući se činovnik.

— Nemaju šta cepati ni oni što su zdravi, a ne ja — i tu pokaže svoju levu ruku.

Desno pored stola upravnika je stol mladog inženjera Crnjanskog. On je zamenik direktora fabrike i pretpostavljeni upravniku.

Jedino je njemu žao onog starog radnika. Zato će mu pomoći, da se ne izbaci baš tako lako, kako je to upravnik name-
ravao. Zna on kad je studirao tehniku, obično je stanovao kod ovakih starih ljudi ili baba. Jeftinije je mnogo, a njemu je uvijek nedostajalo novca, da uzme bolji stan. Baš kad je upravnik pušeci cigaru, lijeno i hladnokrvno hteo da potpiše otpusnicu, Ivo Crnjanski pomisli: nećeš gospodine upravniče, dok sam ja ovde, a onda glasno upita:

— Recite mi molim vas, zašto hoćete otpustiti ovog čovjeka?

— Zašto? Zato! jer je pijana svinja i takvi nam ne trebaju više da rade.

— Dobro! Zna li vi kakav je život ovog čovjeka? Zna li vi da njega u pijanstvo tera slabost u očajnoj borbi za životni opstanak?

Ja verujem gospodine Kentiću, vi se razumijete u vaše trojeve, ali u ljude moćne, u isto vrijeme i bedne, koji su stvorili sve ove mašine, koje vi obožavate, kojima vi posvećujete veću pažnju nego li njihovim stvarateljima. Da, te iste ljude sa kojima ste vi povezani i bez kojih vi sam ne značite ništa ne razumijete.

Radeći oni stvaraju život i sebi i nama i mi bi trebali za to sa njima lepo postupati, napraviti drugarsku vezu, zbaciti sa nas lažni autoritet i poštovanje. Jer gospodine, vi upravljate, on radi težički posao, zaraduje tako rekuć i nama i zato da on

vas više poštuje nego li vi njega? Dobro znate gde nema stvaranja, tamo ne treba ni upravljanja. A oni stvaraju sve i sad recite ko koga treba da više poštuje? Ljudi će onda doći do svog cilja kad se izjednači vrednost upravljača i radnih i kad budu podjednako poštovali jedni druge.

— Tako je — odgovori popustljivo upravnik.

— Da tako je moj gospodine Kentiću, — dobaci Ivo i onda se udalji.

— A vi Josipe, — okrene se on još — hajdete kući, danas je badnji dan, a o vašoj sudbini još ćemo rešavati.

Činovnici su nemilo gledali na inženjera i nikako nisu mogli razumjeti šta govori on, da drvljavi radnici, treba da su ravni njima činovnicima.

Kentić se udalji prema sobi direktora fabrike, zalupivši oprezno vratima, kao da se ne ljuti.

(Nastaviće se).

Vojnić P. Antonije

Slutnja ranog proleća

*Jutros je vjetar donio nešto topliji naramak zraka
Iz onih daljina u kojima mnoga se izgubi moja miso ...
Moj cvijet na prozoru pušta i melodiju po sobi sipa,
Jutros sam prviput proljetni pozdrav udiso ...*

*Poljem se razastro plašt .. Uzbudilo mnogo se sjemenje,
Lice je svoje otkrilo u suncu što je proljetnji zasjalo ...
Zvukom je tananih žica dirnulo i srce moje
Što je mnogu sanju o svečanom dolasku sanjalo ...*

*Očeva njiva će biti zasijana, gdje ću po noći ležati
Doći će velik pas naš i ležeći dahtati pokraj mene
Jaganjce očeve čuvaću, breme briga u njivu pokopati,
Spjevati pjesme još ne rečene ...*

*Uplešću u kestenjastu kosu bilje, neka me bar priroda voli
Njoj ću žrtvovati mladost, mišiću moju nemoćnu.
Njoj ću žrtvovati mladost, mišiću moju nemoćnu.
Sklopiću ruke na molitvu noćnu ...*

*Biću dobar sa svima stisnuću desnicu svemu,
Djetinji gledati u oči zvijezda što s neba trepeću.
Leći ću u sijeno, mirisati cvijeće svetog Ivana
Kušati mirisa naramak što ko blagoslovi slijeću ...*

BLAŠKO H. VOJNIĆ

Susret jeseni u groblju

Gledam u polja oslonjen o natrulu krstaču.
Iz neznanih strana se glas začuh.
O radostima sad ne znam,
A o patnjama govoriti neću
Jer kad bi svemir bio pretvoren u vreću
U njega stale ne bi.
Samo srce ima za njih mesta,
Samo ono krili sve u sebi.
Ono pije i gorčine
Ono zrca i svetle pučine.
Do njeg dopire i mrmor
Što ko bolesnika umor
Pada tamo gde svod zemlju grli.
A tamo se sivi oblaci sad mute
I hladne kiše na plač krive.
Više grobišta drhte krošnje žute
I ponoćni šapat šire.
Mirtusa venci perušaju vonj topli voštanice.
U kolu oluje uzvitlanog krila grakću crne ptice
I padaju zemlji kojoj bleđi lice
Pod sivim senkama
Što nečujno niču.
Gle! Čudnih li glasa?! ...
To ponoćni zovi vezu priču
Čudnu iz podzemlja.

RIKARD R. HRISTONIĆ

Mučan je život

Mučan je život u uskome krugu
Gdje ljudi žive od laske i laži,
Gdje i sam sebe varkom tješiti moraš
Da ti se srce smiri u ublaži

I zar da hvališ životne ljepote,
I tražiš ovdje stisak ruke prave,
Kad sva je mudrost života jedino:
Prepuni stomak ispod prazne glave!

I zar da žalim rasturene dane
I proćerdane uzalud trenutke?
Kad u životu tek jedino sretah:
Lopove ljude, žene prostitutke!

ANTE A. JAKŠIĆ

Moji snovi

Kad u cvetnom voćnjaku
 I svilenim leptira krilima
 Lahor zapeva pesme proletnje
 I zaklikće razdragan
 U šarenilu livadna ćilima
 Ja bih se volio zagrliti s njim
 I pevati uz njeg ceo dan.
 Ah ne! Ah ne!
 Volio bih ga natpevati,
 Prisvojiti pesme mu sve ...
 Kad u cvetnim zvonima
 Maljevi rose zazvone
 Volio bih da svaki taj zvon
 U srcu mom utone.
 Ah ne! Ah ne!
 Volio bih da mi je srce od zvona tih cvetnih
 A maljevi rose, svaki mu otkucaj.
 Ah ne! Ah ne!
 Oživio bih svoje sne
 Kad bi mi duša bila cvetni kraj
 U njemu snevalo proleće,
 I slavuj pevao večni maj.
 Ah ne! Ah ne!
 Ja bih ponekad volio i plakati,
 Duboko, bolno plakati
 Ko bogalj nem i sakati.
 Ah ne! Ah ne!
 Devojka jedna je zarobila moje sne.

ANTE S. T. DUIMOVIĆ

Povratak u sniježnoj noći

Mjesečina noćna me polila, dok po koja zvijezda snijega
 S neba po ulicama slijeće ...
 Zvijezde snijega govore o raskoši, blijedoći visokog lica
 Što je reklo da me zaboraviti neće ...
 Idem, kosa na ramena opala kestenjasta valova puna
 U njoj nebeske zvijezde se slažu ...
 Idem, a kroz naočari leda blistaju se kristali,
 I meni je kao zaljubljenom pažu —

BUNJEVAČKO KOLO

Noć mi je Kraljica, skut njen mjesečina, prelijevi svijetla...
O, zdravo, čiste zvijezde srebrene!
O, zdravo, oči Kraljice moje! I vi pahulje u kestenjastoj kosi!
Zdravo kristali moje zjene!

Osjećam: u raskopčana njedra silaze naviljci zvijezda
Dok držim Kraljičin skut.

U potoku caklenom odsjev kuća s one strane
I svijetle, vraćajući se kući, moj put...

Idem i pijem sanju o Kraljici, odajama i toaletama
Ja paž mjesečine Kraljice,
A zvijezda naviljci preda mnom, na smrznutom snijegu se slažu
I obasjavaju mi lice...

BLAŠKO H. VOJNIĆ

Kad u duši bol procvili suze nikog ne slušaju

(Pesma u prozi)

Rano u utro izašao sam u šumu. Na očima crne noći bila je još svezana marama. Jedno vreme sam šetao, a zatim sednem na klupu, i razmišljao sam o Bogu, a vragu, a nebu, o paklu.

Tako sam dočekao dan. Lep letnji dan. Sunce kao preždrto svetlosti izišlo je, i zinulo iznad mene. Prosulo je svoje zrake na šumu i drveće, koje pre izgledalo kao da je zavijeno u neki crni veo.

Ja sam sedeo sam kraj jedne crvene ruže. I opijao sam se njenim mirisom, koji se valjao oko mene.

Mali oblačak koji se valjao više mene hteo sam zamoliti da joj izruči pozdrav.

Cvet iz trave nijao mi se bliže, i baš kao da mi hteo nešto reći. Velika ljudina prođe pored mene i pogazi mali cvet.

Oblaci su odleteli u beskrajnost. Posle sam podigao glavu da vidim svoju komšinicu, video sam da ona ne živi više.

Ja sam ostao sam — razočaran. Samo je sjajno oko sunca gledalo pravo na mene, i kao da je govorilo sve je svršeno.

Došao sam u grad, i čuo sam od moga druga reči: „plemeniti duh tvoje drage prezreo je ovaj svet, i prnuo u nebo — Bogu na istinu“.

Ja sam se ražalostio, došao sam kući, ušao u svoju sobu, i plakao tamo gde me niko ne vidi.

Kad u duši bol procvili suze nikog ne slušaju.

Bašić Franjo.

Zrak očiju njenih

Zrela ženo, znaš li što iz tvojih očiju zrači,
 Budi u meni pjanu žed na svete orgije;
 Što moju svest do ludila mračni
 I želju šiba, da ti se toplog tela napije?!

Ja ne znam, al te moram gristi, objumiti, upiti u se ...
 Jer s tobom u nešto lepo, srećno sam ronio, ronio ...
 I kad osetim lek zrelog tvog tela, u meni želje napnu se
 Ko da ti u kretu zvon plemenitog nagona zvonio, zvonio ..

Miris tvog toplog tela protka mi zanosom sve biće,
 U tren ispijam slast čitavog veka
 I nalazim života cilj što tada mi sviće
 Kad najsvetija je spona između žene i čoveka.

Zrela ženo, znaš li što iz tvog tela zrači,
 Budi u meni žed na svete orgije;
 Što moju svest do bogovskog ludila mračni
 I želju šiba životnu slast da ispije?

JOVAN M. MRKONJIĆ

Uzdah samotnika

Teško je, teško, samotan biti
 Jauk u srcu kriti
 Iako njega trnov cenac viti.
 Teško je, teško, suze liti
 Kupe gorčine na sebe zdraviti
 I teško, teško ... utehe gladan biti
 Dok se pletu niti
 Puste samoće.

HORTENZIJE DRNIĆ-KUBIČIĆ

Pesma u samoći

Slavuj poje
 pesme svoje;
 lišće šušta

*ko' da muti
tihe noći
što no kroče.*

*Tiše poji slavuju, u lugu,
tiše šušte lišća na drveću;
ne mutite ne nos'te mi tugu
crne senke što kroz polnoć leću.*

*Zar da ovu radost nemam jadan?
Zar da nema zore mome srcu?
Kuda stanem svud radosti gladan?
Ne, to nikad' dozvoliti neću.*

*Svu mi radost oduzela tuga;
srcem mi se svud oblaci kreću,
vremena su kao večnost duga;
po kojima patnje, slutnje šeću.*

KOPUNOVIĆ VLADISLAV

ZELENAŠ BEZ ZARADE

RACIĆ: Zar opet s popovima?! Nije mu dosta bilo popova. (Namigne na Laževića, pa Icigu koji pobesne): Zamisli dragi Icika, oženio se čovek s poštenom devojkom, kuvaricom na parohiji. Dvadesetdevet godina joj, veli, a još nevina, stidljiva... Posle godinu dana bračnog života je doznao, da ona ima već petoro dece. Imala je izlaza samo u nedelju posle podne, to je provodila već godinama s njim. On veli, da je tako nevina, tako sidljiva bila, da nije mogao ništa postići... sem da se oženi. Dakle jedino slobodno vreme je s njim bila, možeš misliti čija su deca, kad njegova nisu.

LAŽEVIĆ: Vidite gospodine Vaserkopfe, kakih sve glupih muževa na ovom svetu ima. A?

ICIG (skoči mahnito): Joj! Joj, joj, joj! Ubiše me, ubiše me... U! U! U!

RACIĆ: Pišu ženama pisma, muževi se ubijaju... Hja! Šta ćemo!

ICIG (očajan): Gospodine Laževiću, vi ste moj čovek, slušajte... Vi ćete svedočiti šta piše... (Mlatara pismom): To piše ovaj mojoj... Slušajte, vi ćete svedočiti... Procenat vaš...

RACIĆ i LAŽEVIĆ (se smeju).

ICIG: Slušajte gospodine Laževiću, slušajte šta veli za mene. (Čita): ...onaj matorj magarac...

LAŽEVIĆ: Što vuče dvokolica vodonoše?! Ta to je ipak nemoguće... (Smeje se).

ICIG (očajno): Vi kao svedok imate da ćutite i da klimnete glavom, ne ili da.

LAŽEVIĆ: Da, vi ste onaj matori magarac...

RACIĆ: Što ima dosta novaca...

ICIG: U! U! U! Ipak vas moram pomoriti kao miševе. Ne date čoveku da živi. Ne da se tu iscediti ni pare... U! U! U! Šta da radim? O Jehova, silom hoće da potvrde da sam ja taj matori magarac. Ljudi nisam! Ali platiti...

LAŽEVIĆ: Bolje slušajte ovu poučnu istoriju, kako prolaze rogati muževi.

RACIĆ: Dakle?!

LAŽEVIĆ: Hoćemo li ovog već baciti napolje?

RACIĆ: Ko bi to mogao? (Icigu): Slušaj Icika, ovo je zaista poučno. Muževi obično ne znaju šta im žene za leđima rade, nego to drugi vide.

LAŽEVIĆ: Da, da, eto i ovde: ja sam za svu decu znao još kad su pretila rođajem. Revnosno sam posmatrao obim kuvarice, sadašnje žene naše stranke...

RACIĆ (Icigu): On zna sve što ne treba. Zna šta je kod tebe i tvoje žene i šta hoćeš.

ICIG: U! U! U! Pobiću vas, pobiti, ako ne date... Zar nije bolje novac... no... no... šta bi bilo tebi mala otšteta.., i nema moralne toljage..

RACIĆ (smeje se i pusti ga vragu, a obrati se Laževiću): Pa šta je s popom i vašim brkonjom?! Tuča dakle?!

LAŽEVIĆ: Napio se čovek malo i gotovo. Ništa naročito. Ulicom prožurio pop pored njega. On skočio, natakao tvrdi šešir popu na uši i oči, pa udri odastrag. Počeo ga je mlatiti tako slatko, da je pop bio prisiljen žmureći pod šeširom pobeći ulicom uz burno smejanje vernika i inovernika zajedno. „Zar ti meni da pokazuješ zadnjicu kao kako magare, i da ja gledam“... vikao je brkonja za njim.

RACIĆ: Dakle, što ga je pop prošao i on mu morao gledati u leđa, on mislio da mu onaj pokazuje zadnjicu. Čudan zaključak!

LAŽEVIĆ: He, da vi samo imate ženu sa petoro tako tajanstvene dece pa bi vas pitao, da li bi vam to bio čudan zaključak! Vidite ovog u kafetanu, on nema ni jedno advokatsko dete, pa šta sve ne vidi ovde...

RACIĆ: Pst!

ICIG: U! U! Hoće li biti štogod... Ne može ovako... U! u! u!

RACIĆ: Pa šta ćemo sad?

LAŽEVIĆ: Bogami ne znam. Ono prije je bilo lako. Onda je izmlatio policijskog komesara. Lako je bilo onda reći za komesara, ali ko će sad poverovati, da mu je pop javno opsovao mater i uvredio nacionalnu čast i ponos.

RACIĆ: Imate pravo, komesari su poznati psovači, a popovi samo među sobom...

LAŽEVIĆ: Dabome, to je stara bolest, da se istini neveruje. Eto niko ne veruje ni za tu čudneti decu, da su nikla pod dve suknje. Ne znam šta ćemo sad, mislim da je situacija bezizlazna.

BUNJEVAČKO KOLO

RACIĆ: A brkonja nije mislim ni platio prošlu stvar:

LAŽEVIĆ: Svu nije.

RACIĆ: Pošaljite ga drugom advokatu...

LAŽEVIĆ: Neće. Pokušao sam već. Hoće silom s vama da govori. A ne mogu mu ni reći da niste tu, čuo je dernjavu ove nemani...

ICIG: Zar s vama ne može čovek pametno govoriti. Vidite moje dobro srce, vi moju ženu... i ovo pismo... mogao bih skandal, ali moje dobro srce hoće lepo, mirno izravnanje... u novcu...

RACIĆ (ni ne sluša no Laževiću): Znae šta, kad je već čuo dernjavu, a vi mu podvalite. Ne možete reći da nisam tu...

LAŽEVIĆ: Dabome, da ne mogu, kad je čuo ovu dernjavu.

RACIĆ: E pa prosto, recite mu da je kod mene onaj pop što ga je...

LAŽEVIĆ: Ne koristi, ne poznajete vi Prikidanovića, tvrda glava je Prikidanović sa petoro crne dece...

ICIG (čuvši ime skoči sa nadignutim kišobranom): Šta?! Priki... Prikidanović! Tu, tu je ta beštija... U! U! Sve ste sručili na mene! Svi krvnici su tu, ne daju mi da dišem. U! U! U! Poklaću vas sve. (Trči napolje s kišobranom na udarac): Gujo, Pri-ki-danoviću...

LAŽEVIĆ i RACIĆ (zabezeknuti, nasmejani): No, no, šta je sad ovo? Koje čudo još neće biti tu?!

(Iz druge sobe se čuju usklicij kao psovke, iznenadenja, trk, lupa, vrata, zatim odjeci hodnikom. Prvo se udaljuju, zatim se tresu kao plamičak u jednom mestu. Očajni glasovi Iciga).

LAŽEVIĆ (skokne do vrata, ali se skoro udari o Pehovu): Kuda su?...

G-DICA PEH (sva usplahirena): Kako je to čudo? Tu pola sata kogod tuli, Prikidanović kune... najedared lom kroz sobu...

RACIĆ: Smirite se draga gospodice, to je samo obična izmena moralnih nazora pametnih ljudi današnjice, kako bi to moj slatki tast rekao. Smirite se, ubrzo ćemo okončati.

G-dica PEH (izlazi): Čudnog mi čuda. Nisam još videla ludnicu, ali...

LAŽEVIĆ: Šta samo može Žudija imati s Prikidanovićem? Da i ovaj nema odnose s Rebekom? Ha-ha!

RACIĆ: No, ako bi bilo tako, onda, već i vi bi morali imati.

LAŽEVIĆ: Vama to izgleda tako nemoguće?!

RACIĆ: Gle, gle, kako preteći vi to govorite?!

LAŽEVIĆ (naglašujući): Stara, upravo poslovična je izreka, da gospodar i sluga iz jedne čaše piju. (Naglo promeni glas): A šta s vama ima Icig?

LAŽEVIĆ (prvo se smeje): Šta pitate tako glupo? Ta čuli ste sve od početka. Imate uši koje čuju šapat kroz vrata a ne ovu dreku...

(Dernjava Icigova se pojača u mestu. Čuju se glasovi ljudi koji su se sjatili na hodniku na tu dreku. Kuknjava Icigova oslabi i polako se približuje. Čuju se glasovi koji nestaju u zapitkivanju i nepoimanju. Kuknjava Icigova liči na naricanje).

LAŽEVIĆ: To je, dakle, našao vaše pismo što ste Rebeki poslali?!

RACIĆ: Još jedno glupo pitanje.

LAŽEVIĆ: Da ga oduzmem?

RACIĆ: Pustite ga, neka ga nosi. Šačuvaj bože da mu ga uzmete. Mislio bi da ste mu oteli mogućnost milionskog dobitka i niko nas ne bi spasio njegove kuknjave. Samo neka nosi. Ne sme on ništa. Toliko mozga nema da ga odnese mojima... A vi se čuvajte od toga da ga uputite.

LAŽEVIĆ: Ali gospodine doktore...

RACIĆ: No, no, znamo se. Ništa to nije, glupo je uradio, ali je dobro smislio. Vidite kuda vrti, da platim to pismo... samo okoliša lukavo, kako je to samo njima urođeno... Ali sad ću ga zaista baciti napolje. Da znam da ne bi pravio graju pred vratima ne bi ga ni pustili.

LAŽEVIĆ: Novac...

RACIĆ: Da, novac. Baš zbog novca neće biti ništa. Ne bojim se, oni ne prave skandale zbog tih stvari. Oni računaju. Iz računa je sklopio brak iz istog računa ga neće razbiti zbog ovako čega, ali i zbog istog računa pokušava da to iskoristi. Kod njih je duša, srce, osećaj, sve u novcu. Ja osećam veličinu našu kad se on tu mota i crvotoči zbog prljavog novca... Vidite...

LAŽEVIĆ (sa ciljanjem): A mi se ne motamo i crvotočimo...

RACIĆ: Nama je novac potreban života radi, a ne samog sebe...

ICIG (posle lupe uleti): Svi tse vi jedna banda, svi ste se dogovorili da me uporabite, da me napravite magarcem, budalom, jer ja to trpim... Pobegao mi i joj, odneo mi i kože. Lepe svilene ovčije kože i srebrne zečije... i torba divnog guščijeg perja!

LAŽEVIĆ: Ko to?

ICIG: Kuš! Ti si kriv... ti... ti... ti budalo, ti ušljivče. Ukrao mi to pseto Prikidanović kufer pun robe kad mi ga nosio na vašar, sad i divne kože...

RACIĆ: Što ga ne tužiš?

ICIG: Da ga tužim. Jest, kufer neću dobiti natrag i još ću i advokata... da tako derikažu kao ti platiti... Šta mi karisti što će ga zatvoriti, kad još moram platiti... Ti, ti si me ubio... ti ćeš me uništiti... (U očaju i nemoći Laževića je izabrao za svoj cilj): Sve bi bilo u redu... i sad bi mi palo malo... ali ti, ti svuda tvoj nos... Ušljivac, budala... Nećeš novac... Veće budale u svom životu nisam video, zbog tebe i kože... U! U! U!

RACIĆ: Lakše gospodine Kopfvaseru. Dosta će biti već...

LAŽEVIĆ: Veće budale u svom životu niste videli od mene?! Hja, to je zakon prirode, niste vi tome krivi. To je i narodna mudrost uočila kad je stvorila poslovicu: svakog vidiš, samo sebe ne. Dragi Icig, to vi jurite po jednoj ogromnoj traci od rođenja do smrti, a na njoj u čitavoj njenoj ogromnosti piše svega jedna reč: budalaština. Vi to zovete život, vaš život. Pfuj!

RACIĆ (podrugljivo se smeje): Kako Prikidanović?! Šta vam je on zapravo.

ICIG: Ćutite! Ćutite! U! U! U!

LAŽEVIĆ (nastavlja): Ja bih želeo biti tako velika budala, jer su

BUNJEVAČKO KOLO

budale jedino uvek zadovoljne sa životom. I ludima i bog daje sreću. Kako vidim vi ste jako srećni dragi Icika?!

ICIG (revoltiran): Dragi... dragi... ja sam njemu dragi! Ušljivac jedan, napolje, napolje ušljivče...

LAŽEVIĆ (superiorno): Ušljivac?! Ja?! Ovaj tvoj kaftan je sigurno nosio i vaš praded, zar ne?! No da, tim više masti je na okovratniku, pa je tako glatak da vaše uši ne mogu isplaziti napolje, inače bi vi u toj šubari što vam visi na ćupi imali divnu promenadu. A u zolufima bi uši imale spiralni tobogan ili talasastu željeznicu.

ICIG: U! To je skandal, skandal, tuži ga doktore... oj i kože...

LAŽEVIĆ: Kako bi bio, rekao sam ti da su uši u principiellnoj nemogućnosti da isplaze na promenadu. A kad bi izašle, zar bi to bio skandal?! Ta čoveče, vama se može desiti svaki apsurd, sve najponižavajuće, vama to nije skandal. Za novac ste sposobni, vi...

ICIKA: U! U! Ovo je ipak skandal! Apsurd, šta ti je to, apsurd?... Doktore, ovo je uvreda, nazvao me je apsurdom...

LAŽEVIĆ (smeje se): Jeste li ga videli?! Ja budala?! O Icika, Icika, i tvoje obrazovanje! Ovo je jedan novčani feudalac, a duhovni sebar, rob. Novčani feudalac, duhovni sebar...

ICIG: Napolje! Napolje, ti si nagovorio Prikidanovića... ne trebaš mi za svedoka... Gospodine doktore, tuži ga, tuži. Uvreda!... ja sam apsurd, feudalac, srebrar... Uvreda! U! U! U! Sve propade...

LAŽEVIĆ: Ph! to ti je život! A šta ćeš poneti na onaj svet? Ta ni tu masnu kosu, koju tvrđičluka radi ne šišaš, nećeš poneti u grob, ni nokte, ni obrve, ni dlake jedne. Još ni dlake ti neće dati živi čivuti naslednici večnog tvrđičluka. Uvreda?! Ja ću tebe tužiti. Nazvao si me ušljivcem, budalom. Misliš da je i naša čast sabijena u zvečeći novac?! Eh, masna kaftančino, svu čast, svu slast, sve samoljublje, duhovna uživanja... divne žene, pompe, ljubav, atrakcije, sve si to sabio u uši, masnu bradu i zadah površ gomile novca. Gomilaš, gomilaš, dok se ne nadviješ kao kostur površ prouhvjale budalaštine tvog života. Gomilaš dok se ne pretvoriš u novac. Ti nisi čovek, ne vidiš ljude, ti si novac... najprljavija stvar. To je ta tvoja individualistička materijalna filozofija. Vi otimate životnu radost drugima, a sami ih ne uživete. Sebar, duhovni sebar... Ja budala? Ha — ha? Ti si tvrđica, znam da nemaš ogledalo, ali se pogledaj jedanput o pučini jezera...

ICIG (ne razume, ali paničnim besom): Gospodine doktore, ja sam pošten trgovac, zar dozvoljavaš da me vređa?...

LAŽEVIĆ: Zna gospodin doktor tvoje poštenje.

RACIĆ (koji se stalno smeje): Ne, ne vređa te.

ICIG (očajno): U! Napolje, napolje ušljivče!

LAŽEVIĆ (prekorno): Ajde, ajde, da ti ponudim stotinarku poljubio bi me u tabane.

ICIG: Piskaralo, tvoja stotinarka! Ph! Imam novaca...

LAŽEVIĆ: Žalosno je to, da imaš.

ICIG: Gubi se, zgaziću te! Zgaziću...

LAŽEVIĆ: Ajde, ne bulazni to, dosta je već. Ti bi koga zgazio?!

ZELENAŠ BEZ ZARADE

Ma gde je vaša hrabrost?! Davno ste je založili kod Jehove. Eto, opet pokazuješ svoju neobrazovanost: još ni bibliju ne znaš.

RACIĆ: Ali trebni trgvačkih podvala...

LAŽEVIĆ (nastavlja Icigu koji tuli): Ne znaš kako ste zauzeli Jerihon?! A kako pobegli iz egipatskog ropstva?! A kako preko Crvenog Mora?! Drugi narod bi digao bunu, ali vaša hrabrost je crkla u embrionu. Sve vama daje bog. Vaš Jehova je naredio, da zatrubite pod zidinama Jerihona i one će pasti. Drugi narodi trube mačevima i znoje krv. Drugi narod bi na ovaku zapoved boga pogodio sve trubače sveta, ali otkud da čivut da novac svircima?! Vi da lumpujete?! Zasviraste sami u čast vašeg tvrđičluka. Ta barem jedanput, ovom prilikom ste mogli lumpovati u čitavoj vašoj istoriji. Je li, znaš li šta je to: istorija?

ICIG: U! U! Kažem: zgaziću te...

LAŽEVIĆ: Nismo na berzi. Kukavica si, priznaj. Hajde tvrdico, priznaj, pa će ti biti lakše. Hajde, no. — Eto i u Crvenom Moru da ste bili junaci, trgli bi mačeve na Egipćane i kliknuli: o Jehova, blagoslovi naše oružje — a vi običnu batinu i: o Jehova, podavi Egipćane. Eh, kukavica i tvrdica i još mene naziva budalom.

ICIG: U! U! Gospodine doktore, dozvoljavaš ovo?! Ovo je skandal, veliki skandal... Napolje...

LAŽEVIĆ (na koga je Racić namignuo da ostane, šeretski): Ali, gospodine Vaserkopfe, kako da idem napolje kad ću biti svedok. Ja sam vaš svedok...

ICIG (naglo se preokrene, poltronski pomirljivo): A hoćete?! Hoćete?! E, e, ipak ste pametna trgovačka glava... A, a, moj čovek! A vi ste se dosad samo šalili zar ne?! Pa dabome, znam ja za šalu. Dabome. (Raciću osvetnički): Ha, pitaću te hoćeš li dati novac, otštetu... novac... ili skandal!

LAŽEVIĆ: Razume se, samo novac...

ICIG (poltronski): He — he, čujte samo gospodine Laževiću, moj svedok nek čuje... Da vidite samo, tamo piše: „slatko pilence moje“... i „biseru moj“.

RACIĆ: Magare jedno.

ICIG (zlobno osvetnički, trlja ruke): Samo besni, besni... (Laževiću): I onda dolazi... „onaj stari magarac“... Vidite, pogledajte dole znak, to je njegov rukopis... a, a, a... (Digne desnu ruku da pokaže pismo, međutim u njoj ništa nema. Zgranut jaukne): Mo... mo... mo... ralna toljaga... (Na Laževića skoči): Huljo, huljo, ukrao si mi moralnu toljagu... Gde mi je, propadoh, mo... mo... mo... ralna,, to—to—to—to—toljaga... Otšteta... (Traži užasnut po džepovima i pušta neartikulisane glasove sve jače i očajnije).

RACIĆ (prsne u veselo smejanje. Iznenadno obradovan): Šta je?! H—ho, nema pisma?!

ICIG (sav spleten): Nema ga, nema i nema, i nema.

LAŽEVIĆ kipti od veselja): Ne može u nemoralnoj ruci opstati moralna toljaga.

ICIG: U! U! Prikidanović... kaže... mo—mo... moralna tolja-

BUNJEVAČKO KOLO

ga... po receptu trgovačkih trikova samo s njom ima otštete... mo... Pustite me, pustite me, da je vidim... (Beži kao da ga ko čvrsto drži. Istrče u hodnik. Čuje se kako očajno traži po hodniku i sve beznad- nije tuli).

LAŽEVIĆ: Spas! Spas! Sad ga dotući...

RACIĆ: Eh, ako ga ne nađe, onda mi se počinje svidati igra. Vi ste ipak previše dopustili sebi...

LAŽEVIĆ (ne sluša ga): Šlušajte ovo marvinsko mučanje... Si- gurno ga je ispustio u gunguli sa Prikidanovićem i kogod ga izmeo.

G-dica PEH (proviri): Zar je konačno nestao?

RACIĆ: Ko to zna?! Štrpите se...

ICIG (plače, kune, busa se u povratku): I nema, i nema... pro- gutaše ga kršćanske nemani kao riba proroka Jonu. (Na Pehovu u vra- tima): Dalje, dalje, veštice, ti si ga progutala. Svi ste ga progutali, ne date čoveku da zaradi... (Pehova otkoči u svoju sobu).

RACIĆ (naglo): Mir! Kakvim pravom se vi derete u mojoj poštenoj kancelariji?

LAŽEVIĆ: Mislite, da smo na vašem večernju?! Nije ovo sinagoga.

ICIG (sav se smoždi od kukavičluka i očaja): Ali... ali... gospo- dine doktore, izgubljeno je pismo... evo tu nije... (Traži po džepo- vima). Nema moralne toljage... Pismo, koje ste vi pisali mojoj ženi... Da, da, nema pisma za koje je trebao svedočiti gospodin Lažević.

RACIĆ (prividno strogo): Kako pismo? Kako žena?! Kaki novac i otšteta?

ICIG: Kaka otšteta? Valjda nećete poreći da ste mojoj ženi... i da ste pisali, da sam matori magarac... O Jehova, hoće da poreknu... nema trgovine, nema novca... nema koža, nema perja... Kako možete i to poreći?! Tamo stoji, da sam ja matori magarac... matori maga- rac...

RACIĆ (je izvadio novac što je dobio od Rebeke i bacio ga na sto, dok se Icig derao): Ne, ne, to nikako ne poričemo. Vi jeste magarac.

ICIG: Jesam, jesam... Jeste čuli gospodine Laževiću, priznao je. Hoho, ulovio se u klopku. Dakle magarac... (Besno): Zašto sam ja ma- garac, zašto?

RACIĆ (superiorno): Zato što vam već pola sata pokazujem novac, a vi nećete da ga primite.

ICIG (spleten): Novac?! Ja neću da primim novac?! (Pogleda na sto i kad spazi novac, sav se ozari): Novac! Uha! Novac! Dakle otšteta ipak otšteta... (Potrča novcu).

RACIĆ (uhvati se za novac i odgurne Iciga): Budalo, kaka te ot- šteta napopala? Zašto otšteta?! Razumeš brate, vidimo da si žedan na novac, pa ćemo se smilovati. Otplatiću ti od duga sad, iako još nije vreme.

ICIG (sav ohlađen): Šta? Nema otštete?! U! U! Moralna toljaga. Gde je moja moralna toljaga?! U! U! (Traži po džepovima i ujedno trči po sobi i traži, uz smejanje ona dva).

RACIĆ: Hajde ne luduj. Evo gotovih priznanica pa potpiši ili na- polje. Nemam više vremena.

ZELENAŠ BEZ ZARADE

ICIG (podozrivo, mučki, osvetnički): Nema otštete, otplata...

RACIĆ: Kaka otšteta?! Šta bulazniš?

LAŽEVIĆ: Brže, brže, ne plaćaju nas za tebe.

ICIG (muklo, odlučno): Dakle, ne daš otštetu za moralnu toljagu?! Ti moju ženu... i još ni otštetu... Videćemo. Sad ćete vi doznati ko sam ja. (Brzo potrče stolu, pograbi se za mogu i poče skidati cipelu).

LAŽEVIĆ: Huljo! (Pograbi stolicu brzinom kao da se barni od najveće opasnosti, potrče Icigu i odgurne ga): Huljo, da se nisi mašio cipele ili ću stolicom. Razbojnice, otmičaru...

ICIG (pokunjen): Čekajte samo... poklaću vas za moj novac... otšteta. Ti si moralna toljaga...

RACIĆ (gleda prvo nasmejano zabezeknut): Šta to radite gospodine Laževiću?

LAŽEVIĆ (sav ljut): Šta, ta ako se dotakne cipela, propali smo. Ovaj nije prao noge otkako ga je još Mojsije preveo preko Crvenog Mora. Njegove cipele su fabrika najopasnijih gasova. Da je samo jednu raspetljao i podneo nam je pod nos, padosmo u nesvest.

RACIĆ: Tako?! Propalica, niko...

ICIG: U! U! U! Propadoše trikovi...

LAŽEVIĆ: Mir! Ako se makneš, razmrškaću ti glavu stolicom. Da mu je uspeo gasni napad, ode naš novac, gospodine doktore. Zamislite, čuo sam od dva čuvena obijača: „Kod crne mačke“, da su pokušali orobiti kasu njegovu. Za četiri sata bi je probili, tako umešni su bili. E, ali ovaj u sobu u kojoj mu je kasa, uveče stavi svoje cipele... i sve propade. Ne stavlja on automatske revolvere ili alarmna zvonca. Njegove cipele su najbolje obranbeno i napadno sretstvo. Hulja. Sačuvaj nas bože, ovako bez maski... Odneo bi novac razbojnik, a mi bi snili čudne snove u besvestici.

RACIĆ: Tako ništarijo! Toliko si pokvaren! E, onda nema milosti. Napolje! Vuci se! Nikakog novca nećeš dobiti danas. Ništa.

ICIG (zaprepašten): Ništa? Milost! U! U! Nisam ja to hteo... Milost! Ne može to biti, da nikakog novca ne dobijem danas. Ne, gospodin Lažević to ne zna dobro. Jelte gospodine Laževiću, da nije tako, vi ste se samo šalili? (Za sebe cikti): Prokletstvo, samo da mi je moralna toljaga...

LAŽEVIĆ (namigne na Racića): Možda je... Mogli bi mu ipak dati...

RACIĆ: Mislite?

ICIG: Dajte, ljubim ruke, treba mi... Znae, kako je kod sirotog trgovca. Dajte, gospodine doktore, ja sam se samo šalio. Gde je priznatica, potpisaću. Kako ja ne bih primio otplatu duga unapred!...

RACIĆ (Laževiću namiguje): Da mu se smilujemo?

LAŽEVIĆ: Pa, ako će se brzo izgubiti i lepo govoriti s nama...

ICIG (useče poltronski): Hoću gospodo, hoću. Kako bih ja vama dosadivao. Ne mislim ja nikom zlo, poštujem ljude...

Petar Ž. Puzić.

Prosvećeno: Djevojci bez srca

(Pjesma u prozi)

I.

Kafane imaju fosforne oči, mirisna stakla i one pjevaju o vinu, o ženama i ljubavi. Kafane su pune jeza i drhtanja kao nedocvjetale zore, a smiruju se kad nas opiju kao zelene vode koje cijelu noć kroz nas šumore i uspavljaju misli.

Kafane cijelu noć čeznu za daljinama i od požude oči im se prelijevaju mutnim crvenilom. Kafane su zamamne žene na uglovima koje se nude i zato u kafanama leži i prijetnost i zgražanje!

Padne li teret na naše duše kao što nespokojstvo zaigra žilama, otvaramo vrata i ulazimo u kafane. U njima su ljudi pijani i govore malo o siromaštvu života za tjelesnim preprekama.

Sjednem li za stol i razvedrim li ustajali misli sitnim radostima, otvaram svoje raspoloženje i milujem mislima pjevačicu sa velikim ogruglim naušnicama i tada se u meni produže i uokvire bijela i plava smirenja i čini mi se da postajem dio zelenog svijetla koje ravnodušno leži preda mnom na stolu koji je iskapan vinom!

II.

Susretoh nasmijanu djevojku i zagledah se u njene oči: dva biseru u zelenoj travi! Kose su joj duge i meke i dišu kao sazrela livada i rana jutro...

Prošla je djevojka kraj mene u rano jutro i ja sam dugo gledao za njom i moje su je misli pratile u toplu i svilenu ložnicu, a ona nije znala da su njene grudi: dva visoka brijega, dva koplja na koja sam htio da naletim i da se usmrtim ne žaleći ni sebe ni njena koplja.

Djevojka je prošla...

Zašto sam je sreo i zašto sam htio da se usmrtim? Ljepota je vejala okolo nje, ona je bila visoka gora, preko koje bih, da se uspnem, ugledao sebe i domašaj njene moći i njenog smisla...

Djevojka je prošla i ja ću danas dugo na nju misliti, a ona neće znati da ja dodirujem nadama njene drske usnice, da je volim i da je uzbudila u meni lađe i galijske koje su dugo u zatišju čekale buru te da krenu dalje.

III.

Zalazi sunce: vatreni rubin na domaku neba.

Mirišu plotovi kao gljive na kraju grada, a ptice stoje na granama i misle na put i na obilne poljane.

Prolazim sam, sretam ljude, ali meni se čini da to nisu ljudi nego sjenke sunca koje se protežu i upijaju u zemlju.

Sjednem na klupu i gledam u svoje cipele: dvije drvene kore pod dudom i mislim kuda me vodi put moj, dokle on seže i kuda mire.

Jablani su: produženja mojih misli za obzorom, oni izgledaju kao odrazi mojih želja za uzdignućem i poniru visoko u prvim sutonima kao što se razbjegnu ushićenja pred preobraženjem mojih nastojanja...

Ispružim li ruku preko svakidanjih misli i osjećaja, ćutim kao požudno dozrijevaju žižta u proplancima, kako mi kroz prste struje cjetrovi; na visinama se pale svijetla, ja se pretvaram u san pod gorom i promičem i jezdinu kroz svijetove zemlje a za mnom ostaju duge sjenke i zalaze za otisnute stope na ponoćnim radanjima...

I znam: ja sam putnik koji u rano proljeće otputuje iz ograničenosti zbivanja, a zimi savija misli i vraća se pod stari krov da odmori svoja razočaranja!

IV.

Zemlja je topla i trava gori na suncu. Prolazim poljem, a oko mene užurbano šumore njive, ptice prolijeću, a moje srce šuti i ne osjeća ni šapat njiva, ni cvrkut ptica, ni toplinu sunca. Prah nemarno leži na putu, drmovi su bijeli i zure u daljinu. I cijeli dan prolazim puteljcima i vinogradima. Zaželim prikrajak odmora i smirenja. Sjednem pod trešnju, skolpim oči i uspavljujem misli, ali brzo ustaje mi žurno odlazim kao da će mi neko otići a ja ga neću više vidjeti...

Na danu gledam poljane i pitam se: Zemlja je dobra i prijatna?

Pomilujem prstima kamen ukraj puta i dugo gledam u njega.

U noći ležem pod dud, položim ruke na čelo i sanjam o nečem čega ovdje nema. Mjesec je srebrn i ima svijetlo meko i prijatno i zato se uputim pustim ulicama kao skitnica.

Momci pjevaju, djevojke se smiješe i noć izvire iz svih stvari i razlijeva se kao voda za poplave.

— Zalud mi je sve, zalud mi je sve! Govorim sebi! Hoću li ikada u skitnjama naći put koji će biti srebrn i koji će me odvesti u njeno srce? Hoće li se ikada moje srce primiriti i naći tišinu i zaborav?

Ustajem i odlazim kao da me aveti progone...

Bunjevačko pisanje pre sto godina

Navršuje se sto godina kako je ušla u upotrebu ova latinica kojom danas pišemo i štampamo. Pre nego što su budioci Bunjevaca, Ambrosia (Boza) Šarčević i Ivan Antunović, uveli Gajev pravopis i u bunjevačku knjigu, pisali su Bunjevci pravopisom koji jako podseća na mađarski pravopis, ali sa njim nije istovetan.

Da bi se videlo kako su Bunjevci pisali pre sto godina; zatim, da bismo pokazali da su Bunjevci i pre sto godina voleli svoj jezik, upotrebljavali ga gde su god mogli, donećemo ovde testamenat Lazara Mukića, školovanog Bunjevca koji je nesumnjivo znao i latinski, ali je svojeručno napisao svoj testamenat maternjim jezikom.

Ako reknemo da je Lazar Mukić bio izabrani građanin (član gradskog odbora), da je njegova kći Marta rodila potomjeg velikog župana Matiju Lenarda, da je u vreme pisanja ovog testamenta Simeon Mukić bio veliki birovi Subotice (a to je više nego današnji gradski načelnik, jer je bio i predsednik suda) onda se lepo vidi da pre sto godina inteligencija Bunjevaca još nije bila pomadarena.

Trudili smo se da ovaj testamenat, koji se nalazi u Arhivu grada Subotice, kopiramo tačno, bez ikakve izmene.

V. S.

U ime svetog Trojstva, Otza, Sina i Svetoga Dua Amen.

Buduty da mi je posnato umirlom bitti, i iz toga uzroka neznajutyi onaj esas, kadagyeme Bog svemogutyi sza ovoga svita javiti, zdrav u tilu, esitav u pameti, i sasvim pri sebi, za mimoigyi posli moje smerti svake parbe i omraze megyu mojom dicom, sudio sam na pismo metnuti poslidnyu moju uredbu.

I tako imajući ja od moga pokojnok otza Nikole podpunu vlast ono malo siromastva uredit megyu mojom dicom koje sze nalazi u kutyi u varosi i u zemlji na Selisstu Nagy-Fény imenovatom csetri stotine i sedamdeset i sedam i po jutra civilski: to jest jutro esapety po dvi hiljade kvadrata.

Tim nacsinom mojoj drugi Tezi koja do ovoga esasa samnom u miru jeste ceterdeset i pet godina i osam miseci provela: itako do njezine smerti ostavlyam joj sto jutara na salasu sza salasom i vinogradom na salasu. Kutyu u Varosi curi Kati neudatoj zasad ostavlyam ceterdeset jutara sza takvim nacsinom da ona dok sze ne uda sza materom stoji, ako li bi pako za materinog zsvota sze udala, neka joj se odmiri ceterdeset jutara ko i ostalim mojim gyerma: u taj pako slutsaj, ako bi sze ne trefila udati, mater joj u to vrime sza ovoga svita posla, onda joj sze ima odmirit sedamdeset jutara na uzsitak, i stanye u kutyi mojoj datti. Posli nyezine smerti od oni ozgor recseni sedamdeset jutara neka sze ceterdeset jutara podile megyu ostalim mojim gyerma; jalti pako ako ne budne one zsave megyu nyevom dicom, a trideset jutara neka sinovi podile megyu sobom. Svakoj gyeri udatoj osztavlyam ceterdeset jutara zemlye, tu razumivši i Matu Lenarda od moje gyeri Marte sina takvim nacsinom, ako li bi koja brez naslidnika: to jesz brez dice sza ovoga svita polazila, onda osztale sestre, jalti nyeva dica imadu sze diliti od ostavlyene zemlye podjednako izmegyu sobom, i Matu Lenarda tu razumetyi. Od oni ozgor recseni ceterdeset jutara zemlye ne imajutyi moji sinovi niesta od nyima ostavlyene zemlye pretendirat: to jest moim gyerama.

BUNJEVAČKO PISANJE PRE STO GODINA

Sestra moja Tereska po Testamentu moga pokojnog otca ima od ozgor recsene zemlye dvadeset jutara, koju uzsiva od onoga vrimena, kako szam sze podilio sza pokojnom materom: takvim pako nacsinom ima ozgor recseni dvadeset jutara po naredbi pokojnog otca, dokle sze ne uda, jalti pako neudata ne umre: i tako posli nyezine udadbe, jalti pako neudate smertti to ozgor recseni dvadeset jutara ima sze meni, jal pako, ako bi ja prija umro, mojoj dici povratit: i u taj slutsaj ostavlyam mojim sinovam to dvadeset povratyeni jutara izmegyu szobom podjednako da podile; jalti pako nyeva dica, ako bi oni ne bili zsivi.

Ono sto jutara ostavlyeni mojoj Drugi Tezi posli nyezine smertti neka sinovi takogyer podile izmegyu szobom koji budnu zsivi, illiti od mertvi nyeva dica, ne imajući nicsta tu moje gyeri pretendirat. Salas pako i vinograd moja Druga Teza posli nyezine smertti onom sinu neka osztavi, kojem tilla bude: tojest da jasnie izkazsem, koji je nadgledo bude i pocstivo. Stosze salassa tieše razumim ja one sztaje koje szu u avlii, one pako koje szu izvan ograde: tojest csetri staje, neka drugom sinu osztavi: buduty da Petar ima vetye salas, i takvim nacsinom mogli bi sze sva troicza namirit sza salasom. Stosze kutye tieše u varosi neka nasliduju sinovi da se ne prodaje posli materine smerti, vetyer lipim nacsinom neka sze pogode: jerbot i tako ako bi sze Kata gyer ne udalla, iz kutye sze kretyat ne mozse.

Stosze tieše zemlye gyerama osztavlyene, ta neka sze od Hatara Roglyatitskok odmiri: takvim nacsinom, da dvi na sirinu metnute jedna nuz drugu, a dvi opet prid one dvi. Buduty pako moja sestra Teza na Hataru ima Roglyatitskom na nyezino iziskivanye dvadeset jutara zemlye do smertti; illiti pako do udadbe, stoszam ja duzsán po moga otca pokojnog uredbi datti, i tako ako bi sze moja smertt pria sestre moje Teze trefila, ne bi sze mogle gyeri moje na sam Hatar Roglyatitski dvi namistiti, dakle onda do zemlye moje sestre Teze neka sze namiste, poszli nyezine smerti, illiti pako udadbi; buduty dagye oni dvadeset jutara zemlye po uredbi moga pokojnok otca onda sze meni povratit, onda neka im sze od Hatara dvadeset jutara zemlye dade, a od salasa od mire natrag.

Stosze tieše moga Petra sina, buduty da je vety podilyen, i tako sza vrimenom posli materine smerti i sestre Tereske, i moje gyeri Kate ako sze ne uda, od oni ozgor recseni sedamdeset jutara, nyozi osztavlyeni, posli smerti pako, ako neudata osztane od oni sedamdeset jutara nyozi osztavlyeni, u cseterdeset jutara imadu sze dilit moje gyeri, illiti ako one ne budu zsive nyeva dica. A trideset jutara sto od sedamdeset jutara odpada to sinovi imadu sze dilit podjednako, illiti nyeva dica, ako bi oni obamirli. U taj slutsaj uregyuem buduty dae Petar vetyer odilyen i od Vanteletskok Dolla imade szebi zemlyu dato, a zemlya posli smertti moje druge Teze, item posli smerti moje sestre Teze, istem posli smerti moje gyeri Kate ako bi neudata osztala ozgor recsena, buduty da bi mu priko suvaje dozsla, i tako uznemirio bi drugu bratyu: dakle uregyuem da od Bare ne igye mu zemlya dalye, razumivesi onu Baru di je gyupria, a viesse ako bi mu dosilo, neka mu sze dade do sestara na Hataru.

Jerbot sto jutara posli materine smerti, dvadeset jutara posli moje sestre Teze smertti, jalti pako udadbe, trideset jutara posli smerti moje gyeri Kate, jalti nyezine udadbe, to sze ima sve povratit, i moji sinovi neka tu isztu zemlyu podile megyu sobom podjednako, illiti pako ako

BUNJEVAČKO KOLO

oni ne budnu zsvi dica nyeva neka podile podjednako, gyeri ne ima-
jutyi tu nikakvok tala.

Buduty pako da me je Bog podario sza osmero dice, i takvim na-
csinom pokraj mog siromastva, ne mogavesi statsit troska nyi ospitava-
jutyi, prinuzsdan bio zaduzsiti se: tojest od gospoje pokojne Kojinke
dignut hilyadu forinti srebra. Tereski pako sestri po pokojnok otza na-
redbi duzsan sam bio polozsiti hilyadu forinti scajna, od koji imenovati
hilyadu forinti sestri Tereski platio szam sto forinti, i tako danas nyim
danom duzsan joster devet stotina forinta scajna. Gospoji pokojnoj Ko-
jinki hilyadu forinti srebra. Interesa nit szam gospoji Kojinki, ni sestri
Tereski duzsan: buduty da szam uvik na vrime platio, sto pokazuje
quitte. Dug pako kako i zakon donosi, valya platit, i tako sze uzdam
da gye taj dug iz dobara ganutyi sze namiriti. Ako li bi priteklo, budugy
da je Petar o diobi dobio od mene dvadeset i osam ovacza matori,
trinastero sillyessi, sest vollova, i volojska kolla, tri konya i konyska
kolla, dvi krave, petero svinya polyszki; dakle to iszto (kazsem ako
pritecse neka sze i Gergi mom sinu dade) ako li pako pako i vicese pri-
tecse, onda neka sze i Paji toliko dade. Ako li pako, ne bi doteklo iz
ganutyi dobara platit ozgor recseni dug, onda sinovi nek platyaju pod-
jednako taj iszti dug, jerbot tu gyeri nemaju niesta platyat. Ako li bi
me Bog na frisko sza ovoga svita javio, godinu dana to ima posli
moje smertti sve u skupu osztatti: to jest niesta ne kidatt iz tog uzro-
ka, da sze mozse sto je za prodaj u vrime sza svojom cinom prodatti,
i litina dignutti.

I tako zaklyutsujem ovu moju poslidnyu uredbu u ime svetog Troj-
stva, kako szam i zapocso: moletyi ponizno plemenitog Magistrata, da
ovu moju poslidnyu naredbu, sveru svaki exceptia dostoi sze branit,
i priko Goszpodara Simuna Mukity, i Gospodara Boltizara Josity, koje-
ja za executore moga Testamenta imenuem u saverstinostt doneti.

Sig. Maria-Theresiopoli
die 23a Aug. 836

Lazarus Mukits
Electus Civis mpa.

Pjesma gladnih

*Dajte nam svima kao uvjet prvo:
Istinski znamen svakidanjeg hljeba,
I on će biti temeljito drvo
kojim ćemo doći do važnosti neba.*

*I našto kule, trokatnice mnoge,
I našto svijetlo električne lampe,
Kad sve je slabo, kao naše noge,
Da nas prevede preko tamne rampe!*

*Jer mrak kad sjedne u zjenice naše,
I nemilosno glad se na nas surva,
Srce zapišti, avet se razmaše,
Život nam drag je — ko bolesna kurva!*

I dokle plaču utrobe od gladi,
 Usne se grče požudne i žedne,
 Sve teorije i pametne misli,
 Za nas su samo glupe, bezvrijedne!

ANTE A. JAKŠIĆ

Gde je moj mir

Dok deo po deo moga tela zasipa vreme
 i dok minuti odzvanjaju kao zvona
 kad se ponese kovčeg put groblja,
 ja pitam sebe:
 gde je moj mir?

Šputana užetom slutnji
 zamirem na ognjištu nevidljivog plamena
 koji svaki nerv ništi, seče,
 a život teče
 dalje...

Kao da nije jedna pahuljka
 utopljena u njegove virove;
 kao da nije posečeno plodno drvo
 zgorelo i dim se podigao bez cilja,
 kao da nije nestalo jednoga čoveka
 sa ove crne njive.

I zašto tako?

Htela bih da zadam smrti smrt.
 Htela bih da zaustavim vreme,
 da polomim točkove njegovih kola.
 Htela bih da razbacam to teško breme
 koje me pritiska u obliku bola,
 bola za Nečim što samo slutim
 za Nečim što raste u meni i čini
 da osećam potrebu da teško jauknem
 prodirno i snažno
 i da to Veliko u meni srušim,
 to što se zove um,
 to što sa puteva mira vodi
 na daleki opusteli drum
 ludila...

ZORA J. TOPALOVIĆ

Ti

*Putanjom misli tragom moje mašte
Ideš ko sen ružičaste svetlosti
I nosiš miris jasmína i radosti
I vodiš me, vodiš kroz bašte
Šarene, šarene...*

*Tvoje su oči kao Beatriče:
Mirne, iskrene, bezazlene, sveže
A usne vlažne, ko kapi rose nabujale vreže
Što u tvojim baštama sproleća niče,
Crvene, crvene...*

*U ruci nosiš buktinju ideala i smrti
I dok lagano koračamo srca nam biju
I kao da se plaše il' hoće da skriju
Ono, što će nam vreme jednog dana strti,
Sprati, sprati...*

*A kada zaklopiš tvoje blage oči i ruke
I kloneš mi na dušu što se sada smeje
Ja ću se naći u bašti gde će sneg da veje
I osećaću bol, jad, patnju i muke
I tad ću zauvek stati, stati...*

BORA Đ. KOVAČEVIĆ

PORODICA IVANA GRGIĆA

(Nastavak).

Izašli mi, ja i žena, u polje — poče on događaj sa strahom. — Išli smo na kolima, pa ja teram konje. Obišli mi sve, uzeli kukuruza za kuvanje, nabrali dinja i pred večer u koraku podemo selu. Mnogo smo razgovarali i obazirali smo se, tek što smo odvratili pozdrave. Imali smo šta i govoriti, sasvim razumljivo, te tako nismo ni videli ko stoji na ivici puteljka što se vuče popreko od atara. Trgli smo se samo na uzvike:

— Ho, ho, ho, stan'te, stan'te malo!

Na kraju jednog kukuruzišta je stojao moj kadgošnji najbolji drug, a posle suložnik moje žene, berber Martin. Podbočio se o gvozdene vile i čeka. Čizme i odelo mu je bilo sve prašljivo, štogod je radio u njivama. Ja i žena, kad smo ga spazili, iznenadili smo se tako da nismo znali konje zaustaviti. Bolje reći smo se poplašili. Onako podbočen na vile izgledao je da nas čeka. Kad smo došli do njega on pograbi konje za uzdice i zaustavi ih rugajući se:

— Šta je, zar ni u razgovor nećete stati sa mnom?

Mi smo promucali štogod, na što se on snažno, porugljivo nasmejao.

— Zar niste mogli ošinuti konjima među uši? — zapita ga oštro, Manda.

— Eh, ošinuti — uzvratila Ivan bez ikakog stida, kao čovek koji je već prošao kroz sto nevolja i ništa mu nije za porugu i prezir — ni misliti nisam bio sposoban, tako sam se uplašio vila. Mogao nas je tamo potući kao pseta. Nigde nikog, a on je bio jedan od najčuvenijih kavgadžija u okolini. Šta smo znali. Osećao sam kako je i žena protrnula pored mene na sedištu. On je video kako stvar stoji, pa je započeo običan razgovor, ali stalno porugljivo se smejući. Pitao me kako sam, gde sam radio dosad, ide li zanat i sve najobičnije stvari, a ja sam mu odgovarao brzo i otsečno kao đaćić pred učom kad se pere od kazne. Spleo sam se... eh... neka vas bog čuva...

— Tako strašan je taj — useče s nevericom Manda.

— Eh, ne znate vi kako strašan je jedan zlotvor sa vilama u rukama, opkoljen gustim kukuruzima, a vi pred njim golih ruku — zaklimala sa crtama iskustva i uverljivo Ivan i dodala: — Samo sam boga molio, da nas već pusti. Ali je on otezao. Lukav je... eh, vi ni ne mislite. A žena ni reči. Ni on o njoj. Samo mu se jedared neki vragolasti smešak pojavio na licu i s tim je zaobišao kola. Mi se ohladismo. Došao je do žene, stisnuo vile u desnu ruku, a levom polako sa onim đavolskim smejanjem uhvatio suknju ženinu. Polako je sasvim uzgrnuo i onda je počeo da se besramno smeje... i da nano...

— Ivan se zacrveni kao dečarac — ...i znate na onu... najskriveniju stvar žene upravlja reči:

— O sirota..., ali se davno nismo videli. Sirota, koliko posti... Smejao se tamo na to, ni ne obzirući se na nas. Goreo sam od stida i srama.

— I ništa mu niste učinili?! — klikne Manda.

— I žena je trpila i sedela bez reči — klikne i Ivan samo toliko, time joj rekavši da ne treba drugo objašnjenje. — Sedili smo okao osuđeni, sve dok se nije nasetio svoje paklene šale. Većma nas vredati nije mogao, ali su u njega vile... ja nisam navikao na tuču... — pregrize kao da se brani Ivan.

— Pa onda, sigurno ste pobjegli? — opet Manda.

— Đavola. Prezirno je gurnio na kraju ženu, tako da sam se i ja trucnio o bok i sve zazvonio, rebrom o levču, a on se dugo podrugljivo smejavao. Posle me je opet počeo raspitivati o običnim stvarima, kao da ništa nije bilo. Mene je već sve žuljilo, ali nisam znao kako bi se oprostili od njega i kako bih ga zapitao, no naposletku sam nekako procedio:

— Je li Martine, nadam se da se ti ne srdiš na mene... na nas... A učinilo mi se kao da velim: je li, nećeš nas dirati?!

BUNJEVAČKO KOLO

— Pa time ste se odali — prekorno klikne Manda.

— Hah, kao da se mi nismo odmah odali — kiselo se nasmehi Ivan. Ta od prvog časa je video da nam je vruće tamo na dnu. I on je i sad razumeo pitanje. Da ste videli to lice. Kao kaki bog bogova se isprasio obesno, prezirno usne kao da sav prezir želi pljunuti na nas i čisto mi se učinilo da s tom njegovom bogovskom nogom ponižavajući gurka kakom dro-nji u usta usmrđeni zalogaj. Naprcio je usne i smeja se, pa je porugljivo zažmirio očima i procedio:

— A zašto bih vas dirao?! Idi samo — otegao je porugljivo — ne boj se, neću ja dirati u vas. Budite samo srećni... hahaha... Oteglo mu se smejanje a mi ni reči. Meni se učinilo kao da veli:

— Uzmi samo, zar misliš da ću te dirati što ćeš pokupiti jedan uznojeni oboljak što sam ga bacio. Ja sam ga odbacio... Kroz smejanje je naglo zamahnuo vilama. Projurile su mi iza leđa. — Ivan stane. Sav se strese kao da sad oseća vile iza leđa i posle predaha produži živopisno: — Ja i žena smo se zgurili. Stao je život u nama. Mogao nas je proburaziti ni dahnu li ne bi. On se tome strašno nasmehao. I nekako divlje su mu se oči svetlile, kao da veli:

— Idite sad, ali znajte da je to sve tako dok ja hoću. A ako se zaželim, onda svima kuš. Ili...

Na vilama je izdigao iz kola dinje nabodene na njih. Visoko ih je uzdigao, kao znak neke pljačkaške svemoći. Kao znak da je silnik, da je sve njegovo. Strašno... I taj njegov prezir... Nikad zaboraviti... I onda je prezirno pljunio uz to divlje svetlucanje očiju i kao da nas je nogom lupio da odnekud izletimo, promrmljao je... da ste čuli to mrmljanje!

— A sad možete ići...

I kad sam već hteo kandžijom među konje porugljivo je još dodao.

— Zar se ni rukovati nećeš sa mnom?!...

Uz to njegovo smejanje sam mu sav spleten pružio ruku, na što me je prodrmao kao da sam kaka lutka, odgurnuo mi ruku i udario vilama u konjsko pleće. Sve smo prašili do sela. Nismo se smeli ni okrenuti, ali smo osećali da on gleda za nama, podbočen o vile, sa dinjama u ruci i smeje se... Nikad neću zaboraviti... Eto — zaključi Ivan Mandi — i da još tu nisam lud, i da se ne plašim. Ovamo mi ona plače dan i noć, tamo on... Zna-te, ja bih pobegao bezobzirce od nje, ali ne mogu tako. Najbolje bi bilo da se rastanemo kao ljudi, da bude sve u redu. Kad bih tako otišao, uvek bi me peklo pitanje šta je s nje. Morila bi me savest. Ja sam taki...

Stao je tu, kao da čeka od Mande kaki savet. Ovo mu već danima nije davalo mira, a nikog nije imao s kime bi se o svemu porazgovarao. Čekao je da mu kogod podupre odluku da bi se ohrabrio time što nije sam. On je to tražio kao čovek

koji se boji proći mrakom sam, pa traži koga ko bi ga pratio i svojim prisustvom ohrabrio. Manda je to osećala, međutim joj se ni najmanje nije svidalo što je baš nju izabrao za to. Na kraju, kad je on počeo gutati osećajući tišinu koja ih mori, ona sa ustezanjem i isprekidano ipak poče:

— Znate Ivane, u ovake stvari se nije dobro mešati. Uradite kako hoćete. Ne mogu vam ništa reći, jer bi me posle možda proklinjali, ali kad je tamo puna kuća, hoće decu da vam primi... — stala je sa rečima, ali je govorila dalje kretom glave i licem.

Ivan se ohrabrio. Uhvatio se za to kretanje glave i govora. I pred očima mu je iskrsla vlažna, niska, plesniva sobica u kojoj je bio sa Rozom, a s druge strane prostrana vidna seoska kuća, sa velikim tremom, vrtom, štalom, svinjcima, kokošinjcima... Pod dlanom mu je bilo i sad toplo, kad je pomislilo na nabrekla vimena dve krave muzare... Video je ženu Andu, kako drži o boku pletenu korpicu i prošiplje zrnevlje među živinu koja se razigrala oko nje kao naramak cveća... Voće u vrtu, grožđe u vinogradu, dinje, lubenice, a ovamo s Rozom, pa ni s pokojnom Kristinom kad je ispao iz fabrike, nije mogao deci ni korpe čestitog voća smoći. Pokatkad ucrvane padavice jabuke... Kod Ande je bilo skromno svega, ako se zapne i radi. Nije bilo bogatstvo, ali za Ivana skoro to. Sve je to video, sad kad je Manda povlađivala njegovoj labavoj odluci. Oči su mu se zasjale, hteo je štogod obradovano kliknuti, ali ga Manda u tom predusretne naglim pitanjem:

— A šta će biti s male Klarè kad izade iz bolnice?!

Ivana razneži to pitanje. Njegove plave oči su zahvalno sjale i ustežući se poče:

— Eto, baš to. Vidite, govorio sam s Andom. Kad bi vi bili tako dobri da je primite i da mi pišete, pa ćemo poslati kola po nju i po vas. Ne bi vam to zaboravili, znate što bi vas u selu dočekali, morali bi se gostiti kod nas...

— Ali ako to Roza dozna... — odgovori Manda ustežući se, ali sa pristankom — znate, ne bih volila da je s mene. Znate šta dobija taj, ko se u ovako što meša. Pomogla bi vam, bog mi dušu vidi, ali...

— Ne bojte se, neće ona doznati — poče nju ubeđivati Ivan i nukati — samo vi budite bez brige. Mi ćemo vam biti zahvalni. Znate — poče on zatim razdragano pričati — mali Tomo je već tamo. Tako ga voli Anda. Ja sam rekao Rozi da sam ga poneo bratu. Ona ne zna da sam ja bio kod Ande, ne smem joj reći — spusti glas na šapat — nego sam joj rekao da je Anda došla kod mog brata i da smo tamo govorili. A da vidite samo malog Tomu, sav je oživio. Kad ujutro ustane ima njegov mali umivaonik, tu se uredi, doručkuje i odmah Andi:

— Mamice, gde je moj bič? — i tera guske na ledinu. Tako

BUNJEVAČKO KOLO

zna laskati oko nje kao kaki starčić, pa ga voli i ona i Stanko sin. I među decu se umešao kao da se rodio u selu. Igra se s njima u vrbiku na reci, sve ječi.

Samo da mi sirote Roze nije — zabrinuto skrene opet na staro na kraju.

— Šta joj vi možete? Vi morate gledati za sobom i decom...

— To joj i ja velim — uhvati se on odmah za ovo. Šta ću, ali se ona sad ukopala, pa veli da će raditi i ona, radiću i ja, pa ćemo već živiti. Samo joj to ne verujem, jer mi to sad veli samo da bi me zadržala. Ne znam šta bi me sad toliko zadržavala... jer kod nas je uvek ono, da je ljubav tu dok je beda prikrivena, a kad ova stegne, onda smo i đubrad, i nismo muški i sve, i svade neznane otkud... Samo nikako se ne bi volio rastati s njom tako neljudski. Znae šta sam već mislio? Zamoliću koga da ode i prijavi vlastima da živimo nevenčani, pa da nas rasteraju. I onda ću joj reći: eto rasterali nas, šta mogu...

Manda zaklima negodujućim glavom:

— Samo da li će se naći ko za to?!

— Valjda će... — zakrzma Ivan i ostavi se odmah svoje namisli, jer je video da Manda to neće, a on je okolišajući nju hteo zamoliti. I odmah prede na staro:

— Vi ćete, dakle, Klanicu primiti. Ja ću reći u bolnici za vas...

— A kad velite da će doći kolima po vas?

— Tamo oko utorka...

— Neće valjda vašoj kući.

— Božesačuvaj! — prošapće Ivan — doće po mene gazdi, tamo na posao. Otićemo posle na salaš po malog Ivu...

— Pa dobro — ustukne Manda u hodu kako se to obično radi kad što važno ima da padne u razgovoru — kako vi zapravo stojite sa Rozom?!

— Zašto? — zbuni se Ivan.

— Zna li ona da ćete otići, ili samo nagada... ili...

— Ko će je znati. Stalno mi plače o tom... i ja... pravo da vam kažem kad mi se tako ražali ni ne znam šta govorim. Čini mi se da sam sve ispričao... Da, da, zna ona sve... Ništa ni ne radimo samo oko toga lupamo glave. Jedan dan odlučim da ću i pešice pobeći ako ne dođu rad mene, drugi dan da neću, otiću, služićemo obadvoje a Anda nek traži i dalje dragane... Roza još gore. Danas me ubija, sutra me tera...

— Čudni ljudi — nasmeši se Manda, baš da se nasmeši.

— Eto je sad — prišapne joj na to on — sad već podrug dana tera, da Anda dode da je vidi. Sve će svoje oprati, uroljati i spremi, neka me nose, samo neka i Anda dode tu, da je ona vidi. A gde bi to imalo smisla, da se dve žene jednog čoveka sastanu?! Da je ona vidi, da li je lepša od nje, kad će me oteti! Ama kaka je lepota već za mene...

— Ph... — nasmeje se na to Manda diskretno, na što on poverljivo nastavi.

— Ali znam ja šta je, Roza sprema štogod. Ona je uzela to u glavu i ne misli nam dobro. A baš ni Anda nikako ne bi došla ovamo. Nije baš luda. Samo da se mi već što brže raskrstimo. Već mi je dogrla. Ni ovde nisam, ni tamo. A već mi se ni kod smeća ne ide.

— I najbolje je što pre svršiti — zaključi Manda, a u sebi je mislila, da se već oprostí od ove kuknjave.

— Ako ja odem i ne oprostim se od vas, izvinite mi... — prišapne joj Ivan posle kraćeg razmišljanja. Neću ja nositi ništa, samo da uvrebam kola i da odem. Neka ostane Rozi sve, a gledaću da joj izmolim od one malo žita ili novca...

Manda se sa ironičnom nevericom nasmešila:

— Vražju mater, pa će vaša žena njoj dati. „Ne dam tvojoj kurvi ništa“, sigurno će vam reći. Tako bi rekla svaka žena...

— Ja ću pokušati... Vi samo primite Kralicu i pišite mi. Ali niko da ne zna.

— Dobro, učiniću vam još to.

— Pa kako bude. Kako bog i njegova sveta volja hoće...

Izmenili su još nekoliko reči koje su bile više kao neka klimanja glave za sve što su rekli i neki zaključni uzdasi, i stigli su do svojih kuća. Ivan je još iz kapije šapnuo za njom:

— Za Klaricu sam onda siguran?...

Manda mu je klimanjem glave odvratila da ne brine.

Kad je ušao Roza ga je mrkosno, kao za svih dana otkad je Stanko zabasao, čekala i viknula na njega odmah iz vrata:

— Šta je? Gde si već toliko?

— Šta ti je ženo — dočeka je Ivan. U glasu mu je bilo pomirljivosti, ali i odlučnosti i pretnje smešano. Čudan mu je bio glas, kao da veli: — Dosadilo mi je već sve, ako je tebi dosta i meni je. Ne diraj me, neću da se svadam, ali ako ti se baš svada, čuvaj se.

— Ideš samo i lažeš koješta na mene po čitavoj ulici. Koga si i sad za sve vreme oblagivao?! Tri dana si bio kod te venčane kurvetine, nisi radio, sad samo ideš i lažeš po ulici, opet ne radiš... Iz čega da živimo. Mogao si raditi i ovo nekoliko dana i zaraditi mi to nekoliko nadnica, kad ćeš i onako pobeći toj ucervanoj i pokvarenoj tvojoj....

Kad je očajno počela siktati pred njim i naglošću koja je i njega zaprepastavala, on je stegao usne i brzo joj okrenuo leđa. Izašao je u dvorište seo na jedan panj i gledao u ogradu, kao ono pre ona. Tu je slušao odjek njene kuknjave i kletve. Kad je gazdarica naišla pored njega u pogledu joj je pročitao: šta vas već vrag ne nosi odud... Ali progovorila nije ni ona. (Svršetak u idućem broju)

L. B. Snagan

P R I K A Z I

Branislav Nušić: **Retorika** — Beograd 1934.

Kod nas se već odavno očekivala knjiga ove vrste. Knjiga, koja iznaša istoriju, primere govorničke veštine i znalački obrađuje teoriju govorničke kulture. Markantni izvaci pokazuju da pisac poznaje potpuno svoj predeo rada kod nas, a teoretska spremnost i okretnost uz to govore o poznavanju najajčih stranih literarnih uzora. Prema tome, iako je delo prvenac svoje vrste kod nas, ono nije nikako samo jedan čep u ždrelo praznine, nego je sasvim ozbiljno i vredno trajnog računanja s njim. Ono je uz to radeno lakim stilom, takorekuć odiše vedrinom.

Marko Protić: **Ranjeno srce** — Subotica (Smrt Kralja Ujedinitelja; plač i zavet verne Mu Subotice — pet crkvenih beseda).

G. Protić je objavio već nekoliko knjiga, koje su najčešće posvećene istorijskim danima našeg naroda i specijalno našeg severa. One su pune rodoljublja i živog saosećanja sa radošću i bolom našeg naroda. I u danima najveće žalosti naše novije istorije protonamesnik g. Marko Protić tumači bol svog naroda i plače za Kraljem Mučenikom u crkvenim besedama, održanim prilikom pomena Kralja Heroja.

Knjiga je sem svoje specijalne vrednosti i neobično jeftina, te može da doživi širi publicitet.

J. Stantić.

Lirika grude — Zagreb 1934, izdanje „Omladine“.

Knjižica je redigovana u naročitom štimungu, što kaže već i sam naslov. Mala antologija najnovije hrvatske lirike sela. Deset sasvim mladih pesnika, o kojima bi posebno mogli govoriti. Tu su sabrani žuljevi, muke, ljubav prema brazdi seljaka sa dalmatinskog krša i panonske masne crnice. Najlepše pesnički proživljena je ljubav zemljinog sina prema njoj kod Kornera. On je u svom starom „Serapirnu“ skupio legiju plemenitih obožavalaca žita, čete pagana koji sa ushitom svoje primitivne duše mole plod zemlje. Majtin je elegično lep. On je odbeglo i zalutalo dete slavonske brazde, koja ga kao lepa vizija prati i zove.

Uopšte, na nekoliko stranica ove knjige ima mnogo novog, svežeg i prosto lepog, mogli bi reći jesenjinovskog.

A. Rogić.

Radivoje Bojić: **Pokojni sokaci** — Beograd.

Jedna nova zbirka humorističnih pripovedaka. U ovoj dosta omašnoj knjizi pisac nam raskriljuje sa zanimljivom humorističnom notom uglavnom beogradski život. Sa lakom naracijom, koja bi ponekad mogla i da ponire u malo veće dubine, pisac nam prikazuje dve beogradske strane. Starokovni Beograd, patrijarhalni sokaci i njihova metamorfoza u novu sredinu, punu komešavih problema koje pisac tek dotiče. Ima na ovim stranicama i satire, koja se ne plaši toga, da na kraju pukne u jaku žaoku.

Mladen A. Horvat: **Jedna je žena prošla**, pripovetke — Beograd.

Ove pripovetke se odlikuju neposrednošću izraza i reljefnošću slikanja. Tipovi su živi, oni se kreću među nama. Ništa izveštačenog nema u ovim rečima. Dak ni problemi današnjice nisu traženi ni izvrtani Sva

društvena vrenja, nepravde, pisac je impresivno uhvatio i preko svog pera reprodukovao. Naročitu draž ovih priča je njihova zaokrugljenost i staranje o očuvanju striktno celine.

C. C.

K R O N I K A

„Subotička Matica“. — Drugi njen „Razgovor“ je održan sredinom januara. To je bila proslava 47 godišnjice smrti biskupa Antunovića. Sad su ga se tek setili kada su Bunjevci koji integralno jugoslovenski osećaju osnovali, nacionalno udruženje s njegovim imenom.

700-godišnjica smrti Sv. Save. — Ove godine je sedma stoletnica kako je Rastko Nemanjić sklopio svoje telesne oči naveke. No njegove duhovne oči, iz kojih se mlazevima lilo svetlo u jugoslovensku prosvetu, one sjaje u sreću Jugoslovenstva i sada. Mi Sv. Savu ne posmatramo sa religioznog aspekta, niti je njegova ličnost tako uska, da bi se samo tako mogla gledati: On kao pravoslavni neimar pripada specialno Srpstvu, ali kao prvoborac prosvete on pripada i celom Jugoslovenstvu. Mi ga gledamo kao sveca — prosvetne istorije Južnih Slovena. Ako bi se mogli slikovito izraziti: on je jedan točak na prosvetnim kolima Južnih Slovena. Time što je on delovao među Srbima, on je doprineo posredno prosvetnom napretku Jugoslavije. On je izgrađivao jednu ćeliju ogromne kuće. Da li je ko posredno ili neposredno radio za Jugoslovenstvo, to je na kraju sporedno. Prema tome: iako neki religiozni netrpeljivi kratkovidnjaci i reže na to, i mi Bunjevci moramo priznati, da kao Jugosloveni smatramo, da Sv. Sava u širem smislu pripada i nama, da smo i mi sledbenici iste prosvete za koju je on živio. Zar može drugo što, da kaže jedan pravi Hrvat ili Slovenac?! Zar Štrosmajer nije toliko naš i srpski?! Zar Vuk nije hrvatski, a Gaj srpski?! Oni to jesu bili i osećali su tu bratsku izmenu i svojinu, samo ih poneki žele iskriviti.

Studenti subotičkog pravnog fakulteta na dan svoje slave Sv. Save održali su komemoraciju Blaženopočivšem Kralju Vitezu. Ovog dana se obično održava tradicionalna studentska zabava u Subotici, ali u znak žalosti za svojim Kraljem, mesto zabave održano je veče pošte i sećanja Njegove uzvišeno tragične ličnosti. Studenti subotičkog pravnog fakulteta su uvek tačno osećali svoju dužnost prema Otadžbini i Kralju i u ovom plemenitom gestu su ostali dosledni svojim idealima.

Program je bio bogat i prikladan ovoj žalobnoj svečanosti. Najistaknutije tačke dao je g. Jovan Mikić, koji je tu pokazao svoje pesničke i glumačke sposobnosti, a za njim g. Bora Kovačević. Kao interpretatori naročito plastični g-dica Krista Brkić i Josip Bermel. A o vokalnim kreacijama studenskog hora i o recitovanju Rakićeve pesme: Na Gazi Mestanu, ne smemo da govorimo.

Gl.

Nagrađeni radovi. — Na dan sv. Save, na subotičkom pravnom fakultetu se dele nagrade za radove iz raznih oblasti pravnih nauka. Ove godine je bilo neobično mnogo radova priposlanih na konkurs.

Gl.

BUNJEVAČKO KOLO

N A U Č N E K N J I G E

Dr. Nikola Gaćeša: **Poštanska štedionica Kraljevine Jugoslavije.** Knjiga je praktični priručnik pun statističkih podataka, ali u njemu nije zanemaren ni teoretski ni istorijski deo. Rad je kod nas jedinstven i svestran u oblasti koju obrađuje. Pisac je dobar poznavalac predmeta kojim se bavi, ne samo kao praktičar, nego i kao čovek uveden u sve kute ekonomske literature. Knjiga je i pored svestranosti i obilja materijala radena pregledno.

N A P I S I

„Ideje“ iz Beograda u svojem 12 broju od ove godine donose naš napis iz prošlog broja „Jubilarac g. Lazar Stipić“ i time dokazuju, da se s nama slažu u pogledu našeg književnika g. Lazara Stipića.

„Književni Sever“ u svom broju za januar 1935 govoreći o novim prilozima za proučavanje narodne proze, veli za bunjevačke narodne pripovetke u našem kalendaru sem ostalog ovo: „... Po onima koje su već objavljene u Bunjevačkom Kolu i po ovima ovde vidi se da su Bunjevci, tvorci lepih kraljirkih i „svatovskih“ pesama i ovde pokazali lepe osobine svoga tvoračkog duha. Dobro bi bilo, ako bi se sve ove bunj. nar. pripovetke sakupile i tako objavile, jer bi korisne bile i kao lektira i kao građa za izučavanje.

K A L E N D A R I

„Danica“ — najstariji subotički kalendar, koji je nažalost otišao sa linije, na kojoj se nekad držao. Sada je u rukama klera i bunjevačkih „Hrvata“; što u svemu znači, da je jednostran. Što se tiče njegovog nacionalnog shvatanja, o tome govori slika ploče, na kojoj je skriven akrostih: „Bunjevci su Hrvati“. Na to im je odgovoreno već davno, da pravi Bunjevci ostalu samo Bunjevci, dakle, integralno Jugosloveni.

Književna strana broji nekoliko dobrih pesama Ante A. Jakšića i punktum.

„Pravi bunjevački kalendar“ — urednik stari nacionalni borac g. Mijo Mandić. Ovaj kalendar donosi uglavnom radove iz starog „Nevena“ koji je stvorio g. Mandić, i time potseća na predratni nacionalni rad Bunjevaca. To je lepo, i korisno, samo bi to trebalo da dolazi kao prilog, a uglavnom da se daju savremeniji radovi. Donosi jednu lepu narodnu pripovetku. Nacionalni smer ispravan. Jezik je još iz starog „Nevena“.

„Kalendar Biskupa Ivana Antunovića“. — Naš kalendar donosi folklorističnu građu. On crpi materijal iz Bunjevštine, ali je za sve Jugoslovene. Zbog izvesnih nezgoda sa štamparom ispao je manji, no što je zamišljen. Iduće godine se nadamo boljemu. Štampa se dosta povoljno izrazila o njemu. Tu moramo dodati: ozbiljna štampa. („Knjiž. Sever“, „Naše Slovo“).

zkv.h.org.rs